

ilke

AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ

SEÇİMLER ve PARTİLER

tektaş ağaoğlu / yusuf ziya bahadınlı

hüseyin baş / oya baydar

aydın engin / alpaslan ışıklı / alp selek

mümtaz soysal / taner timur

1 OCAK
1974

1971' den
1974' e

12 Mart yaklaşırken

● Adana'da işçiler Bossa ve Paktaş Fabrikalarını işgal ettiler. 5 bin 600 işgalci işçi ile polis arasında çatışma çıktı. Askeri birliklerin desteği ile işgal altında fabrikalara giren polis 160 işçiyi gözaltına aldı. Çatışmalarda 60 işçi ve 27 polisin yaralandığı açıklandı.

● Eğitim Enstitülerinde 3 bin öğrenci özerklik isteği ile dört günlük boykota başladı.

● İstanbul Üniversitesinde, öğrenciler arasında silahlı çatışma çıktı. 2 öğrenci, bir polis yaralandı ve üniversite «süresiz» olarak kapatıldı.

● Üniversiteye giremeyen öğrenciler, Ankara Üniversitesi Rektörlüğünü işgal ettiler.

● Çapa Öğretmen Okulunda öğrenciler arasında silahlı çatışma çıktı. İki öğrenci yaralandı. Okul süresiz olarak kapatıldı.

● İstanbul'da toplum polisleri, sosyal haklarının verilmediğini öne sürerek dört saatlik bir direniş yaptı.

● Ankara'da büyük bir öğrenci - polis çatışması oldu. 56 öğrenci göz altına alındı.

● Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur'un, Cumhurbaşkanı Sunay'a bir muhtıra vererek «anarşik duruma son verilmesini istediği» bildirildi.

● Demirel hakkında, yolsuzluk yaptığı iddiası ile verilen Meclis tahkikatı teklifi, Büyük Millet Meclisinde 276 oya karşı 309 oyla reddedildi.

● AP'den ayrılan bir grup parlamenter, Demokratik Parti'yi kurdu.

● Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu «Silâhı Bırak» Haftası düzenledi. Dev-Genç «silâhı bırak» çağrısına karşı çıktı.

● Kimlikleri bilinmeyen beş kişi Ankara'da ABD Büyükelçiliği önünde nöbet tutan polislere, arabadan ateş açıp kaçtılar. İki toplum polisi ağır yaralandı.

● Trabzon'da öğrenciler çatıştı. Bir öğrenci öldü. Aralık 1970 içinde öğrenci olaylarında ölenlerin sayısı dörde yükseldi.

● Başbakan Demirel, şiddet hareketlerinin önlenmesi için yeni tedbir kanunları çıkarılmasını önerdi ve «Hükümetin kontrolü altında olmayan tek bir olay mevcut değildir» dedi.

● Zonguldak'ta 600 madden işçisi ocaklara immedti.

● İzmir'de NATO Karargâhı civarında çok şiddetli patlamalar oldu.

● Ankara ve İstanbul'da, doktorlar Personel Kanunu'nu protesto için direnişe geçti.

● Aralarında birçok vali, vali muavini ve kaymakamın da bulunduğu Türk İdareciler ve Mülkiyeciler Birliği üyeleri direniş kararı aldı.

● İş Bankası'nın Ankara Emek Şubesi dört kişi tarafından soyuldu.

● Genoto ve Çelik Montaj Fabrikalarındaki lokavt kararını protesto eden 4 bin otomobil işçisi Gebze'den Kadıköy'e yürüdü. Ankara-İstanbul yolunda trafik bir süre durdu.

● Millî Güvenlik Kurulu uzun bir toplantı yaptı. Kurul Genel Sekreteri Orgeneral Emin Alpkaya, «Huzuru bozan olayların önlenmesinin zorunlu olduğunu, bu amaçla, kanun boşluklarının doldurulacağını» açıkladı.

● Ankara'da emekliler, Emekli Sandığı'nı bir süre işgal ettiler.

● Ankara'da Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültesi öğrencileri ile polis arasında çok büyük bir çatışma patlak verdi. 500 öğrenci gözaltına alındı. 22 kişi yaralandı.

● Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi, Ülkü Ocaklı komandolar tarafından işgal edildi.

● Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç «Aşırı ataklar, Türk devletinin geleceğini tehlikeye düşürecek hâle gelmiştir» dedi.

● Ankara'da, Ziraat Ban-

kası Küçükkesat Şubesi 4 kişi tarafından soyuldu.

● İstanbul Üniversitesinin bütün fakülteleri öğrenci olayları sonucunda kapatıldı.

● Kapatılmış olan Hacettepe Üniversitesinde öğrenci yurtlarını boşaltmak isteyen polisle öğrenciler arasında büyük bir çatışma çıktı.

● Demirel, yoğunlaşan olayların önlenmesi için «Tedbirler Kanununun çıkarılmasının şart olduğunu» tekrarladı. TİP, DP, MGP ve CHP bu tasarıya karşı çıktılar. Ecevit, «Tedbirler Kanunu Tasarısı, Anayasal hakları yok etmek için hazırlanmıştır» dedi. Barolar Birliği ise «Tedbirler Kanununa» ihtiyaç olmadığını açıkladı.

● TİP Merkez Yönetim Kurulu şiddet eylemlerine karşı çıktı.

● Ankara'da NATO görevlisi dört Amerikalı er, silâhlı beş kişi tarafından kaçırdı. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu THKO adlı örgüt, kaçırma olayının kendileri tarafından düzenlendiğini açıkladı ve «esir edilen Amerikalı erlere karışık» 400 bin dolar fidye istedi. THKO bildirisinde, öne sürülen 4 şart yerine getirilmediği takdirde Amerikalı erlerin öldürüleceği de belirtildi. Aynı bildiride daha önce düzenlenen 5 şiddet olayının da THKO'nun eylemleri olduğu açıklandı.

● Kırıkhan'da bir camiye dinamit atıldı. Olay üzerine yürüyüşe geçen tahrir edilmiş sağcılar, kasabadaki solculara saldırdılar. Bazı

ev ve işyerleri tahrip edildi, 2 kişi öldürüldü. 23 kişi de yaralandı. Kırıkhan'da sokağa çıkma yasağı kondu.

● İstanbul'da Selâmiçeşme'deki Akbank Şubesi soyuldu.

● Ankara'da üç polis noktası dinamitlendi.

● Amerikalı erleri kaçıran THKO üyesi Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını yakalamak üzere Orta Doğu Teknik Üniversitesine girmek isteyen askerî birlikler ile öğrenciler arasında 9,5 saat süren kanlı çatışmalar oldu. Askerî birlikler duruma güçlkle hâkim oldular. Olaylar sonunda üç kişi öldü, 27 kişi yaralandı.

● İzmir'de ODTÜ olaylarını protesto eden 500 öğrenci Ankara yolunu bir buçuk saat süre ile trafige kapattı.

● Kırıkhan'da ölü sayısı üçe çıktı.

● Hükümet, Amerikalıları kaçıran THKO ile hiç bir pazarlığa girmeme kararı aldı.

● Kaçırılan 4 Amerikalı serbest bırakıldı.

8 MART 1971

● 8 Mart'ı, 9 Mart'a bağlayan gece, ordu içinden bir kanadın, çoktandır beklenmekte olan askerî darbeyi gerçekleştirme kararı aldığı haberi duyuldu. Ancak son anda cuntaya dahil bazı yüksek rütbeli subaylar Genelkurmay Başkanını durumdan haberdar etmişlerdi. Haber daha sonra dolaylı biçimlerde de olsa doğrulandı ve 12 Mart'ı

izleyen günlerde ordu için de önemli tasfiye ve tayinler yapıldı. Tasfiye edilenlerin çoğu sol radikal eğilimli olarak tanınmış subaylardı.

10 MART 1971

● Genişletilmiş Komuta Konseyi toplandı. Toplantıda Başbakan Demirel'in çekilmesi istendi. Olayları önlemede hükümetin yetersiz kaldığı Parlatentonun ise «etkisiz» olduğu ileri sürüldü. Tağmaç, toplantıda

ki yüksek rütbeli subaylara şunları söyledi: «Ordu âdeta devlet idaresine müdahaleye zorlanmaktadır. Silâhlı Kuvvetlerin sabrı taşırılmak istenmektedir. Bu noktaya önemle dikkati nizi çekmek isterim.»

19 MART 1971

Beklenen müdahale

● Türkiye radyolarının saat 13.00'deki haber bülteninde, *Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağ-*

maç, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celâl Eyiceoğlu, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur'un imzalarını taşıyan bir muhtıra yayınlandı. Muhtıra aynı gün, Cumhurbaşkanı'na, Senato ve Millet Meclisi Başkanları'na da verildi.

Muhtırayı radyoda dinleyen Başbakan Demirel, hükümeti toplantıya çağırды ve istifa kararı aldı.

12 MART MUHTIRASI

«1 — Parlamento ve hükümet süregelen tutum, görüş ve icraati ile yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasa'nın ön gördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyetinin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.

2 — Türk milletinin ve sinesinden çıkan silâhlı kuvvetlerin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin partiler üstü bir anlayışla meclislerimizce değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek ve anayasa'nın öngördüğü reformları Atatürk'çü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kuralar içinde teşkili zarurî görülmektedir.

3 — Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde Türk Silâhlı Kuvvetleri kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak görevini yerine getirerek idareyi doğrudan doğruya üzerine almağa karardır.

Bilgilerinize.

19 Mart 1971

● Sunay'ın 13 Mart gününden itibaren aralıksız sürdürdüğü temaslar sonuçlandı ve CHP'den istifa edip tarafsız (!) olan Nihat Erim, Başbakanlığa getirildi.

● Cumhurbaşkanı Sunay, Erim'in kuracağı hüküme-

tin «kayıtsız şartsız desteklenmesini» istedi.

20 MART 1971

● Ecevit'çilerin hâkim olduğu CHP Merkez Yönetim Kurulu, Erim Hükümetine katılmama kararı aldı. Ecevit, CHP'nin yeni hükümette görev alması halinde çekileceğini açıkladı.

Ecevit 12 Mart

muhtirasını yorumluyor

● İnönü'nün, Erim Hükümetini destekleme eğilimi belli oldu. Ecevit «Genel Başkana ters düştüm» gerekçesi ile CHP Genel Sekreterliğinden istifa etti. Evinde basın toplantısında istifasını açıklayan Ecevit,

12 Mart Muhtırasını şöyle değerlendirdi: «Türkiye'deki müdahale hiç değilsen vermeye başladığı sonuçlar bakımından Yunanistan'da-

ki müdahale modeline uymaktadır. Onun daha ince-sidir, daha ustacasıdır. Çünkü demokrasinin kurumları işler gibi görülüyor. İkisi

de İktidara seçimle geleceği anlaşılmiş bulunan, ortanın solunda muhalefet partisine karşı yapılan bir darbedir...»

12 Mart olayı

12 Mart öncesi ve sonrası olayların değerlendirilmesini yapmak ve 12 Mart olayını tarih içindeki yerine yerleştirmek, sosyalist hareket için büyük önem taşımaktadır. «12 Mart olayı»nın yorumu üzerinde anlaşmak devrimci saflarda görüş ve ilke birliği yolunda atılmış ciddi bir adım olacaktır.

12 MART'I DOĞURAN NEDENLER

İktisadî ve Sosyal Nedenler

1960 - 70 dönemi tarihimize başlıca iki özelliğiyle geçecektir. 1960 sonrasında burjuvazi sanayile yönelmiş ve biriktirebildiği sermayeyi, montajcılık, basit tüketim maddeleri imali vb. dallarında yatırımlara ayırmıştır. Yani Türkiye'de kapitalizm, ağır sanayiden uzak kalmakla birlikte, yine de sanayileşmesini hızlandırmış ve sermayenin tekelleşmesi güçlenmiştir. 1970'lere gelindiğinde, Türkiye burjuvazisi, artık uluslararası finans kapitalle daha çok bütünleşmiş ve onun yurdumuzdaki bir uzantısı durumuna gelerek, iç ortakları üstündeki gücünü artırmıştır.

Sermayenin tekelleşmesi, sanayinin büyümesi doğal olarak işçi sınıfının nicel olarak çoğalıp gelişmesini doğurmuş, sanayinin merkezleşmesi ise işçi sınıfının belirli sanayi bölgelerinde ve kısmen büyük işyerlerinde yoğunlaşmasını yani nitelikçe güçlenmesini getirmiştir.

Demokrasi ve Sosyalizm

1960 sonrası döneminin ikinci belirgin özelliği, 1961 anayasasının getirdiği demokratik ortamda, aydınların sola açılması, sosyalizmin önce aydınlar tarafından benimsenmesi ve giderek emekçilere kadar uzanmasıdır. 1960 sonrası dönemde, sosyal uyanış geçmişe nazaran büyük hız ve yaygınlık göstermiş, nitelikçe güçlenmekle kalmayıp, bilime yönelerek nitelik bakımından da muhteva kazanmıştır. Bu uyanış içinde, işçi sınıfı başta olmak üzere çeşitli emekçi kesimler ekonomik ve demokratik talepler hattâ siyasal amaçlar doğrultusunda hareketlenerek, uluslararası ve yerli tekeli burjuvazi ile diğer iç ortaklarına karşı mücadeleye girişmişlerdir.

Ekonomik Mücadele :

Bu gelişim egemen sınıfları özellikle 1970'lerin başlarında bir buhrana sokmuştur. 1970'e gelindiğinde egemen güçler şöyle bir durumla karşı karşıyadır: işçi sınıfının ekonomik mücadelesi gitgide hızlanmış, grev ve ekonomik - demokratik işçi direnişleri yoğunlaşmış, neticede 15 - 16 Haziranı doğuracak patlamalara yönelmiştir.

Burjuvazi, işçi sınıfının bu ekonomik mücadelesinin önüne geçemediği için işçi ücretlerine zam yapmak zorunda kalmakta ve artı - değer oranını, yani sö-

mürüsünü arttıramamaktadır. Oysa büyük sermaye işgücünü daha ucuza kapatmak dileğinde, ve hırsındadır. Öte yandan, kısmen hareketlenen köylü kitleleri parlamenter sistemin oy deposu olduğundan, küçük üreticinin ürünlerine her yıl yeni zamlar yapılmakta, bu durum ise hem tekelci sermayenin daha ucuza ham madde temin etmesini, hem de ihracat alanındaki yerli büyük burjuva kârlarını kısıtlamaktadır.

Büyük sermaye kesimi bu durumda, bir yandan işçi ücretlerine, öte yandan tarım ürünlerinin taban fiyatlarına zam yapmak zorunda kalırken, bu farkları kendi mamulleri veya ithal malları üzerine ekleyerek, kâr oranını düşürmemeye çalışmaktadır. Bu durumdan en çok küçük burjuva ve bürokratlar mağdur olmaktadır.

1970'lerde öğretmenler, mühendisler, ya da sağlık personeli, büro hizmetlileri vb. gibi çeşitli bürokrat ve teknokratların ekonomik istekler doğrultusunda hareketlendikleri göze çarpar.

Enflasyonist Gidiş

Bürokrat ve teknokrat maaşlarına yapılan zamlar bu kısır döngüyü hızlandırıyor, enflasyonist gidiş başını almış koşuyordu. İşçi zam için mücadele ediyor ve alıyor, köylü zam için mücadele ediyor ve alıyor. Burjuvazi bu farkları ürün fiyatlarına eklediği zaman geniş devlet personeline de zam yapılıyordu. Bu arada şehir küçük burjuvazisinin esnaf, zanaatkâr, şöför vb. gibi kesimi de zam yapmaktan geri kalmıyordu.

Büyük sermayenin, tekelci burjuvazinin başlıca yerli ortağı durumundaki aracı - tefeci - tüccar kesim de ekonomik alandaki anarşiden yararlanıyor, vurgununu vuruyor, çapulunu sürdürüyordu.

Büyük Sermayenin Emelleri

Bu ekonomik kargaşa içinde egemen sömürücü kesimlerin her biri kendi sömürsünü alabildiğine sürdürüyor, ama aslan payını tekelleşme içindeki büyük sermaye kapıyordu. Tekelci kesim sömürsünü güçlendirmek için başlıca şunları yapmak istiyordu: 1 — İşçi sınıfının ekonomik mücadelesini durdurup, artı - değer oranını yükseltmek, 2 — Köylünün, küçük üreticinin ekonomik taleplerini karşılamamak, ürün zamlarını çok az tutup, tarımdan sanayie kaynak aktarmak, 3 — Memurların örgütlenmelerini önleyerek teknokrat ve küçük bürokratların zam isteklerini ve demokratik mücadeleleri frenlemek, 4 — Kendi temel ortağı olan kırsal sömürücü kesimlerin ve bu arada aracı - tefeci - tüccar kesiminin iktisadî sömürden aldığı payı azaltmak, hiç değilse dondurmak ve devletin teşvik, kredi vb. gibi imkânlarından onları yararlandırmamak; böylece tarım sektörü ve kırsal sömürü üzerinde daha fazla üstünlük kurarak buralarda dağılan ve çoğu merkezleşemeyen tefeci - tüccar sermayesini daha geniş ölçüde kontrolüne almak, hem de kendi dışındaki küçük sermayeyi, (tekelleşmemiş sermayeyi) silmek veya daraltmak...

Egemen Sınıflar Arasında Çıkan Ayrılıklar

Özetle, tekelci burjuvazi, emekçilerin ekonomik isteklerinin gerçekleşmesini büyük ölçüde önleyerek, sömürsünü güçlendirmek, öte yandan kendi ortakları üzerindeki etkisini arttırmak niyetindeydi. Ama bütün bunların yapılabilmesi ancak bir açık dikta rejimi ile sağlanabilirdi. Tekelci sermayeyi ve diğer sömürücü kesimleri asıl tedirgin eden nokta, emekçi sınıfların ekonomik mücadelesinin yanısıra, işçi sınıfı düşüncesinin yayılması ve çeşitli emekçi kesimleri derece derece etkileyerek, siyasal mücadele alanında solun kuvvet kazanmasıydı. Halkın siyasal ve ekonomik uyanışının önlenmesi ise parlamentonun olmadığı veya olsa da göstermelik kaldığı bir rejimle sağlanabilirdi. Böyle bir rejimi tekelci burjuvazi geçici olarak isterdi. Ama, onun iç mütefikleri kendi teminatlarını, parlamenter rejimdeki politik iktidar ortaklığında buluyorlardı. Tekelci ke-

sim dışında kalan Anadolu burjuvazisinin ve tefeci - tüccar kesimlerin çıkarları çatışmaya başlamıştı. Bu gidişin somut belirtisi 1969 seçimlerinde ortaya çıktı. Seçimlerden güçlenerek çıkan AP, yeni kabineye, aracı - tefeci - tüccarlığın önde gelen temsilcilerini almadı. Bu tutum tekelci sermayenin Demirel'i zorladığı bir tedbirdi. Sonuç olarak 70 kadar AP milletvekili «dosyalı muhalefete» başladı, 1970 bütçesine ise 40'dan fazla AP'li red oyu vererek hükümeti düşürdü. Demirel ancak Birlik Partisi'nden milletvekili «transfer ederek» az farkla güven oyu alabildi ve bu olaylar şimdiki Demokratik Partiyi doğurdu...

DP'nin doğması ve tekelci burjuvazinin çeşitli ekonomik tutumlarına karşı, Demirel'de somutladığı bir muhalefete geçmesi, büyük sermayenin parlamenter iktidarını zaafa uğratmıştı. Böylece egemen sınıfların ekonomik çıkmazı, politikaya yansıyor, siyasal iktidar güçsüzleşiyordu.

SOL'A KARŞI TUTUM VE SOL'UN DURUMU

Egemen sınıfların güçlenmekte olan sosyalist harekete ve emekçi uyanığına uygulamakta oldukları politika, bir yandan İsmet Paşa'nın denetiminde göstermelik bir Ortanın Solu icad ederek sol potansiyeli kontrol etmek, öte yandan sosyalistler üzerine gizli açık saldırılar düzenleyerek, sosyalist hareketi sindirmek şeklindeydi. Bu planın bir üçüncü boyutu da sosyalistler arasında bölünmeler sağlamak ve derinleştirmektir. Hareketin henüz işçi sınıfına tam anlamıyla malolmamış bulunması, küçük burjuva niteliğinin çeşitli kesimleriyle ağır basması, bu planı kolaylaştırmaktaydı. Ayrıca dünyada o yıllarda yaygınlaşan öğrenci hareketleri ve küçük burjuva terörizmi de, gerici sömürücü çevrelerin işini kolaylaştırdı.

Yine de, sol hareketin bölünmesi, şiddet eylemlerinin yoğunlaşması, kendisine yeni çıkış yolları ve gelişme imkânları arayan tefeci büyük sermaye kesimi için, olsa olsa bir gerekçe, bir bahane olmuştur.

Egemen Güçlerin Bunalımı

1971 yılına Türkiye böyle bir ortamda girdi. Ortada bir bunalım vardı. Ama bu bunalım gerçekte egemen sınıfların bunalımıydı; onların çözümsüzlüğüydü.

1971 başında, özellikle tekelci burjuvazi ve onun arkasındaki açık faşist güç Amerikan emperyalist kanadı Türkiye meselelerinde bir çözümsüzlük içindeydi. Parlamenter rejimi kaldırmak, büyük sermayenin mütefikleri olan diğer sermaye kesimlerinin ve sömürücü kesimlerin tepkisini çekecekti. Ayrıca tekelci sermayenin yıllar yılı kullandığı siyasal örgüt olan AP kadrosu, bu yola karşılıyordu. AP tekelci burjuvaziden farklı düşünüyor, Türkiye'de tekelci burjuvazinin tek başına diktasının yanlış olacağını; tüm sömürücü kesimlerin ortak politik iktidarının tek çıkar yol olduğunu; bu yolun da parlamentodan geçtiğini ileri sürüyordu. AP bu tutumuyla ne tekelci kesimi, ne de diğer sermaye kesimlerini memnun edemez hale gelmiş; yani «Ne İsa'ya ne Musa'ya» yaranabilmişti.

Tekelci sermayenin ve onun arkasındaki güçlerin bu desteği bir yana itmek için, ancak bürokrasiye yaslanmaları gerekirdi. Ama sadece bürokrat kadrolara dayanarak iktidar etmek o sıralarda pek mümkün görünmüyordu. Çünkü bürokrat katlar arasında geleneksel reformcu, hattâ radikal eğilimler vardı. Bu eğilimler zamanla ağır basabilir ve tekelci sermayenin sınırlarını aşarak, onun hesaplarını alt - üst edebilirdi. Ayrıca müdahaleciliği bilinen bürokrat küçük burjuvazinin reformcu kanatları sürekli bir huzursuzluk ve kargaşa kaynağı olabiliirdi. Bu nedenle büyük sermaye böyle bir yola başvurmağa cesaret edemiyordu. Belli ölçülerde kendi kontrolünün de dışında geçen gelişmeleri izliyor; geleceğe dönük planlar da uygulamakla birlikte, daha çok sorunlar önüne çıktıkça çare arıyor ve bir yolunu bulup «otoriter demokrasi» yi, yani «sivil faşizm» i tezgâhlamayı el altında tutarken, belirli operasyonlarla «daha açık faşizmi» düşlüyordu. Hatırlanacak olursa o sıralarda büyük burjuvazinin önünde iki formül

vardı : Birisi «Yahya Han Modeli», veya «Güney Kore Modeli», diğeri ise «Yunan Modeli»...

Böyle bir hazırlıklı bekleme içinde bütçe ayı geçirildi. Mart'la birlikte, bürokratlar içindeki radikal ve reformcu kanatlar harekete geçtiler. Açık toplantılar yapıldı. Ve 8 Mart muhtırası kaleme alındı. İşler büsbütün sarpa sarmış, bozbulanık siyasal ve ekonomik ortamdan yararlanan küçük burjuva radikalizmi tekelci burjuvaziye karşı harekete geçmişti. Kısa zamanda olay bürokratik hiyerarşi biçimine dönüştürüldü. Bazı tayin ve ordudan çıkartmalar sonucunda 8 Martçıların bağımsız hareket yapacak güçlerinin olmadığı da ortaya çıktı.

Böylece parlamentoyu ve AP'yi suçlayan, gerekli reformların inkılapçı bir anlayışla gerçekleştirilmesini isteyen 12 Mart Muhtırası verildi.

Daha sonra, üç gün içinde bürokrasi katlarında gerekli değişiklikler yapıldı. İsmet Paşa bunu, «Çok önemli bir 24 Saat geçirdik» diye dile getirdi.

Erim kabinesi ve sonrası:

Nihat Erim kabinesi, tekelci sermaye ile, arasında küçük burjuva reformcularının temsilcileri de bulunan «burjuva reformist» eğiliminin bir ortak kabinesiydi. Yine hatırlanacağı üzere, Erim'in balyoz harekâtına kadar, yani görevi almasından sonraki bir ay içinde, hükümeti kurması, programını açıklaması, ve güven oyu alarak işe başlaması sırasında hâkim olan slogan «reformculuk» idi. Nihat Erim reformcuları da oyalayacak bir aday olarak ortaya çıkıyor ve sonradan onbirlere adını alacak reformcu kanat temsilcileri kabineye «beyin takımı» adı altında dahil ediliyordu.

Erim kabinesinin kuruluşunu izleyen günlerde, büyük sermaye harekete hâkim oldu. Erim'in partiler - üstü hükümeti onun arayıp da bulamadığı fırsattı. Kısa zamanda bütün sol ezildi, demokratik ortam yok edildi ve tekelci kesim, 11'ler pürüzünü de hallettikten sonra, emekçi kitlelerin sırtından gelişmeyi hızlandırmanın yollarını buldu.

Üstelik de sıkıyönetim uygulanmasını ve anti - demokratik tüm gelişmeleri, 12 Mart Muhtırasını veren güçlerin üstüne yıkmasını da bildi.

26 MART 1971

● Nihat Erim başkanlığın
daki yeni hükümet açıklan-

dı. Hükümetteki 25 Bakanın, 14'ü parlamento dışı teknokratlar'ın, 9'u çeşitli partilerden Başbakan ve

bir Bakan ise bağımsız parlamenterlerden oluşmuştu. Hükümete «Reform Kabinesi» adı verildi.

BİRİNCİ ERİM HÜKÜMETİ

BAŞBAKAN : Nihat Erim (Kocaeli bağımsız milletvekili)

BAŞBAKAN SIYASİ İŞLER YARDIMCISI : Sadi Koçaş (CHP Konya Milletvekili).

BAŞBAKAN EKONOMİK İŞLER YARDIMCISI: Atilla Karaosmanoğlu (Parlamento dışından)

DEVLET BAKANI : Mehmet Özgüneş (Tabii senatör)

DEVLET BAKANI : Doğan Kitaplı (AP Samsun Milletvekili)

ADALET BAKANI : İsmail Arar (CHP İstanbul Milletvekili)

SAVUNMA BAKANI : Ferit Melen (MGP Van Senatörü)

İÇİŞLERİ BAKANI : Hamdi Ömeroğlu (Parlamento dışından. Danıştay üyesi).

DIŞİŞLERİ BAKANI : Osman Olcay (Parlamento dışından. Nato Genel Sekreter Yardımcısı)

MILLİ EĞİTİM BAKANI : Şinasi Orel (Parlamento dışından. Emekli albay. DPT eski müsteşarı).
SAĞLIK BAKANI : Türkan Akyol (Parlamento dışından. Tıp Fakültesi öğretim üyesi)
GÜMRÜK VE TEKEL BAKANI : Haydar Özalp (Ap Niğde Milletvekili)
TARIM BAKANI : Orhan Dikmen (Parlamento dışında. İktisat Fakültesi öğretim üyesi)
ULAŞTIRMA BAKANI : Haluk Arık. (Parlamento dışından. Ulaştırma Bakanlığı müsteşarı)
ÇALIŞMA BAKANI : Atilla Sav (Parlamento dışından. Avukat)
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANI : İhsan Topaloğlu (CHP Giresun Senatörü)
TURİZM VE TANITMA BAKANI : Erol Yılmaz Akçal (AP Rize Milletvekili)
İMAR VE İSKAN BAKANI : Selahattin Babüroğlu (Parlamento dışından. Başbakanlık yüksek denetim kurulu üyesi)
KÖYİŞLERİ BAKANI : Cevdet Aykan (Parlamento dışından. Doktor)
ORMAN BAKANI : Selahattin İnal (Parlamento dışından. Orman Fakültesi öğretim üyesi)
DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER BAKANI : Özer Derbil (Parlamento dışında OYAK Yönetim Kurulu Başkanı)
GENÇLİK VE SPOR BAKANI : Sezai Ergun (AP Konya Milletvekili)

● İşverenler Grev ve Lokavt Kanununda değişiklik istediklerini açıkladılar.

2 NİSAN 1971

● Bir gün önce alınan ithalât ve ihracatı durdurma kararı, sermayenin basıncı sonucunda kaldırıldı.

● Birinci Erim Hükümetinin programı mecliste okundu. 12 Mart Muhtırasını gerçekleştirmek için işbaşına getirilen Erim Hükümetinin programında şu temel reform tasarıları yer aldı: Toprak reformu, eğitim reformu, malî reform, hukuk ve adalet reformu, idarî reform, enerji ve tabii kaynaklar reformu.

Olaylar daha da yoğunlaşıyor

● Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi Partisi adlı gizli örgüte bağlı beş silâhlı ki-

şi, iki ünlü işadamını, Mete Has ve Talip Aksoy'u kaçırdı ve 500 bin lira fidye olarak serbest bıraktı.

● Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi süresiz olarak kapatıldı.

● Sunay, yeni hükümetten, «Anarşiye karşı acil tedbir alınmasını» istedi.

● İstanbul'da Gaziosmanpaşa İş Bankası Şubesi silâhlı üç kişi tarafından soyuldu.

● Ankara'da, Kavaklıdere Osmanlı Bankası 5 kişi tarafından soyuldu. Son üç buçuk ay içinde bu 6 ncı banka soygunu oldu. Soygunlarda 891 bin 290 lira ele geçirildi.

● 8-9 Mart 1971'de, sol eğilimli radikal subaylar tarafından gerçekleştirilmek istenen askerî darbenin en-

gellenmesinde birinci planda rol aldığı söylenen Genelkurmay Plan ve Prensipler Dairesi Başkanı Korgeneral Atif Erçikan'ın evine bomba atıldı. Olayın düzenleyicisi olarak Dev-Genç'in eski İkinci Başkanı Ruhu Koç ile Emekli Deniz Üsteğmeni Sarp Kuray yakalandılar.

● Başbakan, Ekonomik İşler Yardımcısı Atilla Karaosmanoğlu, «Taviz vermeden hareket etmek zorundayız. Çıkarıcı çevreler rahatsız olacak» dedi. Karaosmanoğlu'nun ekonomik durumu açıklayan ve AP yönetimini sert biçimde suçlayan basın toplantısı büyük yankılar yarattı. Karaosmanoğlu, sermaye kandanından gelen sert hücumlara hedef oldu.

● Ruh Hastalıkları Mütahassısı zengin doktor Rah-

mi Duman'ın oğlu Hakan Duman, THKO İstanbul kanadı tarafından kaçırıldı. İstenen 250 bin liralık fidye ödendi ve Hakan Duman serbest bırakıldı.

● Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı İhsan Topaloğlu, «Milli petrol politikası izlenecek, madenlerimiz ya bancı ellerden kurtarılacak. Yabancı şirketlerden bir şey beklemeyiniz» dedi.

Balyoz harekâtı Hazırlanıyor

● Başbakan Nihat Erim, 23 Nisan Bayram mesajında özellikle âsâyiş konusunda değindi ve «Olağanüstü davranışlar karşısındayız. Bu davranışları olağanüstü tedbirlerle yok edeceğiz. Balyoz gibi tepelerine ineceğiz» dedi. Hükümeti de ha geniş yetkilerle güçlendirecek Anayasa değişikliklerinin gündemde olduğunu haber verdi.

● Cumhurbaşkanı Sunay ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Erim'in tutumunu desteklediklerini açıkladılar.

26 NISAN 1971

Sıkıyönetim: demokratik güçlere karşı terör!

● 11 ilde bir ay süre ile Sıkıyönetim ilân edildi. Sıkıyönetim ilân edilen iller şunlar: Ankara, İstanbul, İzmir, Eskişehir, Sakarya, Kocaeli, Zonguldak, Adana, Hatay, Diyarbakır, Siirt...

Sıkıyönetimin ilânı ile birlikte başlayan uygulamalar, Sıkıyönetimin hedefini olanca çıplaklığı ile ortaya koyuyordu. Terörist gruplara karşı ilân edildiği söylenen Sıkıyönetim, hemen ilk günlerden itibaren yo-

gun bir «sağ terör niteliği» kazanıyor, birbiri ardına radyolardan okunan «Arananlar listesi» ülkedeki bütün «demokratik güçleri» ezmek isteyen bir yönelimi olanca netliğiyle ortaya koyuyordu. Sıkıyönetim ilânının hemen ertesi günü, DEV-GENÇ, Devrimci Doğru Kültür Ocakları, Sosyal Demokrasi Dernekleri, birçok öğrenci derneği ve TÖS'ün İstanbul Şubesi kapatıldı. 28 Nisan'da yayınlanan bir bildiri ile de Akşam ve Cumhuriyet gazeteleri on gün süre ile kapatıldı. Çetin Altan ve İhan Selçuk gözaltına alındılar. Sendikaların düzenlediği bütün eğitim seminerleri yasaklandı. Bütün siyasi toplantılar Sıkıyönetim Komutanlığının iznine bağlandı. Hemen bütün sol eğilimli dergiler kapatıldı. Bu eğilimdeki yayınevleri mühürlenerek, kitaplarına el konuldu. Daha sonra bu kitapların SEKA fırınlarında yakıldığı açıklanacaktı. Aranan ve şüpheli görünen kimseleri ihbar edecek olanlara «Sıyın muhbir vatandaşlar» adı verildi ve yüksek ikramiyeler vaadedildi. Ev basınları, aramalar yoğunlaştı, insan avı aralıksız sürdürülmeye başlandı.

Sıkıyönetimin ilânının beşinci gününde Başbakan Erim, 1961 Anayasasını «Türkiye için lüks bir Anayasa» olarak niteledi. «Bu Anayasa ile devleti idare etmek mümkün değildir» diyerek, Anayasanın demokratik özünü ortadan kaldırmayı amaçlayan Anayasa değişikliklerinin haberini

verdi. Sıkıyönetimi uygulaları kısa zamanda ülkedeki bütün demokratik güçleri suskunluk, yılgınlık ve şaşkınlık havasına itti. Bu arada Sıkıyönetime bağlı askerî ve sivil birliklerle, terörist gruplar arasında da kıyasıya bir ölüm kalmı savaşı sürüyordu.

12 Mart Muhtırasını alkışlamış olan ve Sıkıyönetim ilânına kadar muhtırayı «ilerici» reformcu bir kansız darbe» olarak niteleyen kesimler ise gelişen olaylar karşısında gerçeğin sert yüzünü görmek ve uygulamaların ardında yatan ve gittikçe ileri adımlar atmakta olan tekelci sermaye çıkarlarını teğhis etmek imkânını buldular. 12 Mart'ın kimlerin eline geçtiği belli olmuş ve uygulanmalar başlamıştı.

16 MAYIS 1971

● İsrail İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom, Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi adlı örgüt tarafından kaçırıldı. Konsolosu kaçırılanlar 20 Mayıs'a kadar tutuklu bulunan devrimcilerin serbest bırakılmasını istiyorlar, aksi halde Elrom'u öldüreceklerini bildiriyorlardı. Erim hükümetinin olaya tepkisi sert oldu. Hiç bir taviz verilmeyeceğini bildiren Başbakan siyasi işler Yardımcısı Koçaş, bir misilleme hareketiyle, yünden fazla tanınmış bilim adamı, yazar, düşünür, sosyalist aydın ve öğrenci liderini Sıkıyönetim makamlarına teslim olmaya çağırdı. Sıkıyönetim makamlarına ilk gün teslim olup göz altına alınanlar arasında, Siyasal Bilgiler

Fakültesi Dekanı Profesör Mümtaz Sosyal, Profesör Cahit Talas, Prof. Bahri Savcı, Prof. Muammer Aksoy, Asistan Uğur Mumcu, TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt, Avukat Halit Çelenk, Avukat Niyazi Ağırnaslı da vardı.

● Konsolosu kaçırılanların verdikleri süre 20 Mayıs'da bittiğinde, Prof. Bülent Nuri Esen, Prof. Uğur Alaca kaptan, Prof. Tarık Zafer Tunaya, Doç. Mukbil Özyörük'ün de aralarında bulunduğu 14 öğretim üyesi ve başka aydınlar göz altına alındı. Göz altına alınanların resmi sayısı böylece 600'e yükseldi.

23 MAYIS 1971

● İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı kaçırılan İsrail Konsolosunu bulmak üzere pazar günü sokağa çıkma yasağı koydu ve bütün İstanbul ev ev arandı. Arama sonunda Nişantaşında bir apartman dairesinde Elrom'un cesedi bulundu.

25 MAYIS 1971

● Sıkıyönetim iki ay daha uzatıldı.

26 MAYIS 1971

● TİP Genel Başkanı Be-hice Boran tutuklandı. TİP bir gün önce, yeni Sıkıyönetim Kanununun Anayasa'ya aykırı maddelerinin iptali için, Anayasa Mahkemesine başvurmuştu.

29 MAYIS 1971

● Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın hasta olduğu halde yurt dışına kaçtığı bildirildi.

30 MAYIS 1971

● THKO üyesi Cihan Alp-

tekin Tekirdağ'da yakalandı. Aynı örgütün üyelerinden Sinan Cemgil ve iki arkadaş Adıyaman'da Nurhak dağlarında, jandarma birlikleri tarafından vurularak öldürüldüler.

1 HAZİRAN 1971

● Maltepe'deki bir evde kuşatılan THKC militanlarından Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir, evdeki genç kızı iki gün rehİN alarak tutuktan sonra, ani bir baskınla yakalandılar. Cevahir vurularak öldürüldü, Çayan yaralandı.

21 HAZİRAN 1971

● Eski Millî Birlik Komitesi üyesi İrfan Solmaz, Doğan Avcıoğlu, Altan Öymen, İlhami Sosyal tutuklandılar. Sıkıyönetim tutuklularının sayısı binleri aştı. Madanoğlu'nun tutuklanmasının gün meselesi olduğu haber verildi. Eski Millî Birlik Komitesinin bazı üyelerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması Meclis gündemine geldi.

● Demirel, AP temsilciler Meclisinde yaptığı konuşmada, Anayasa değişikliklerinden yana olduğunu söylerken, «ordu en kısa sürede görevine dönmeli» dedi ve Erim hükümetini sert bir şekilde eleştirdi.

27 HAZİRAN 1971

Çelişkiler su yüzüne yansıyor

● Başbakan siyasi işler yardımcısı Sadı Koçaş'ın, Demirel'in 26 Haziran konuşmasına verdiği sert cevap, çoktan beri alttan alta kaynamakta olan yeni hükümet bunalımının ve hükümet içindeki farklı güç-

ler çatışmasının su yüzüne çıkmasının ilk belirtisi oldu. Koçaş, Demirel'in «önce adil bir mahkeme önünde kendisini temize çıkarmasını» istedi ve eski başbakanı suçlu ilan etti.

15 TEMMUZ 1971

● Elektriğe, demire, kömüre, akaryakıtta çimento'ya ve gazete kâğıdına zam yapıldı.

4 TEMMUZ 1971

● Karasmanoğlu, reformları savunurken «problemi, çıkarları bozulanların direnişi yaratacak» dedi. Topaloğlu ise petrol konusunda yeni oyunlar oynandığını bildirdi.

9 TEMMUZ 1971

● İşverenler, hükümete ve partilere verdikleri muhtıradan «Anayasa'nın devletleştirme ve kamulaştırmaya ilgili maddelerini sakıncalı bulduklarını» bildirdiler ve değişmesini istediler.

20 TEMMUZ 1971

TİP kapatıldı

● Türkiye İşçi Partisi, Anayasa mahkemesi tarafından, 4. Olağan Kongre'de alınan bazı kararlar yüzünden kapatıldı. Kapatma kararının gerekçesi, «Genel Yönetim Kurulu'nun 30 Ekim 1970 günü yapılan 4. büyük kongreye sunduğu raporun, kongre kararının 6. bölümünün, «Faşizme karşı birleşelim» adlı bildirinin ve Genel Merkez Yönetim Kurulu kararıyla Eğitim ve Örgütlenme bürosunca hazırlanmış ders notlarının Anayasa'nın 57. maddesi ile, Siyasi partiler Kanunu'nun 89. maddesine aykırı düşmesi» olarak açıklandı.

23 TEMMUZ 1971

● Sıkı yönetim iki ay daha uzatıldı.

27 TEMMUZ

● İzmir - Denizli yolunda Ziraat bankasına ait para

taşıyan bir araba soyuldu. 4 milyon lira alındı.

2 AĞUSTOS 1971

● 2 Ağustos 1972 günü gazetelerde, Türkiye'nin en büyük ve en güçlü iş adamları, büyük tekelci ser

maye kesiminin sözcüleri ve temsilcileri, görüşlerini açıklayan ve *Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği* adı altında örgütlenediklerini bildiren bir ilan yayınladılar.

İŞADAMLARI BİLDİRİSİ

Türkiye'nin demokratik ve planlı yoldan kalkınmasına ve Batı uygarlık seviyesine çıkarılmasına hizmet etmek amacı ile Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği adı altında bir birlik kurduk.

Ülkemizin yeni bir devreye yöneldiği şu günlerde, biz bu yönetimin Yurudumuzun kaderini nesiller boyunca etkileyeceği inancındayız. Bu inançla, amaçlarımızı ve görüşlerimizi Türk Kamu Oyuna açıklamayı görev saymaktayız:

- 1 — Atatürk ilkeleri ve O'nun Türkiye'yi layık, tam anlamıyla Batılı bir devlet olarak gören anlayışı, içtenlikle savunulmalı ve uygulanmalıdır.
- 2 — Hür teşebbüs, iktisadî hayatın dayanağı ve demokratik rejimin teminatıdır.
- 3 — Sermaye, emek ve teşebbüsün birbirlerini tamamlayan ana unsurlar olduğuna inanıyoruz. Karma ekonomi nizamının ahenkli bir şekilde yürütülmesi için, ticarî ahlâka ve memleketin gücü içinde sağlanacak sosyal adalet ilkelerine uyulmasını şart olarak görmekteyiz.
- 4 — Hızla artan nüfusumuz yeni iş sahaları istemekte, iktisadî kalkınma özlemimiz ölçülü imkânlarımızdan verimli yatırımlar beklemektedir. Prodüktif çalışma hür teşebbüsün belirli bir niteliğidir. Bu özelliği daha da yararlı kılmak görevimiz olacaktır.
- 5 — Vergi kaybını önleyici her türlü olumlu tedbire yardımcı olmayı ve millî ekonomiyi güçlendirmeyi görev saymaktayız.
- 6 — Çağdaş Batı Dünyasının ekonomik ve toplumsal gelişmelerine yetişmek için gerekli sınaî ve ticarî çalışmaların yalnız istikrarlı bir ortamda var olabileceği açıktır. Bunun için halkın bütünlüğünü bölücü tutumları her şekliyle tehlikeli bulmaktayız.
- 7 — Ülkemizin teknolojik ve sosyal kalkınması için çağdaş bilgilerle donatılmış gençlere şiddetle ihtiyacımız vardır. İstikbalimizin umidi olan Türk Gençlerinin yetişmesini engelleyen şartların ve unsurların bertaraf edilmesi gerektiğine inanmaktayız.
- 8 — Basın özgürlüğüne ve yapıcı tenkitlere inancımız ve saygımız tamdır. Ancak; insan şeref ve haysiyetine tecavüz eden, haberli maksatlı olarak değiştiren, yasalara karşı gelmeyi teşvik eden ve kendi «Basın Ahlâk Yasası»na uymayan bir anlayış ve tutumun yanında olmayacağız.
- 9 — Bu ilkelerin yurdumuzda tam anlamıyla gerçekleştirilmesi için bize düşen görevleri bütün gücümüzle yerine getirmek karındayız.

Özgürlük Kutsaldır

- YILMAZ AKAR** : Aktaş Gıda San. ve Tic. A.Ş.
NECATİ AKÇAĞLILAR : Tekfen Holdin A.Ş.
ORHAN AKER : Aker Tic. ve Demir. San. A.Ş.
İZZET AKOSMAN : Türk Pirelli A.Ş.
HALUK AKSÜYEK : AEA Müh. ve İnşaat. Koll. Şti.
DEMİR KARAMANCI : Elyaflı Çim. San. ve Tic. A.Ş.
UNAL KARDEŞLER : Unal Kardeşler Firması
HALİL KAYA : Türk Trak. ve Zir. Mak. A.Ş.
CAN KIRAÇ : Tofaş Oto Ticaret A.Ş.
RAHMI M. KOÇ : Koç Kolding A.Ş.
HULKI ALISBAH : Koç Holding A.Ş.
ERDEM ALP : Özköseoğlu Isı S. ve Tic. A.Ş.
CAHİT ARAL : Meysu Meyvasuyu - Gıd. S. A.Ş.
FETHİ ARMAN : Türkiye Şişe ve Cam F. A.Ş.
OKTAY ATASÜ : AEA Müh. ve İnş. Koll. Şti.
CEMAL ATAY Uzel Tic. ve San. Ltd. Şti.
ERGÜN BASKAN : Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş.
KORKUT BERİKER : Kiltoprak Sanayi ve Tic. Ltd.
FEYYAZ BERKER : Tekfen Holding A.Ş.
REFİK BEZMEN : Mensucat Santral T.A.Ş.
AHMET BİNBİR : Olosan A.Ş.
ADNAN BİRGİ : Birgi Sanayi A.Ş.
OSMAN BOYNER : Altinyıldız Men. Fab. A.Ş.
İBRAHİM BODUR : Çanakkale Seramik Fab. A.Ş.
MÜCAHİT BÜKTAŞ : Endüstriyel T.A.Ş.
MUAMMER CİDER : Cider Yağ ve Yem Sanayii
ALİ RIZA ÇARMIKLI : A. Rıza Çarmıklı ve Ort. K.Ş.
VEHBI KOÇ : Koç Holding A.Ş.
ASİM KOCABIYIK : Borusan Boru San. A.Ş.
ŞAHAP KOCATOPÇU : Türkiye Şişe ve Cam. F. A.Ş.
SITKI KOÇMAN : Sıtkı Koçman Firması
NECMİ KOMİLİ : Komili Yağ Sabun Gles. A.Ş.
TARIK KOYUTÜRK : Tarko İnşaat
YÜCEL KURTTEPELİ : Eureka Metal Ticaret A.Ş.
ALİ MANSUR : Ege Kimya A.Ş.
ILYAZ MURTEZAOĞLU : Murtezaoğlu İnş. ve San. Ltd.
BERNAR NAHUM : Koç Holding A.Ş.
HALİL NARİN : Narin Mensucat Fabrikası
KAMİL OBA : Elginkan Holding A.Ş.
BEHÇET OSMANGAOĞLU : İstanbul Ticaret Odası Baş.
ERGÜN ÖZAKAT : Karteks Ticaret ve San. A.Ş.
MELİH ÖZAKAT : Otomobilcilik ve Tic. A.Ş.
AHMET ÖZKÖSEOĞLU : Ösköseoğlu Isı San. Tic. A.Ş.
RAŞİT ÖZSARUHAN : Metaş A.Ş.
S. RAHMI ÇOLAK : İzmir Yün Mensucat T.A.Ş.
SÜREYYA ÇOLAK : Kula Mensucat Fabrikası A.Ş.
A. OĞUZ DAĞDELEN : Yeni Kontraplak A.Ş.
NEJAT ECZACIBAŞI : Eczacıbaşı Holding A.Ş.
ORHAN ELAM : AEA Müh. ve İnş. Koll. Şti.
EKREM ELGINKAN : Elginkan Holding A.Ş.
TEVFIK ERCAN : Ercanlar Tic. Ltd. Şti.

BAHRI ERSÖZ : Rabak A.Ş.
ŞINASI ERTAN : İzmir San. Odası Başkanı
SAİT ETE : Sifaş Sentetik İplik Fab. A.Ş.
ADIL FANSA : Termoteknik San. Ve Tic. A.Ş.
MUZAFFER GAZIOĞLU : Elyafı Çim. San. ve Tic. A.Ş.
RAHMI GİRİNKOÇ : Girova Ticaret Ltd. Şti.
ERDOĞAN GÖNÜL : Otosan A.Ş.
NIHAT GÖKYİĞİT : Tefen Holding A.Ş.
BURHAN GÜNERGUN : Türk Demir. D. Fab. A.Ş.
HASAN GÜVEN : Hasan Güven - İthalât - İhracat
Dr. VEDAT ÖZSEZEN : Puro Sabun San. A.Ş.
SAKIP SABANCI : Hacı Ömer Holding A.Ş.
AHMET SAPMAZ : Güney Sanayi A.Ş.
ALTAN SAĞANAK : Kavel Kab. Elekt. Mal. A.Ş.
KAMURAN SERTEL : Tekfen Endüstri ve Tic. A.Ş.
DÜNDAR SOYER : Cıvata Sanayi A.Ş.
ERTUĞRUL SOSYAL : İstanbul San. Odası Başkanı
SABRI TANIK : İzmir Tic. Odası Başkanı
YUSUF TANIK : Selolit Kom. Şti.
FETHİ TANALAY : Feget Finans ve End. Geliş.
HAMİT TATARI : TAC San. ve Tic. A.Ş.
BAHATTİN TATIŞ : İzmir Özel Türk Koleji
SABRİ ÜLKER : Ülker Gıda San. ve Tic. A.Ş.
ŞEFİK YAMAN : Şefik Yaman ve Ort. Koll. Şti.
MUSTAFA YALMAN : TATKO T.A.Ş.
SELÇUK YAŞAR
FİRUZ KANATLI : Kanatlı Un San. ve Tic. A.Ş.
KEMAL HARAÇÇI : Kartaltepe Mensucat Fab. A.Ş.
KADIR HASOĞLU : Kadir Hasoğlu Firması
ORHAN IŞIK : Ankara Sanayi Odası Başkanı
FAHİR İLKEL : Arçelik A.Ş.
SELMAN YAŞAR : Yaşar Holding A.Ş.
H. YORGANCIOĞLU : Eklo Koll. Şti.
MAZHAR ZORLU : Ege Yıldız. Pl. Boru S. K. Şti.

19 AĞUSTOS 1971

● Ceza Kanunu değişiklikleri Millet Meclisinden senatoya gönderildi. Bazı suçların cezaları arttı. Adam kaçırmaya ilişkin idam cezası öngörüldü.

9 EYLÜL 1971

● Türkiye Odalar Birliği Başkanı Raif Onger, hükümetin almış olduğu ekonomik tedbirleri eleştirdi. Daha çok, hükümetteki 11 teknokrati hedef aldı ve bu tedbirler yüzünden özel sek-

törün yatırımlarının azalacağını ileri sürdü.

10 EYLÜL 1971

Reformlar Sorunu

● Genel Kurmay'da, uza-yıp giden reformlar sorunu görüşüldü.

13 EYLÜL 1973

● Reformlara dahil olarak boraks ve kömür yataklarının kamulaştırılacağı açıklandı. İsmail Arar, «Reformlar yapılmadan kabine değişmeyecek» dedi ve

reformlara karşı olan çevrelere cevap verdi.

20 EYLÜL 1971

● Dört aydır süren Anayasa değişikliği tartışmaları, Anayasa değişikliklerinin Senatoda da kabul edilmesiyle kesinleşti.

Ortak komisyonlarda günlerden beri tartışılan Anayasa taslağı AP, CHP ve DP gruplarında 18 Ağustos günü kabul edilmişti. Ancak temel hak ve özgürlüklerin özü, sınırlandırılması ve kötüye kullanılmaması

ile ilgili 11. maddede ya-
pılmak istenen kısıtlayıcı
ve anti demokratik değişik

likliğe CHP itiraz ediyor-
du. 29 Ağustos'da, bu mad-
de üzerinde de uzlaşma sağ

landı ve 1961 Anayasası de-
ğiştirilerek, 1971 Anayasa-
sı yürürlüğe kondu.

Başkalaşan anayasa

Mümtaz Soysal

1961 Anayasasına karşı yakınmaların somut biçimde dışa vuruluşu 1965 genel seçimleriyle oldu. Seçimlerden sonra, artık tek başına iktidar olabilen Adalet Partisi, 1960 öncesini andırır bir yönetim biçimi için Anayasayı elverişsiz bir kalıp olarak gördüğünü açıkça ortaya koydu. 1969 genel seçimlerinden sonraki dönemin özelliği de, toplumdaki çalkalanmalar karşısında beceriksizlik gösteren iktidar sahiplerinin yavaş yavaş bütün kabahati Anayasaya yüklemeye başlamalarıdır.

O günlerin düşüncesini şöyle özetlemek mümkün: «toplumdaki çalkantılar karşısında daha sağlam bir politika izlemek, devlet otoritesini kullanarak olayların önünü almak, hattâ daha derinlere inerek olayların temelindeki sosyal huzursuzlukları gidermek elbette sorumluların da düşündükleri yollardır; ama 1961 Anayasası parlâmentodaki çoğunluğa dayanan hükümetlerin elini kolunu öylesine bağlamıştır ki, bu apaçık çözümleri bile uygulayabilmek olanağı yoktur.»

12 Mart 1971 muhtırasından sonra, «bu Anayasayla devlet yönetilmez» düşüncesini ele alan başbakan Nihat Erim, bu temayı kendinden önceki iktidar sahiplerini kat kat aşan bir hevesle işlemeğe başladı. Daha doğrusu, çeşitli Anayasa değişikliği isteklerini, o yündeki belli belirsiz eğilimleri sözde bilimsel kalıplar altında ileri sürmeyi demokratik rejimi ayakta tutmanın tek yolu olarak savundu. Hattâ, yabancı gazete temsilcileriyle yaptığı bir basın toplantısında 1961 Anayasası için «lüks» deyimini kullandı.

Lüks Mü, Zorunluluk Mu?

1961 Anayasası, Türk toplumu için gerçekten bir «lüks» müydü, yoksa toplumun tarihsel oluşum çizgisine uygun düşen bir «zorunluluk» muydu?

Anayasanın ileri bir özgürlükler düzeni getirdiği, özgürlükleri mümkün olduğu kadar az sınırlama yoluna gittiği, yasaların yapılmasını 1924 sistemine göre uzun görünebilecek bir sisteme bağladığı, yasama ve yürütme organları üzerinde kesin bir yargı denetimi kurduğu, özerk kuruluşlar olarak üniversiteleri ve TRT'yi iktidardakilerin dünya görüşlerine bağlı kalmayacak bir duruma eriştiirdiği doğrudur. Ancak, Anayasadaki yeni kurumların ve kuralların elverişliliği ya da elverişsizliği konusunu, bu kurumları ve kuralları soyut olarak ele alarak tartışmak doğru olmaz.

Sorulması gereken soru şudur: Kurumlar ve kurallar «neye göre elverişli ya da elverişsiz» dir? Getirilen kurumların ve kuralların, 1960 öncesindeki benzer bir iktidar anlayışı için «elverişsiz» oldukları muhakkak. Hattâ, Kurtuluş Savaşı döneminin ulusal egemenlik kuramına göre, geriye gidiş bile sayılabilir bunlar. 1961 Anayasasına göre, yasama organında ağır basan siyasal gücün, bugünkü sosyal güçler dengesinin yansması olarak, her dilediğini yapabilmesi

mümkün değildir. Zaten, 1960 öncesinin davranışlarına karşı duyulan ilk doğal tepki, parlâmentonun, dolayısıyla orada ağır basan siyasal gücün devlet bütünlüğü içindeki yerinin daraltılması, bu bütünlükteki ağırlığının azaltılması olmuştur. Bu açıdan bakınca 1961 Anayasası «demode» bile görünebilir: Anayasa Mahkemesi, iki meclislilik gibi klâsik, eskimiş çözümlere fazla bel bağlamış bir anayasa.

Oysa, 1961 Anayasasına daha doğru bir yorum verebilmek için, bu durgun denge anlayışının ötesine geçmek, onun gerisinde, Anayasa yapıcılarının da niyetlerini aşan ve ancak tarih çizgisi içinde anayasacılık hareketlerinin doğru değerlendirilmesinden çıkarılabilecek olan «sosyal çırpınışı» sezmek gerekir. Bu sezilirse, Anayasanın da, görünüşteki durgunluktan çok farklı bir «dinamik yorum» a kavuşturulması mümkündür.

1961 Anayasasının 1921 ve 1924 Anayasalarından farklı olan yönü şu: hukuken, egemenlik yine kayıtsız şartsız ulusundur ama, parlâmentonun yanında bu egemenliği kullanan başka «yetkili organlar» da vardır. Acaba, bütün uğraşmalardan, birbuçuk yüzyılı aşan «daha demokratik» bir düzen kurma çabalarından sonra, egemenliğin kullanılması açısından bir geriye gidiş mi söz konusuydu?

Tarih çizgisi içinde incelenince, Anayasadan onun kendi diyalektiğini çıkarmak mümkündür: Anayasa, bir yandan oy hakkının genelliğine ve yığınların katılmasına dayalı bir «klâsik demokrasi» nin gerçekleşmesine yöneliyor, bir yandan da uzun süredir «bürokratik» kökenli «aydın» tabakanın topluma benimsetmek istediği değerleri saklı tutmak istiyordu. Aslında, birbiriyle çatışan iki temel özlem bunlar. Bu iki büyük özlem, Anayasanın kurumlarında ve kurullarında nazik bir denge yaratmış. Kolay kolay ayakta durmayan, daha sağlam bir temele dayandırılması gereken bir dengeydi bu.

Anayasa yapılırken güdülen amaç, yalnızca bu dengenin ortaya konması olabilir. Yapıcılar, aşırı bir iyimserlikle, dengenin sürmesine, kurumların ve kurulların işlemesine fazla güvenmiş olabilirler. Ama, hiç şüphe yok, o zamana kadarki rejim çabalarına ters düşmeyecek temel çözüm, bu nazik dengeyi, bu iyimser güveni aşan daha sağlam bir temelini bulunması; ulusun oylarıyla seçilen ve ulusu temsil edenlerin yine egemenliğin tek kullanıcısı durumuna getirilmeleri idi. Klâsik demokrasi tanımlamaları da bunu gerektiriyordu.

Yalnız, bunun için, ulus egemenliği» nin soyut, sembolik ve her türlü davranışa gerekçe olarak kullanılabilir bir kavram olmaktan çıkarılıp iktidar-dakilerin davranışlarını yığınların özlemlerine uygun duruma getirecek bir «halk egemenliği» ne dönüştürülmesi gerekliydi. 1961 Anayasası, gerçek anlamıyla «ulus egemenliği» ni kurmanın, dolayısıyla somut bir «halk egemenliği» yaratmanın aracı olarak kullanıldığı, öyle yorumlandığı ölçüde anlamlı bir belge olabilirdi.

Özellikle 1960 öncesinin «bürokratik» kökenli «aydınlar» da yarattığı temel düşünce şuydu: Türkiye gibi bir ülkede, genel oy mekanizması halkın gerçek özlemlerini yansıtmamaktadır; yığınların özlemlerine uygun sosyal yapı değişikliklerine karar verebilecek çoğunluklar parlâmentoda üstünlük sağlayamamaktadır. Dolayısıyla, parlâmentoyu ve ona dayalı hükümeti, «halk yığınlarının asıl özlemlerine uygun düşeceği aydınlarca düşünülen» değerlerle, daha doğrusu bu değerleri yansıtan kurullarla sınırlamak, belirli bir yöne doğru itmek gerekirdi. Sınırlama, iktidar sahiplerine bir yavaşlık ya da olanaksızlık veriyorsa, bu yavaşlık ya da olanaksızlık, Anayasadaki temel değerleri yansıtan kurullar doğrultusunda olmayan davranışlar bakımındandı. Elverişliliğin ya da elverişsizliğin kıstası buradaydı.

Bu açıdan bakınca, Anayasanın uygulanışında temel amaç, genel oy mekanizmasını, yığınların gerçek özlemleriyle temsilcilerin davranışları arasında

Anayasanın doğrultusuna uygun bir yakınlaşma yaratabilecek biçimde işletebilmektir. Genel oyun böyle amaça ters düşmeyecek biçimde işleyebilmesi ise, yığınların sorunları bilmelerini, serbestçe örgütlenebilmelerini, ağırlıklarını tam anlamıyla koyabilmelerini gerektiriyordu. Anayasadaki siyasal katılma serbestliğinin, seçim sisteminin, düşünce özgürlüğünün ve özerk kuruluşlara düşen görevlerin bu gereklere göre yorumlanması zorunlu oluyordu. Hakların ve özgürlüklerin bu gerekler gözönünde bulundurulmadan yorumlanması, Anayasada kurullar ve kurullarla meydana getirilmiş olan hassas dengeyi bir kısır döngü olarak sürdürecekti. Bu gerekler gözönünde bulundurularak yapılacak bir yorumlama ise, elbette yerleşik düzenin, aşılma istenen düzenin temsilcileriyle bazı çatışmalar yaratacağı: bazıları özgürlüklerin kötüye kullanıldığını sanacaklar, daha doğrusu özgürlüklerin kullanılması onlara, sanki, «devletin temelinde dinamit koymak» gibi gözüküyordu.

İktidar sahipleri, hattâ onların da ötesinde, toplumda görevleri dolayısıyla ağır basan birçok kişi için, «yerleşik düzen» le Anayasa aynı şeydi. Oysa, Anayasa, bugünkü düzeni savunmak için değil, bugünkü düzenin ötesinde, «halk egemenliği» ilkesine uygun düşecek daha ileri bir düzene geçişi sağlamak için yapılmıştı. Belki, kurulu düzenin korunması için yapılmış başka anayasalar vardı; ama 1961 Anayasasının özelliği kendi kendisini aşmak, yönetim düzenini daha sağlam temellere dayandırmak isteyen bir toplumun anayasası olmasındaydı. Bu anlamda, Anayasa, kurulu düzen içinde yararlanılabilecek bir «lüks» değil, bu düzeni aşabilmek, daha iyi bir düzene yönelebilmek için bir «zorunluk»tu.

Yeni Bir Nitelik

12 Mart 1971'den sonra, 1961 Anayasası üç kez değiştirildi. 2 Temmuz 1971 de yürürlüğe giren değişiklik pek önemli değil: siyasal partilere yapılan Hazine yardımıyla ve parlamento üyelerinin aylıklarıyla ilgili bu.

Ama, 22 Eylül 1971 ve 20 Mart 1973 tarihlerinde yürürlüğe giren değişiklikler, Anayasa maddelerinin hemen hemen dörtte birine dokunmakta, onbir geçici hüküm daha getirmekte ve daha önemlisi, Anayasaya bambaşka bir nitelik vermektedir.

Temel haklar ve özgürlükler alanındaki değişiklikler, Anayasanın özgürlükler düzenindeki sistemi altüst ediyor. Daha önceki özgürlükler düzeninin temel ilkesi «serbestlik»ti. Değişikliklerden sonra ise, «serbestlik» istisna, «kısıtlılık» kural olmaktadır. Üstelik, kısıtlama nedeni olarak da, çoğu zaman, her yöne çekilebilecek bir kavram, devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü kavramı alınmıştır.

Buna karşılık, yasama alanında, kararnamelerle ve gensoruyla ilgili olarak yapılan değişiklikler Anayasa düzenini temelden değiştiren bir nitelik taşıyor. Ama, iş yürütme alanına gelince, özerk kuruluşlara dokunan, üniversite özerkliğini kısıtlayıp TRT'nin özerkliğini büsbütün kaldıran değişiklikler, Anayasanın içindeki «kendi kendini aşma» özlemini de yıkıyor. Toplumun kendi kendini aşabilmesi, egemen çevrelerin ideolojik sınırlanmasından sıyrılıp doğruyu araştırması, gerçeği öğrenip öğretebilmesi, yerleşik değer yargılarının ötesine geçebilmesi özerk kuruluşlar yoluyla olabilecekti. Egemen çevrelerle halk yığınları arasındaki kısır döngünün kırılabilmesi ancak böyle mümkündü.

1971 ve 1973'te yapılan değişiklikler içinde, Anayasanın temel niteliğini değiştiren ağırlık taşıyanların büyük bir kısmı da yargı kuruluşlarıyla ilgili. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yargı bağımsızlığı ilkesine aykırı olarak kurulmasıyla noktalanan bu değişiklikler, yerleşik düzenin kendi kendini korumasını sağlamak, düzeni ileriye götürücü eğilimlere karşı donuk ve geleceğe kapalı bir yargı anlayışı getirmek amacıyla güdüyor. Kurulu düzeni, bağımsız yargının oynayabileceği olumlu bir hakemlik rolü yoluyla zorlamak, düzenin tutucu sınırlarını gitgide genişletebilmek olanağı da azalmıştır.

Son değişikliklerin 1961 Anayasasından kaldırdıkları temel niteliği şöyle özetlemek doğru olabilir: Anayasa, kendi ayakta duruşunu, kendi kendisinin yenilenmesine, ileriye dönük olarak yorumlanmasına dayandırmış bir anayasaydı. Durgunluk, «aydınlar»ın değerleriyle genel oy mekanizması arasında kurulmuş olan nazik dengenin çöküşü demek olurdu; Anayasa, bu dengeyi «halk egemenliği»nin sağlam tabanına oturtacak biçimde ileriye dönük, gelişmelere açık bir metin olarak yorumlanmalıydı. 1971 ve 1973 değişiklikleri, böyle bir yorum olanağını büsbütün ortadan kaldırmaya bile, büyük ölçüde daraltmış, anayasayı kurulu düzenin savunulması için çok daha rahatlıkla kullanılabilir bir metin durumuna sokmuştur.

Bu başkalaşma, aslında, toplum yapısındaki dengenin değişmesini yansıtır. 1960-61 dönemi, bürokratik kökenli aydınlar zümresinin, daha doğrusu asker ve sivil kökenli bürokrasi mensuplarının, Türk toplumunda azalmakta olan ağırlıklarını geçici bir süre için yeniden kazandıkları, son bir çırpınıyla, bağımsız bir güç olarak, ya da böyle olduklarını sanarak devlet yapısına ve yönetimine yeni bir biçim verdikleri dönemdi. Ama, bu son çırpını uzun sürmedi. Değişen toplumun yarattığı yeni egemen güçler, bürokrasiyi toplumsal dengeye ağırlığını koyan sözde bağımsız bir güç olmaktan çıkarıp yerli yerine oturttu. Artık, bürokratların «Anayasa mühendisliği» yoluyla toplumu değiştirebilme hül-yaları sona eriyor, herkes için, Anayasadaki madde görüntülerinin gerisinde asıl önemli olanı, toplumdaki güçler dengesini ya da dengesizliğini görme dönemi başlıyor. Anayasanın başkalaşması, belki de, getirdiği bu gerçekçi perspektif yönünden yararlı bile sayılabilir.

Kavramları iyi kullanmak gerek; 1961 Anayasası, topluma fazla gelen bir «lüks» değil, eksik kalan, gerçekçi çözümlerle tamamlanması gereken bir «hayal»di: toplumu Anayasa zorunluluklarıyla değiştirebilme hayali... Ama, Erim gibileri, onun «güzel bir hayal» niteliğini görüp sakinleşecekleri yerde, tam tersine, Anayasanın özgürlükçü yönünü kendileri için «gerçek bir tehlike» olarak görmeğe başlamışlardı. Aslında, değişmesini durduramadıkları dünya korkutuyordu onları; ama suçu Anayasanın üzerine yıkıp sözde «tedbirleri»ni de alarak rahatladılar.

Şimdi, Erim gibileri, «Anayasa rehaveti» içinde, hiçbir şeyin değişmeyeceği, toplumun onlarca istenen yerde duracağı inancındadırlar. Tıpkı, 1960 ve 1961 de, başkalarının, yine «Anayasa rehaveti» içinde, herşeyin değişeceğine, toplumun istenen yere yükseleceğine inanışları gibi.

24 EYLÜL 1971

● Sıkı Yönetim 11 ilde iki ay daha uzatıldı. Meclis'te sert tartışmalar çıktı.

28 EYLÜL 1971

● Eyiceoğlu ve Batur, Muhtıranın reform maddesi üzerinde ısrar ettiler ve «reformlar bu devrede mutlaka yapılacaktır» dediler.

Batur: «Sosyal ve ekonomik çıkar gruplarının, Türkiye'yi kalkınmada geri bırakmış ve bırakacak olan tutucu menfaat gruplarının

karşısındayız» dedi. Gürler de verdiği demeçte, «Reformlar için oyalama ve taktik istemiyoruz. Gerileyeceğimizi sananlar aldanıyorlar.» dedi.

29 EYLÜL 1971

Sermaye ve AP artık askerlerin gerilemesini istiyor

● Komutanların 28 Eylül'deki demeçleri üzerine AP Bolu Milletvekili Ahmet Çakmak, Başbakan'ın cevaplandırmasını istediği bir

önergede «Devlet memuru sıfatındaki komutanların açık ve kesin tutum ifade eden demeçleri için ne gibi tedbirler düşünüldüğünü» sordu. Bu demeçlerin «demokrasi ve parlamento için ağır bir darbe olduğunu» ileri sürdü. Aynı gün Topaloğlu, Enerji ve tabii kaynaklar bakanlığından istifa ederken, Erim, komutanlar la aynı paralelde düşündüğünü bildirdi.

Büyük sermaye ve yeneden onun sözcülüğünü yük-

lenen AP harekete geçmişti. Erim'in, AP'nin tutumunu «mertlik dışı» olarak ni teleyen sert cevabı ve 12 Martı savunması üzerine AP Genel İdare Kurulu toplantiya çağırıldı,

5 EKİM 1971 :

● AP Genel İdare Kurulu 5 Bakanını hükümetten çektiğini açıkladı. AP'li üç bakan bu karara uyarken, iki bakan, Genel İdare Kurulu kararına uymayacaklarını açıkladılar. Erim «Üç beş bakan çekildi diye demokrasiye birşey olmaz» dedi,

11 EKİM 1971

● Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Belgrad'da bir hastahane de 74 yaşında öldü.

26 EKİM 1971 :

● Erim, buhranın çözümü ve göreve devam edebilmesi için Demirel'in ve partilerin uymasını istediği bazı şartlar ileri sürdü.

Demirel, «Anayasa'nın yürürlükte olduğunu ve Erim'in anormal şartların başbakanı olmadığını ileri sürerek» istenilen uzlaşmayı

reddetti; Bakanlarını hükümetten çekme Kararlarından dönmeyeceklerini bildirdi. Erim ve hükümet istifata etti.

27 EKİM 1971

● Millî güvenlik kurulu toplandı. Erim'in istifası kabul edilmedi. Demirel ve Erim birbirlerini çok sert biçimde suçladılar. Erim'in göreve devamında başlıca rolü oynamış olan Tağmaç, Cumhuriyet Bayramı mesajında ordunun, hükümeti, tam gücüyle desteklemeye kararlı olduğunu açıkladı. Sunay AP'nin, kararını yeniden gözden geçirmesini ve bu kararın yeni şartlar öne sürülmeden bir an önce düzeltilmesini istedi. AP üzerindeki baskılar yoğunlaştı.

6 KASIM 1971

Zor oyunu bozuyor ve AP boyun eğiyor

● AP'nin en yetkili organı Temsilciler meclisi, Genel İdare kurulunun bakanları hükümetten çekme kararını iptal etti. Kararın Demirel'e rağmen alındığı ve Demirel'in bir süre için

AP' Genel Başkanlığından çekileceği TRT'nin saat 13.00 deki haber bülteninde bildirildi. Temsilciler Meclisi karıştı. Demirel haberi yalanladı. Hükümet bunalımı bir süre için sona erdi. Demirel, silahlı kuvvetler ve diktacı mihraklara karşı ilk güç denemesinden ve ilk parlamenter demokrasiye dönüş zorlamasından geri adım atarak çıktı.

16 KASIM 1971

Reformcu teknokratların sonu yaklaşiyor

● Toprak Reformu Ön Tedbirler Tasarısı geçici komisyonda görüşülmeye başlandı. Geçici komisyonun, tasarının özünde yaptığı değişiklikler yüzünden, Karaoğlu Millet meclisi geçici komisyonunu terk etti. «Tasarı bitmiştir. Uygulanmaz hale gelmiştir» dedi. Toprak reformu'na karşı DP'den ve çeşitli çevrelerden gelen tepkiler büyüdü.

● Sermaye çevreleri Petrol reformu kanun tasarısının da kuşku yarattığını bildirdiler.

Reformlar üzerine

Tektaş Ağaoğlu

12 Marttan 14 Ekim seçimlerine kadar geçen dönemde üç reform hedefi ve programı çarpıştı: tekelci sermayenin iddialı reform programı; tekelci sermayenin ılımlı reform programı; küçük burjuvazinin reform programı.

Tekelci Kesimin İddialı Reform Programı

Tekelci sermayenin iddialı reform programının temsilcisi ve sözde uygu-

layıcısı Başbakan Erim'le onun «büyük umutlar» bağladığı ünlü beyin takımıydı. Bir de onların ardında, kendilerinde büyük güçler vehmedilip kimlere karşı güçlü oldukları, kimlerin karşısında güçsüz kaldıkları sonradan anlaşılabilirler vardı.

12 Mart, iddialı reformcuların bir ileri atılımı oldu. Hedef, Türkiye'yi bir an önce «çağdaş uygarlık düzeyi» ne ulaştırmaktı. Yani, gerçekte, Türkiye'nin Ortak Pazar üyeliğinin gündeme soktuğu uzun vâdeli amaçlara yönelik acil sorunların çözüme bağlanması, bir başka deyişle Ortak Pazar tröstleriyle bütünleşmek için gerekli tekeli sermaye birikimi sürecinde ortaya çıkan birtakım dar boğazlardan selâmetle geçmeyi sağlamaktı. Bunun için ekonomi ve toplum hayatı, tercihini sanayileşme yönünde yapmış tekeli sermaye yararına, onun çıkarları doğrultusunda zaptı rapt altına alınmalı, beyin takımından birinin deyişle «siyasî anarşi giderildikten sonra ekonomik anarşiye son verilmeli»ydi. Buysa hem işçi sınıfı ve küçük burjuva kitlelere, hem de sanayi burjuvazisinin sosyo - ekonomik iktidar ortakları ticaret ve toprak çıkarlarına, yirmi iki yıl gibi kısa bir sürede gerçekleşecek Ortak Pazar üyeliğinin kaçınılmaz kıldığı bazı fedakârlıklar yüklemeyi gerektiriyordu. Dolayısıyla iddialı reform atılımı bir yandan Anayasa değiştirilerek kitlelerin ileriye dönük demokratik hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasını, bir yandan da tekeli kesimle henüz tam bütünleşmemiş, ya da özel durumlarından ötürü hiç bütünleşmeyecek ticaret ve toprak burjuvazisi mihraklarının Parlamentodaki etkinliklerini kırmak amacını güden «partiler - üstü hükümet» ler uygulanmasını gündeme soktu.

İddialı reformcular Türkiye'yi tezelden «çağdaş uygarlık düzeyi» ne ulaştırma gayretinin demokrasiyle elele gidemeyeceği görüşündeydiler. Kitlelerin anayasal hak ve özgürlükleri gibi, demokrasinin asgarî icaplarından olan genel oya saygı ve parlamentonun üstünlüğü ilkesi de, onların gözünde, Türkiye'nin çağdaşlaşmasını sağlayacak gidişe ayakbağı «anarşi kaynakları»ydi. Bu ayak bağı kesilip atılmadan ve bunun sağlayacağı serbestiyle Türkiye'yi «huzur» ve «istikrar» içinde «çağdaş uygarlık düzeyi» ne çıkaracak reformlar gerçekleştirilmeden hedefe ulaşılamazdı. Bu reformlar arasında meselâ radikal bir toprak reformu da vardı, ve toprakları ufak parçalara bölücü radikal anlayışlı bir toprak reformundan beklenen sonuçlar belliydi : gelişen sanayinin çıkardığı ürünlere pazar açmak, tüketimi hızlandıracak yeni iştiira gücü yaratmak; ticaret ve tarım kesimlerinin alt kademelerinde sermayenin sanayiye yönelik tekeli birikimini aksatan ve geciktiren tefeci - bezirgân unsurları tasfiye etmek ; daha üst kademelerde sanayile bütünleşebilir unsurların tekeli birikime katılma sürecini teşvik etmek, olmazsa zorlamak; mahallî mihrakların siyasî nüfuzunu kırarak tekeli kesimle gitgide yakın ve sıcak ilişkiler içine giren merkezî karar mercilerinin yetkilerini arttırmak; tek kelimeyle, yurt içinde tekeli sermaye birikimini hızlandırmak, onu daha rasyonel ve sağlam, daha güvenli ve verimli bir raya oturtmak. Bütün bunlar çıkarları boğulan mahallî mihrakların çetin direnişle karşılaşacağından, böyle bir reform, iddialı reformculara göre gerçekte toprak ve ticaret burjuvazilerinin iradesi demek olan, ya da en azından onların çıkarlarına ve tercihlerine pirim veren «millî irade» ile gerçekleşemezdi. Bunun için bir kurucu meclis, o olmazsa, parlamentoya karşı sorumlulukları askıya alınmış partiler - üstü «güçlü» hükümetler gerekti. Bu hükümetlerde işleri yürütecek kişiler herşeyden önce idareî maslahatçı olmamalıydılar. Seçilme kaygusu taşımaksızın, yani genel oyun sahibi kitlelerle genel oy üzerinde nüfuza sahip mahallî mihraklara taviz vermek zorunda kalmaksızın, ekonominin gerektirdiği «cesur» ve «gerçekçi» kararları (meselâ işçi ücretlerini ve ürün taban fiyatlarını dondurma ya da düşük tutma, tarım gelirlerinden vergi alma, vs... gibi kararları) rahatlıkla alabilmeliydiler. İcraatlarında parti çıkarlarını değil, «yurt çıkarları» nı gözetmeliydiler.

İddialı reformcuların bu görüşleri 12 Marttan sonra Türkiye'nin siyasî düşünce hayatına birden dalış yapan ve «yurt çıkarı» nı kendi çıkarlarıyla bir tuttukları her hallerinden anlaşılabilir iş ve sanayi çevrelerinin tercihleriyle tasta-mam değilse de büyük ölçüde çakışıyordu. Nitekim «Anayasanın öngördüğü» reformların fırsat ele geçmişken «Atatürkçü bir doğrultuda» **seçimlerden önce** gerçekleştirilmesi, bu iş çevrelerinin 12 Martı izleyen aylarda dillerden düşür-medikleri bir dilek ve temenni oldu. Bu görüşün altında, belli ki, iş çevreleri-nin demokrasiden —yani emekçi kitlelerin demokratik bir ortamda reform ha-reketi üzerinde ister istemez duyuracakları baskı ve ağırlıklarından— duyduk-ları tedirginlik kadar, millî iradeyi cebinde taşıdığı farzolanan Adalet Partisinin eğilim ve itiyatlarına —yani karmaşık sınıfsal yapısına— duydukları güvensiz-lik de yatıyordu.

Tekelci Sermayenin İlimli Reform Programı

Nitekim Adalet Partisi iddialı reformcuların radikal reform önerilerine de, siyasî iktidar felsefelerine de karşı çıktı. Tekelci sermayenin **ilimli** reform pro-gramının temsilcisi ve uygulayıcısı Süleyman Demirel yaman bir «demokrasi» ve «millî irade» şampiyonu kesildi, ne yapılacaksa (reformlar dahil) millî iradeye dayanılarak, ondan güç alınarak yapılmasını savundu. Bunda şüphesiz AP ta-banının dayandığı ekonomik ve sosyal nüfuz mihraklarının çıkarlarını koruma kaygusunun da dahil vardı. Fakat AP soruna aslında daha geniş bir açıdan yaklaşıyordu. Tekelci sermayenin ekonomik geleceğini ve siyasî iktidarını sağ-lama başlamak için, «çağdaş uygarlık düzeyi» ne ulaşma, Avrupa Ortak Paza-ryla bütünleşme yolunda iddialı reformcularla aynı hedefe yönelik farklı yön-temler öneriyordu.

AP'ye göre toprak ve ticaret çıkarlarının sanayi çıkarıyla bütünleşmeye yakın kesimlerini sanayinin kısa vâdeli çıkarlarına feda edici uygulamalara da çok dikkatli ve ölçülü davranılmalıydı. Çünkü nasıl olsa toprak ve ticaret bur-juvazilerinin büyük bir bölümü bugünden kaderlerini sanayiye bağlamıştı ve sanayi kesimi karar ve tercihlerde bundan böyle gitgide ağır basacaktı. Reform bu yönde tekelci sermaye birikimini ilerletecek ve uygun görülen oranda (eko-nomiye ve toplumu «memleket gerçekleri» ne aykırı «macera» lara sürüklemek-sizin) hızlandıracak yeni tedbir ve uygulamaları, yeniden düzenlemeleri getir-meli, unsurları birbirinden ayırıcı ve koparıcı, diğerlerini birine feda edici de-ğil, birleştirici ve bütünleştirici olmalıydı. Uzun vâdede sanayi çıkarı çevresin-de bütünleşmenin, yani «millî çıkar» ı sağlamanın en güvenilir ve sağlıklı yo-lu buydu.

Tekelci sermayenin ilimli reformcuları radikal anlayışlı bir toprak reformu-na yine bu nedenle karşı çıktılar. Büyük işletmeleri küçük parçalara bölüp da-ğıtan bir toprak reformu uygulaması verimliliği düşürecek, toprak reformunu esas ekonomik hedefinden —tarım sektöründen sanayiye sermaye ve işgücü aktarma hedefinden— saptıracaktı. Üstelik bunun doğuracağı sonuçları gider-mek, verimi arttırmak için girişilecek çabalar (meselâ kooperatifleşme) gelişen üretim güçleriyle mevcut üretim ilişkileri arasındaki çelişkiyi daha da şiddetle su yüzüne çıkararak, sermaye birikiminin tekelci niteliğine halel getirecek de-ğişik sosyal alternatifleri gündeme sokacaktı. Bu yüzden hattâ «kutsal» mülki-yet hakkı bile tehlikeye girecekti! Adalet Partisi ve onun taraftarları en çok bundan ürüyorlardı. Nitekim radikal toprak reformu tasarılarına siyasî, ekono-mik ve «bilimsel» plânda kesin bir kararlılıkla karşı çıkarak, reform kapsamının kendi işlerine gelen sınırı aşmasını önlediler. Sonunda Parlamentodan, hâlen hiç bir gelir getirmeyen boş ya da işgal altındaki toprakların devletçe istim-lak edilerek sahiplerine hazineден «tazminat» ödenmesinden gayri ne sonuç

vereceği ve ne zaman sonuç vereceği belli olmayan «ılımlı» bir toprak reformu çıktı.

Adalet Partisinin bir önemli kaygusu da tekelci sermayenin siyasî iktidarını sağlam ve güvenilir temellere oturtmaktı. Bunun için toprak ve ticaret burjuvazilerinin çıkarları ile, Türkiye'nin dışa bağlı çarpık kapitalist gelişme sürecinde o çıkarların yedeğine koşulan kitle çıkarlarının üzerine fazla varılmamalıydı. Yoksa siyasî iktidar tabanında ortaya çıkacak boşluğu iddialı reformcuların önerdikleri gibi bürokratik desteklerle doldurmaya çalışmaktan başka çare kalmazdı; o ise, türlü tehlikeli sakıncası bir yana, yurt içi ve yurt dışı koşullardan ötürü hiç de sanıldığı kadar sağlam ve güvenilir, hattâ mümkün bir yol değildi. Onun yerine tekelci sermayenin siyasî iktidar tercihi, Anayasa ve sair yasa değişiklikleriyle tahkim edilmiş yürütme gücünü —ekonomik karar mercilerini— millî iradeye saygı ve parlamentonun üstünlüğü ilkesi adına ele geçirebilirdi. Bu da ister istemez sanayi burjuvazisinin, iktidarı toprak ve ticaret burjuvazisinin AP'ye yatkın «ileri» unsurlarıyla paylaşmasını gerektirirdi. Bu dengede sanayi tercihlerinin ağır basmasını sağlayacak unsur Adalet Partisinin Demirel gibi Cumhuriyete, Atatürkçülüğe, Çağdaş Uygarlık Düzeyine hararetle sahip çıkan ilericileri olacaktı.

Küçük Burjuvazinin Reform Programı

Küçük burjuvazinin reform programına gelince... CHP içindeki küçük burjuva demokratlar 12 Martta derhal karşı çıktıkları gibi, onun ardından gündeme giren daha spesifik iddialı ve ılımlı reform programlarına da karşı çıktılar. Bu karşı çıkışın altında, ister reformcuların ağızında iddialı reform kılıfına bürünsün, ister AP'nin ılımlı reform kılıfında görünsün, her iki halde de tekelci sermaye çıkarısıyla küçük burjuva çıkarları arasında her fırsatta kendini gösteren uzlaşmaz çelişki yatıyordu. CHP içindeki küçük burjuva demokratlar bu çelişkinin üzerine yürüdükleri ve onun da siyasî sonuçlarını göze aldıkları ölçüde CHP'nin kendi içinde bölünme süreci ilerledi. Sonunda CHP hâlâ yapısında barındırdığı tekelci sermaye unsurlarından büyük ölçüde arınarak küçük burjuvazinin demokratik temsilcisi gerçek bir küçük burjuva partisi hüviyeti kazandı.

CHP'nin bu yeni hüviyetiyle topluma sunduğu küçük burjuvazinin reform programına esas demokratik niteliğini veren, CHP'nin «millî çıkar» adına kendi etrafında toparlamaya çalıştığı değişik çıkarlardı. Küçük burjuva reformcuları herşeyden önce, küçük burjuvazinin siyasî iktidar yolunun çağdaş uygarlıkçı bonapartizmden değil, demokrasiden geçtiğini görmüşlerdi. Köylü kitleler ve şehir küçük burjuvazisi siyasî iktidar ve devlet politikası üzerinde ağırlıklarını ancak gerçekten demokratik bir ortamda duyurabilirlerdi. Bir başka deyişle, devletçe teminat altına alınan sosyal ve ekonomik kararların kendi çıkarlarını kolaylamasını ancak böyle bir ortamda sağlayabilirlerdi.

Aynı işçi sınıfı için de varitti, ve küçük burjuvazinin reform programı işçi çıkarılarını da savunmayı kendi «millî çıkar» anlayışı açısından üzerine düşen bir görev sayıyordu. Aynı şekilde, küçük burjuvazinin reform programı, çıkarları tekelci büyük sermaye çıkarlarıyla çelişen küçük ve orta taşra sanayii kesimlerine de açık bir programdı. Küçük burjuva reformcuları iktidara geçerek de ekonomik karar mercileri üzerinde gerçek bir hâkimiyet kurabilirlerse, uygulamayı vaadettikleri devletçi politikadan, yürürlükteki düzende musluğun başını tutan tekelci kesimin gelişmesini engellediği taşra sanayii de büyük ölçüde yarar görecekti.

Dolayısıyla küçük burjuvazinin demokratik reformcuları için, temsil etmeye çalıştıkları bütün çıkarlar açısından asıl sorun, siyasî iktidar sorunuydu. Bu nedenle onlar, «Fırsat ele geçmişken reform!» sloganına kanmadılar, «Önce seçim, sonra reform,» dediler. Çünkü temsil ettikleri ve arkalarına aldıkları çı-

karlar adına ilerî bir atılım yapabilmek için, iddialı ya da ılımlı reform kisvesi altında topluma zorla kabul ettirilmeye çalışılan tekelci sermaye çıkarlarıyla, bunların siyasî iktidar araçları olan «çağdaş uygarlığa yetişme adına tepeden inmeciliğe» de, Demirel «demokrasiciliği» ne de karşı çıkmaları gerektiğini anlamışlardı. Bu nedenle hem genel oya saygı ve Parlatmentonun üstünlüğü ilkesine dayalı demokrasiyi savundular, hem de bu demokrasiye gerçek anlamını veren **bütün** demokratik hak ve özgürlüklerin korunması ve daha da genişletilmesi için —kendi küçük burjuva haysalaları ve imkânları dahilinde— mücadele vermek gereğini duydular.

Ortanın Solunda küçük burjuva demokratların toprak reformu konusundaki tutumlarını da bu tavırları belirledi. Küçük burjuva demokratlar kendi kendileriyle tutarlı oldukları ve temsil ettikleri çıkarlara sırt çevirmedikleri sürece ılımlı reformcuların işine gelenden çok daha geniş kapsamlı «düzen değiştirici» bir toprak reformundan yana olmak zorundaydılar. Fakat reformu gerçekleştirme işini, tepeden inmece iddialı reformcuların eline de teslim edemezlerdi. çünkü toprak reformundan küçük burjuvazinin reform programının öngördüğü sonuçların alınması ancak toprak reformu demokrasinin bütün kurallarıyla geçerli olduğu, dolayısıyla kitlelerin siyasî iktidar üzerinde ağırlıklarını sayıları ve çıkarlarıyla mütenasip bir oranda duyurabildikleri bir ortamda hazırlanıp uygulanırsa mümkün olabilirdi. Onun için İnönü'cü CHP içindeki küçük burjuva demokratlar 12 Marttan sonra radikal toprak reformu vaadiyle gelen partiler - üstü hükümetler denemelerine olumsuz tavır takındıkları gibi, sonradan küçük burjuva demokratların hâkim oldukları Ecevit'çi CHP bağımsız Talu başkanlığındaki bir AP - CGP hükümetinin getirdiği, AP'nin oylarıyla kabul edilen ılımlı toprak reformu tasarısına da karşı çıktı.

Üç reform programı arasında 12 Marttan bu yana süregelen çatışmanın kısa muhasebesine gelince... Nihat Erim'in kurduğu dehşet-engiz «reform hükümeti» macerası iddialı reformcuların ne kadar iddialı ve buna karşılık ne kadar güçsüz olduklarını göstermeye yetti. İkinci Erim ve Ferit Melen hükümetleri dönemi, Parlatmentonun üstünlüğü ilkesine, dolayısıyla sanayi çıkarıyla toprak ve ticaret çıkarlarının ortak iktidarına ağır fakat kararlı adımlarla dönüş dönemi oldu. İddialı reformcular yenilgiye uğramış, Adalet Partisi ve ardındaki çıkarlar ağırlıklarını duyurmuşlardı. Bir ara iddialı reformcuların «akılcı» ve «Atatürkçü» görüşlerine kazanılmış olan kimi sanayiciler daği kitlelere karşı çıkarlarını kolayca sağlam ve güvenilir bir iktidara duydukları ihtiyaçla, bonapartizmin bürokratik Acem kılıcı arasında bir süre yalpaladıktan sonra şerlerin en ehvenini Adalet Partisinde görmüşlerdi. Gündemde olan, tekelci sermayenin ılımlı reform programıydı. Süleyman Demirel deli danalar gibi yurdu dolaşip her gittiği yerde millî iradeye saygıdan, herkesin «hakkına ve yetkisine» razı olması gereğinden söz ediyor, «Reformun teminatı biziz!» diyordu.

İddialı reform taraftarlarının umutlarını yeniden parlatır gibi olan Cumhurbaşkanlığı seçimlerine bu sathı mailde girildi. Ne ki «ekonomik anarşiye son verme» ve çağdaş sanayi toplumu düzeyine hop diye geçiverme iddiası gitmiş, onun yerini çilız bir «Ne kurtarırsam kârdır!» telâş almıştı. Cumhurbaşkanlığı seçiminin galipleri, Parlatmentonun üstünlüğü ilkesinden taviz vermez tutumlarıyla, ılımlı reformcular oldu. Reform sorununu bu defa da yine bir iktidar sorununu olarak gören küçük burjuva reformcuları onlara iltihak ettiler.

Talu hükümeti, iddialı ve ılımlı reform programlarının telifçisi Feyzioğlu ile ılımlı reformcuların koalisyonuydu. Bu hükümet Parlatmentodan aldığı güçle, ve AP oylarıyla, tekelci sermayenin ılımlı reform programında öngörülen kanunları ülke içinde fazla sızıltıya meydan vermeden bir çırpıda çıkarttı. Küçük burjuva reformcularıyla toprak ve ticaret çıkarlarının çeşitli kademelerdeki geri un-

surlarının temsilcisi Demokratik Parti reform kanunlarına olumsuz oy verdiler.

Üç reform programı arasındaki çatışma sonunda ilımlı reformcular üste çıkmışlar, istedikleri ve gerekli gördükleri reformu gerçekleştirmişlerdi. Ne ki ilımlı reformcular tekelci sermaye çıkarlarını reform adına «olağan» kılmaya çalıştıkları sırada ülkede **olağanüstü koşullar** hâkimdi. Yani halk tekelci sermayenin siyasî ve ekonomik baskısı altında yaşıyordu. Bu baskının kitlelerin gündelik hayatlarında doğurduğu maddî sonuçları biliyoruz. 14 Ekim seçimlerinde tekelci sermayenin baskısına ve bu baskıyı arkasına alarak giriştiği ileri atılımlına karşı genel tepki dile geldi. Seçim sonuçları, olağanüstü koşulların hayatlarına getirdiği «yeniliğin» (hayat pahalılığı, anti - demokrasi, vs...) reform adına «olağan» laştırılmasına karşı; 1) kitlelerin ve 2) reformların uygulanmasından çıkarlarının bozulacağını gören ekonomik ve sosyal mihrakların, ya da bir başka açıdan, reformun yozlaştırıldığını ileri sürenlerle (CHP), reforma hepten karşı olanların (DP, MSP) zaferiydi. Buna karşılık tekelci sermayenin ilımlı reformcuları (AP), genel oy düzeyinde kesin hezimete uğradılar. Böylece 14 Ekim, ülkede siyasî iktidar sorununu yeniden gündeme soktu ve onunla birlikte küçük burjuvazinin reform programına (Almanya'daki işçilerin geleceği sorunuyla çok yakından ilişkisi olan) yeni bir güncellik kazandı. Aynı zamanda, reforma karşı olanlar seçim öncesinde Parlamentoda fazla etkin olmayan bir muhalefet durumundan, seçim sonrasında hükümetin kurulabilmesinin anahtarını elde tutar duruma geldiler. Böylece siyasî iktidar sorununa yeni ve çözümü güçleştirici bir unsur daha katıldı.

Bu durumda seçimden sonra beliren iktidar boşluğu yakında bir erken seçime gidilse dahi kolay kolay doldurulabileceğe benzememektedir. Çünkü hâkim sınıflarla kitleler arasındaki çıkar çelişkisi şiddetlendiği oranda, hâkim sınıfların kendi aralarındaki çelişki azmaktadır. Çıkarlardan biri adına kitlelere karşı girişilen emrivakilerin ucu giderek diğerlerine de dokunmaktadır. Bugünkü iktidar boşluğu, reform programları arasındaki çatışmanın 14 Ekim sonrasına yansıyan sonucudur.

25 KASIM 1971

● Sıkı yönetim 11 ilde iki ay daha uzatıldı.

30 KASIM 1971

● İdam isteğiyle yargılanan Mahir Çayan, Ulaş Bar dakçı, Ziya Yılmaz, Cihan Alptekin ve Ömer Ayna

Maltepe askerî tutukevin-den, tünel kazma yoluyla kaçtılar.

3 ARALIK 1971

● Teknokratlar ya da «beyin takımı» diye adlandırılan 11 Bakan, hükümetten istifa etti. İstifa eden ba-

kanlar şunlardı: Sadi Koçaş, Atilla Karaosmanoğlu, Mehmet Özgüneş, Hamdi Ömeroğlu, Osman Olcay, Atilla Sav, Şinasi Orel, Özer Derbil, Ayhan Çilingiroğlu, Selâhattin Babüroğlu, Türkan Akyol...

TÜİSTAV

II'LERİN İSTİFA MEKTUBU

Başbakan Yardımcıları Koçaş ve Karaosmanoğlu, Devlet Bakanı Özgüneş, İçişleri Bakanı Ömeroğlu, Dışişleri Bakanı Olcay, Millî Eğitim Bakanı Orel, Dış ekonomik ilişkiler Bakanı Derbil, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Akyol, Çalışma Bakanı Sav, Sanayi ve Ticaret Bakanı Çilingiroğlu, İmar ve İskân Bakanı Babüroğlu'nun imzalarını taşıyan istifa mektubunun metni şöyledir:

«Sayın Prof. Dr. Nihat Erim

Başbakan

Ankara,

12 mart müdahalesinin sona erdirmek istediği siyasal ve ekonomik bunalım, bugün biçim ve görünüş değiştirerek devam etmektedir.

12 mart muhtırasının yüklediği görevi hızla yerine getirebilmek için hükümetin seçimlere kadar sürekliliği ve kabul edilebilirliği fikri yerleşmemiştir. Tam tersine AP'nin veya birlikte Meclis'te teşekkül edecek herhangi bir koalisyonun hükümeti kolaylıkla çekilme zorunda bırakabileceği kabul edilir hale gelmiştir. Bu, bir uygun anı seçme sorunu sayılmaktadır. Bu yönde herkesin gözü önünde türlü denemeler yapılmaktadır.

26 EKİM BUNALIMI

Hükümeti 26 ekim 1971 de istifasını vermeye zorlayan bunalım geçirildikten sonra, bir kısım basın yardımıyla başlatılan fiyat artışı kampanyası görüntüsü altında ve Sıkıyönetimin uzatılması görüşmeleri sırasında siyasal partiler sorumlularının tutum ve beyanları bu anlayışın açık bir belirtisidir.

Durumun kötüye gitmesinden türlü nedenlerle yarar umanlar, hükümet değişikliğinde kendilerini iktidara alternatif görenler, faşizme kayabileceği bir yönetimin işbaşına gelmesinin kendilerine büyük çıkarlar sağlayacağını sananlar hükümet düşürebilmek için yoğunlaşan bir cephe çalışması oluşturmaktadırlar.

Bu durum karşısında bırakılan, fakat olağandışı bir dönemde çok köklü değişiklikler yapma anlamına gelen reformları yapma sorumluluğunu ve görevini yüklenen hükümete hem gündelik işlerin yürütülmesinde, hem de reformların yapılmasında çeşitli engellemeler uygulanmaktadır. Toprak reformu ön tedbirler kanun tasarısı çalışmalarında bunun açık örnekleri verilmiştir.

REFORMLAR

Hükümet programı içinde «reformlar» olarak nitelenen değişiklikler Türkiye'yi çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak için gerekli asgarilerdir. Gerçekte toplumsal ve ekonomik bünyemizde köklü değişiklikler yapmadığımız, yapamadığımız ve bu değişikliklerin gerektirdiği yönde uluslararası ekonomik bağlantı ve yükümlülüklerimizi gözden geçiremediğimiz takdirde sorunların görüntüleriyle boğuşan bir durumdan öteye geçemeyiz.

Gelişmiş ülkelerle aramızdaki gelir farkı, gittikçe artarak büyüyen istihdam sorunu çok hızla sanayileşmemizi kaçınılmaz kılmaktadır. Buna engel olan kaynak sorununun, dış ticaretimiz üzerindeki uluslararası sınırlamaların ve ekonomik politikamızdaki çelişkilerin ortadan kaldırılması şarttır.

FEDAKARLIKTAKİ EŞİTLİK

Bir sıçrama yapmak zorundayız. Bu, ekonomik ve sosyal her türlü olanakların ve kaynakların uygun biçimde bir araya getirilmesiyle gerçekleştirilebilir. Toplumumuzun bütün yaratıcı gücünün (entellektüel ve emek enerjisinin) harekete geçirilmesi esastır. Toplumun yaratma gücünün harekete geçirilmesi, daha iyi yarınlara olan inancının yaratılabilmesi için fedakarlıkta eşitlik uygulamasını mutlaka sağlanması, bu yönde vergi kanunlarının sosyal adaleti gerçekleştirecek bi-

çimde yeniden düzenlenmesi esas olmalıdır. Uzun yıllardır bütün hükümetlerin hazırlayıp, parlâmentoya sunmaktan kaçındığı, fakat yüksek gelirliilerin vergi kaçakçılığının önlenmesi için zorunlu olan servet vergisinin, tarımsal kazançları etkin biçimde vergilendirecek değişikliklerin, veraset ve intikal vergisinin en kısa zamanda düzenlenmesi gerekir.

HÜKÜMETİN BÜNYESİ

Daha iyi hizmet götüren bir yönetim kurabilmek için yukarı idari kademelerde geniş çapta değişiklik yapılması ve iş yapabileceklerin hiçbir siyasal kaygıya düşülmeksizin işbaşına getirilmesi gerekir. Bu konuda hükümet tam yetkili olmalıdır. Hükümetin atamalarıyla ilgili seçimlerine tam güvenilmemesi ve türlü yerlerden müdahalelerde bulunulması görevlerin tam olarak yerine getirilmesini önler. Hükümet üyelerinin hepsinin dürüst ve iyi niyetli, bir kısmının enerjik olması sorunların çözümünü için yeterli değildir. Olağan bir koalisyon hükümetinin görevi ötesinde sorumluluk ve görevler yüklendiği için hükümetimizin bir koalisyon hükümetinin zaafını bünyesinde bulundurarak başarıya ulaşmasının beklenemeyeceği ortaya çıkmıştır.

Hükümetimizin yüklendiği ağır sorumluluğu taşıyabilmesi ve görevleri başarabilmesi için bütününün dürüst, iyi niyetli ve enerjik olması yanında inanç, düşünce ve görüş bakımından kaynaşabilecek durumda olması ve idareyle aydın kamu oyundan destek görmesi gerekir. Yaptığı işlerin ulusun bütününün yararına olması ve toplumun desteğini kazanmasının koşulu da budur.

ENGELLENEN ÇABALAR

Kıt olanaklar içinde kıvranan halkımızın büyük çoğunluğunun yaşama koşullarını daha iyiye götürebilmek, yoksul fakat yetenekli çocuklarımıza eğitimde fırsat eşitliği sağlayabilmek, halkımıza ucuz ilaç, topraksız köylümüze toprak sağlayabilmek, tabii kaynaklarımızı ulusumuzun yararına kullanılabilir hale getirebilmek için harcadığımız sürekli çabalar sadece çıkarlarını düşünen çevrelerin açık ya da gizli çabalarıyla engellenmiştir. Bu engelleme teknik ve politik her seviyede devam etmektedir.

MALİYE VE MERKEZ BANKASI EKİBİ

Gerek bu konuların, gerekse kısa vadeli diğer sorunların çözümlenmesinde ağırlığı olan para ve maliye politikasının en bilgili ve yarıcı biçimde formüle edilebilmesinin ve uygulanabilmesinin sağlanması gerekmektedir. Bütünıyla AP hükümetinden devralınmış, AP devrinin ekonomik politikasının hazırlayıcısı, modern iktisat ve maliye anlayışından yoksun ve hükümetimizle işbirliği yapmaya isteksiz maliye ve Merkez Bankası ekibi sorunların büyüyerek çözümlerinin güçleşmesine sebep olmaktadır.

Hükümetin diğer konulardaki teknik desteği de eksiktir. Bu eksikliğe ilâve olarak aydın kamuoyu türlü nedenlerle hükümet tasarruflarını şüpheyle karşılar hale gelmiştir. Bu nedenle desteğini esirgemektedir.

SIKIYÖNETİM - HÜKÜMET İLİŞKİLERİ

Sıkıyönetimin ilânından sonra hükümet ile Sıkıyönetim arasındaki çalışma ve yürütme ilkelerinin iyi saptanmaması sonucunda ortaya

çıkan bir kısım uygulamalar gerek dünya kamuoyunda, gerekse Türkiye'deki aydınlar arasında kaygılar yaratmıştır. Bu arada gerçi, tutucu, çıkarıcı ve çoğunlukla AP'li basının reformlara ve hükümete karşı faaliyetlerini rahatlıkla sürdürmesi reformcu bir hükümetin desteği olması gereken bütün güçleri küstürmüş bulunmaktadır.

12 MART MUHTIRASI VE SONRASI

Silâhlı kuvvetlerimiz 12 mart'ta gerekli müdahaleyi yaptıktan sonra, sorunların çözümünü parlâmentoya hükümete ve yönetime bırakmıştır. Bir müdahaleyi daha zorunlu kılmaktan dikkatle kaçınmak gerekir. Bu durumda bütün sorumlulukların, parlâmentonun, siyasal partilerin, aydınların Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu ve hemen tedbirleri alınmadığı takdirde gittikçe karanlıklaşan geleceğini göz-önünde tutarak bir çözüm yolu bulmaları gerekmektedir.

SON MEMORANDUM

Son hükümet bunalımı sırasında hazırlayarak siyasal partilere verdiğiniz memorandum bu yönde bir değerlendirmeye olanak sağlayabileceği halde tartışma konusu bile yapılmamıştır. Adalet Partisine, hükümetteki çalışma arkadaşlarına danışmadan bir başbakan yardımcılığı vermeniz ve bu yere 12 mart muhtirasının suçladığı hükümetin bir üyesini getirmeniz ve bu konunun bütünüyle bir yana bırakıldığı düşüncesini vermektedir.

Kollektif bir sorumsuzluk havasının daha uzun sürmeden etkili ve ciddi bir değerlendirme yapılması gereğine inanıyoruz. Böyle bir değerlendirmeye ve çözüm yolunun bulunmasına olanak hazırlamak üzere hükümetteki görevlerimizden ayrılmaya karar verdik.

İstifalarımızı yüksek bilgilerinize sunarız.

saygılarımızla»

11 ARALIK 1971

Sermayeyi memnun eden bir hükümet

● İkinci Erim kabinesi belli oldu. Kabine'de 24 Bakan yer alıyordu. Bazı bakanlıklar lağvedilmişti. İkinci Erim Hükümetinde, 1. Erim hükümetinin 11'lere katılmayan bakanların hepsi yer aldı. Yeni hükümette yer alan 12 Bakan partili, diğer 12 Bakan ise parlamento içinden ve dışından bağımsız kişilerdi.

16 ARALIK 1971

● İkinci Erim hükümetinin programı Meclis ve senatoda okundu. Programın ana hatları şöyle açıklandı:

Devlet sektörüne ne ka-

dar önem veriliyorsa özel sektöre de aynı önemin verilmesi lüzumuna inanıyoruz.

● Özel sektör yatırımlarının ve ihracatın artması için teşvik tedbirleri alınacaktır.

● Hayat pahalılığı ve suni fiat artışları ile mücadele için iktisadi ve hukuksal tedbirler alınacaktır.

● Grev ve lokavt kanunlarındaki çelişkiler giderilecektir.

● Hiç bir kanunsuz hareket müsamaha ile karşılanmayacak, ciddi tedbirler alınacaktır.

22 ARALIK 1971

● İkinci Erim hükümeti 45'e karşı 301 oyla Meclis'

den güven aldı. Oylamaya CHP'nin Ecevit kanadı katılmadı. Ecevitçiler, ikinci Erim hükümetini «sermaye hükümeti» olarak nitelendiler. Sermaye kesiminin temsilcileri Hükümetin kendilerine güven verdiğini bildirdiler ve 11'lerin istifası kanusundaki memnuniyetlerini tekrarlamaktan kaçınmadılar.

27 ARALIK 1971

● THKC davası karara bağlandı. Kamil Dede ve Necmi Demir idama mahkûm oldu. Aranmakta olan Çayan, Bardakçı ve Yılmaz için karar verilmedi. İlkay Demir, Rüçhan Manas, Kadriye Denizözen müebbet hapse mahkûm oldular.

1972 yılı

1972 YILINA GIRERKEN

Sermayeye tavizler

Büyük Sermaye kesimi 1972 yılına diğer bütün toplum kesimlerinden daha umutlu ve rahatlamış olarak girdi, 11'ler tasfiye edilmiş, büyük sermayenin çıkarlarını zedeleyen ve onun icazet sınırları dışına taşan reform tasarıları budanmış, ikinci Erim hükümeti büyük sermayeye gerekli güveni vermişti.

1 Ocak 1972'de Maliye Bakanı Sait Naci Ergin, sermayeye bir taviz daha verdi. Bakan şöyle dedi: «Toplu sözleşmeleri zaptırapıt altına alabilmek için hükümetimiz büyük gayretler sarfetmektedir.»

6 Ocak'da, Odalar Birliği Başkanı Raif Onger, «Birinci değil, ikinci Erim hükümetiyle daha iyi anlaşabiliyoruz. Hükümet bize güven verdi» dedi. Onger, özel teşebbüsü, hükümete yardımcı olmaya çağırdı.

8 Ocak'da çalışma Bakanını Ali Rıza Uzuner yaptığı bir konuşmada, «Toplu sözleşme ve sendikalar yasası değiştirilecektir. Bu kanunların özellikle barışçı çözüm yollarını düzenleyen hükümlerinin yeterli olmaması, işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışını zedelemektedir» dedi.

11 Ocak'da, Özel Sektörün yatırımlarını Teşvik Kanunu hazırlandığı açıklandı.

1971 yılında, Sıkıyönetim uygulamaları, demokratik hakların kısıtlanması işçi ve kitle hareketlerinin yasaklanması anti-demokratik Anayasa değişiklikleriyle kendi gelişmesi için elverişli siyasal ortamı yaratmayı başarmış olan sermaye kesimi; 1972 yılı başlarında ekonomik iktidarını da pekiştirmeye çalışıyordu.

10 OCAK 1972

● Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan'ın ölüm cezalarını Askeri Yargıtay onayladı.

21 OCAK 1972

● Avrupa Parlamentosu Türkiye Ortaklık Komisyonu, yaptığı gizli toplantıda Ortak Pazar Dışişleri Bakanı Dahrendorf'dan Türkiye'deki siyasal gelişmeler hakkında bilgi aldı. Dahrendorf, «Türkiye'de seçimlere zamanında gidileceğine dair söz aldık. Türk ordusu ilerici bir ordudur. Sözünde duracağına biz eminiz» dedi.

23 OCAK 1972

● Satır, «CHP içinde kıyasıya mücadele var» dedi.

● Sıkı yönetim iki ay daha uzatıldı.

27 OCAK 1972

■ Toptan eşya fiyatlarının bir yılda yüzde 23 arttığı açıklandı. 1971 yılı sonunun en önemli konusu başdöndürücü fiyat artışları olmuştu. Aynı eğilimin süreceği bildirildi.

28 OCAK 1972

● CHP içindeki Ecevit İnönü çatışması büyüdü.

18 ŞUBAT 1972

● Odalar Birliği Başkanı Onger, «Türkiye'de artık herkesin yeni iş, ihracat, yatırım imkânları arayabilmesini» söyledi. «Bu ortamı yaratan 2. Erim hükümetine şükranlarımızı ifade etmek isterim» dedi. Onger, madenlerin devletleştirilmesini de istedi.

19 ŞUBAT 1972

● Bir süreden beri aranamakta olan Ulaş Bardakçı ve Ziya Yılmaz Arnavutköy'de bir evde kuşatıldı. Ulaş Bardakçı öldürüldü, Ziya Yılmaz yaralı olarak yakalandı.

21 ŞUBAT 1972

■ 227 sanıklı Dev Genç

davası Ankara'da başladı.

● CHP'de çatışma büyüdü. İnönü «Genel yönetim kuruluna itimadım yok» dedi.

8 MART 1972

● 83 sanıklı davada Solmaz ve 8 arkadaşının idamı istendi.

23 MART 1972

● Sunay üç idam hükmünü onayladı.

25 MART 1972

● Sıkı yönetim 11 ilde iki ay daha uzatıldı.

26 MART 1972

Yeni Anayasa değişiklikleri isteniyor

● Erim Anayasa'da yeni değişiklikler istedi. Erim, liderlere gönderdiği mektupta «devlet güvenliğinin sağlanması, anarşi ortamının bir daha geri gelmemesi ve meclislerin kolaylıkla çalışabilmesi için Anayasa da şu değişikliklerin yapılmasını istiyordu.

1 — Devlet güvenlik mahkemeleri kurulmalıdır.

2 — Üniversiteye hükümet karışabilmelidir.

3 — Meclis çalışmalarını hızlandırılmalıdır.

4 — Sıkıyönetim kanunu tekrar ele alınmalıdır.

29 MART 1972

● Marmara gemisi ve Kültür Sarayı yangını olayları için, sabotaj iddiasıyla sıkı yönetim soruşturması açıldı. 27 kişi gözaltına alındı.

27 MART 1972

● Bir süre önce Maltepe askeri tutuevinden kaçmış bulunan Mahir Çayan, ve 8 arkadaşı Ünye radar üssünden 2 si İngiliz biri Kanadalı 3 uzmanı kaçırdılar.

Üç yabancı uzman, idam hükmüleri onaylanan Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan'ın serbest bırakılması için rehin alınmışlardı.

30 MART 1972

● Bir söförlük ihbarı üzerine, Mahir Çayan ve arkadaşları üç rehlinle birlikte Niksar'ın Kızıldere köyünde, 12 saat süreyle kuşatıldılar. İstekleri olduğunu ve hükümetle pazarlığa oturmak istediklerini bildirdiler se de, operasyonu yürütmekle görevli birliklere verilen emir sonucunda, her türlü görüşme reddedildi. Dışardan açılan yaylım ateşi sonunda, çelik yelekle eve giren komando ekibi, üç yabancı uzmanı ve Mahir Çayan, Cihan Alptekin, Ömer Ayna, Saffet Alp, Erhan Saruhan, Ahmet Atasoy, Nihat Yılmaz, Hüda Arıkan, Kâzım Özdoğru ve Sabahattin Kurt'u delik deşik bir halde ölü buldular.

31 MAYIS 1972

Parlamentoya yeni baskılar

● Cumhurbaşkanı Sunay parti başkanlarına gönderdiği notta Anayasa değişikliği ve etkili tedbirler istedi. Etkili tedbirleri şöyle özetledi.

«İçinde bulunulan ortamdan çıkmak için hatıra gelen etkili tedbirler şunlardır:

1 — Siyasal tartışmaların, çekişmelerin, seçim propagandası mahiyetindeki her türlü faaliyetin geçici bir süre için durdurulması,

2 — Gerekli yeni adımların atılması, reformla-

rın süratle yürürlüğe konulabilmesi için demokratik, lâik, sosyal cumhuriyet şeklinin ve serbest genel seçime dayanan parlamenter rejim esasının korunması şartıyla Anayasada değişiklik yapılması, geçici bir süre için, peşin olarak önceden verilecek bir genel yetki ile hükümetin tehciz edilmesi ve kanun gücünde kararnamele Bakanlar Kurulunun yürürlüğe koyması imkânının yaratılması.

Siyasi partilerin ve Parlamento gruplarının bu hususta açık, kesin cevaplarını rica etmekteyim.»

Cumhurbaşkanı'nın mektubu partilerde olumsuz etki yarattı.

6 NISAN 1972

● Anayasa mahkemesi 3 idamla ilgili kanunu iptal etti.

12 KASIM 1972

● İdamlar dosyası tekrar meclise geldi.

17 NISAN 1972

● Başbakan Erim istifa etti. Savunma bakanı Melen Başbakanlığa vekaleten getirildi.

Cumhurbaşkanı Sunay'ın parti liderlerine mektubu ve Partilerin bu mektuba cevaplarıyla bir süreden beri Erim'i yıpratın olaylara bir yenisi eklenmişti. Partiler mektuba karşı çıkarken, 10 Nisan'da DP sözcüsü «Demokrasinin kurtulması için Erim'siz hükümet şarttır» diyordu. Erim hakkındaki gensoru önergesi AP, CHP ve MGP'lilerin oylarıyla reddedildi. Ama MGP sözcüsü Emin Paksüt, Erim'i sert bir şekilde ele-

tirmekten kaçınmadı. Pak-süt, Sunay'ın mektubundaki şartların kabul edilmesini isteyen Millî güvenlik kurulu bildirisini anayasa-ya aykırı buluyor ve Erim'i bu bildiriye savunmakla suç luyordu, Erim «keskin bir bıçak üzerinde tampon gibiyim» dedi.

● Erim'in istifası 17 Nisan'da kabul edildi.

2 MAYIS 1972

● Senato idamları tekrar onayladı

3 MAYIS 1972

● Türk hava yollarının Boğaziçi uçağı, 4 genç tarafından Sofya'ya kaçırıldı. Pazarlık konusunun idamlar ve tutukluların serbest bırakılması olduğu öğrenildi. İnönü şartları öğrenince, oğlu Ömer İnönü de uçakta olduğu halde, «devlet taviz vermez» dedi ve hiçbir şekilde pazarlığa girilmemesini istedi.

4 MAYIS 1972

● Jandarma Genel komutanı Orgeneral Eken'e suikast yapıldı. Yakalanan suikastçılar, Generali idamları önlemek üzere kaçırmak istediklerini açıkladılar.

● Sofya'ya kaçırılan uçak serbest bırakıldı ve Türkiye'ye döndü.

5 MAYIS 1972

● 6 Mayıs günü sabaha karşı, bir süreden beri çeşitli yollardan engellenmesine çalışılan üç idam hükümü infaz edildi. «Türkiye Cumhuriyeti anayasasının tamamını veya bir kısmını tağgir ve tebdil ve ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan büyük Millet Meclisi'ni iskata veya vazifesini yapmaktan men'e ceb-

ren teşebbüs ettikleri gerekçesiyle, 25 Yaşındaki Hukuk Fakültesi öğrencisi Deniz Gezmis, 25 yaşındaki ODTÜ öğrencisi Yusuf Aslan ve 23 yaşındaki Hüseyin İnan Ankara merkez cezaevinde, asılarak idam edildiler. Sıkı yönetim komutanlığı üç gencin ölmeden önce son söz olarak, «yaşamın marksizm leninizm, kahrolsun emperyalizm ve faşizm» dediklerini açıkladı.

● CHP olağanüstü kurultayı toplandı. İnönü «ya ben ya Bülent» dedi

6 MAYIS 1972

● CHP olağanüstü kurultay delegeleri, İnönü'nün bütün ağırlığına ve çabalarına rağmen, Ecevitçileri çoğunlukla seçti. Bir gün sonra İnönü, 34 yıldan beri yürüttüğü CHP genel başkanlığından istifa etti,

13 MAYIS 1973

2 saatlik hükümet

● Suat Hayri Ürgüplü kabinesindeki bakanlar listesini Sunay'a sundu. Bütün hazırlıklar tamamlanmışken, Sunay son dakikada Ürgüplü'ye bir mektup göndererek, Bakanlar Kurulu listesini 12 Mart muhtırası icaplarına ve günün şartlarına uygun bulmadığını bildirdi.

Ürgüplü'nün Cumhurbaşkanı tarafından veto edilen kabinesi şu kişilerden kurulmuştu:

AP'den: Ali Nallı Erem (Başbakan yardımcısı), Nafiz Ergeneli (Devlet Bakanı) Naci Çerezci (İçişleri bakanı), Cihat Bilgehan (Bâyındırlık Bakanı), Mehmet Yardımcı (Sağlık Bakanı),

Haydar Özalp (Gümrük ve Tekel Bakanı), Erol Yılmaz Akçal (Turizm ve Tanıtma Bakanı), Nurettin Ok (İmar ve İskân Bakanı), İskender Cenap Ege (Gençlik ve Spor bakanı)

CHP'den: Zihni Betül (Adalet Bakanı), Mukadder Öztekin (Tarım Bakanı), Ali Rıza Uzuner (Çalışma Bakanı), Şeref Bakışık (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı) Salih Tanyeri (Orman bakanı).

DP'den: Cevat Önder (Millî Eğitim Bakanı), Vedat Önsal (Ulaştırma Bakanı) Cemal Tarlan (Köyİşleri Bakan)

MGP'den: Turan Feyzioğlu (Başkan yardımcısı), Ferit Melen (Millî Savunma Bakanı)

Bağımsız: Mehmet İzmen, kontenjan senatörü (Sanayi ve teknoloji bakanı).

14 MAYIS 1972

● Ecevit, CHP genel başkanı seçildi.

15 MAYIS 1972:

Melen hükümeti: Büyük Sermayenin yeni bir adımı

● Hükümeti Kurma görevi, Başbakanlığı vekâleten yürüten Melen'e verildi. Melen'in başbakanlığı MGP'nin ve dayandığı sermaye gruplarının, özellikle İşban kası grubunun başarısı ve etkinliği olarak yorumlandı.

22 MAYIS 1972

● Melen kabinesini Cumhurbaşkanı onayladı ve bakanlar açıklandı. Melen hükümetinde yer alan bakanlar şunlardı:

AP'den Doğan Kitaplı (devlet bakanı), Haydar

Özalp (Gümrük ve Tekel Bakanı) *İlyas Karagöz* (Tarım), *Rıfık Danışman* (Ulaştırma), *Mesut Erez* (Sanayi ve Teknoloji), *Erol Yılmaz Akçal* (Turizm ve Tanıtma), *Adnan Karaküçük* (Gençlik ve Spor), *Tur gut Toker* (İmar ve İskân)

CHP'den: *İsmail Arar* (Devlet), *Mukadder Öztekin* (Bayındırlık), *Kemal Demir* (Sağlık), *Ali Rıza Uzuner* (Çalışma), *Nuri Kodamanoğlu* (Enerji ve Tabii kaynaklar).

MGP'den: *Fehmi Alpaslan* (Adalet)

Parlamento dışından: *İlhan Öztrak* (devlet), *Zeyyat Baykara* (Devlet), *Ferit Kubat* (İçişleri), *Haluk Bayülken* (dışişleri), *Ziya Müezzinoğlu* (Maliye), *Sabahattin Özbeik* (Millî Eğitim), *Naim Talu* (Ticaret), *Necmi Sönmez* (Köy işleri), *Selahattin İnal* (Orman)

Kontenjan senatörü *Mehmet İzmen* (Millî savunma)

Melen kabinesinin bir özelliği *İsmail Arar*'a «komünizmle mücadele görevi»nin verilmiş olmasıydı. *Feyzioğlu*'nun tavrı, hükümetin kuruluş ve programında yansımıştı.

Büyük sermaye, hükümete li alkışlamakta gecikmedi. Odalar Birliği Başkanı *Dıblan*, «Hükümet programını olumlu bulduklarını» açıkladı. «Hükümet programı doktrinci çalışma ve sapmalardan uzak kalmayı hedef edinmiş, Anayasamızın sektörler arası denge prensibine sadık bir belge niteliği göstermektedir» dedi.

24 MAYIS 1972

● Sıkı yönetim 11 ilde iki ay daha uzatıldı.

26 MAYIS 1972

● Gizli örgüt kurmak, Orgeneral Eken'e suikast yapmak ve uçak kaçırma olaylarıyla ilgili olduğu iddia edilen 100 kişi tutuklandı.

30 HAZİRAN 1972

Sermaye Kanadı CHP'den kopuyor

● CHP 21. Kurultayı toplandı.

2 TEMMUZ 1972

● Ecevit tekrar CHP genel başkanlığına seçildi.

7 HAZİRAN 1972

● İnönü, «acele istifalar CHP'ye zarar verir» dedi. Ecevit'e karşı olanların CHP'den istifaları hızlandı.

19 HAZİRAN 1972

● Satır ve 7 arkadaşının CHP ile ilişkisi kesildi.

● Sıkıyönetim uzatıldı ve meclisler tatile girdi.

28 HAZİRAN 1972

● Feyzioğlu CHP'den ayrılanları MGP'de toplanmaya çağırıldı.

30 HAZİRAN 1972

● Melen seçimlerin 1973' ekiminde yapılacağını açıkladı.

3 TEMMUZ 1972

● Başbakan Melen Cumhurbaşkanı Sunay ile görüştü. Görüşmeye Tağmaç da katıldı. Görüşmenin ana konusu Anayasa değişiklikleriydi.

Anayasa'da istenen değişiklikler bir gün sonra açıklandı. Değişiklik önerilerinin en önemlisi, mevcut durumu sıkı yönetim kalktı-

tan sonra da sürdürmeye yarıyacak Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluşu idi...

24 AĞUSTOS 1972

Ordu kademelerinde yeni çalkantılar

● Orgeneral Tağmaç'ın 19 Ağustos'da emekliliğini istemesinden sonra Orgeneral Gürler Genelkurmay başkanına resmen atandı.

Genelkurmay Başkanlığı sorunu Ağustos ayının önemli siyasal sorunlarından biri oldu. Tağmaç'ın 7 Eylül'de emekli olması gerekiyordu. Eğer Tağmaç emekliliğini 30 Ağustos'dan önce isterse yerine Orgeneral Gürler atanabilirdi. Aksi halde Genelkurmay Başkanlığına Orgeneral Semih Sancar getirilecekti.

Olay ordu içindeki İktidarı sivil idareye, özellikle AP'ye devretmek istemeyen kanatla, sivil idare ve AP iktidarından yana kanadın bir güç çekişmesi olarak görünüyordu.

Yüksek komutanlar arasındaki atamalar, kanatlardan birinin tam anlamıyla hakim olduğunu gösterebilecek nitelikte değildi. Hassas denge devam ediyordu.

4 EYLÜL 1972

● CHP'den ayrılan Kemal Satır'ın başkanlığında, Cumhuriyetçi Parti (CP) kuruldu.

25 EYLÜL 1972

● Sıkıyönetim 11 ilde iki ay daha uzatıldı.

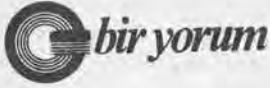
17 EKİM 1972

● TİP davası sonuçlandı.

Türk Ceza Kanunu'nun 141. maddesi uyarınca yöneticilere 15'er yıl'a kadar ağır

hapis cezası verildi, TİP da vasında 21 TİP'li Sıkıyönetim sanığı mahkûm oldu.

Parti Genel Başkanı 63 yaşındaki Behice Boran 15 yıl ağır hapis cezası aldı.

Türkiye İşçi Partisi davası üzerine

Alp Selek

27 Mayıs Anayasasına en fazla sahip çıkan, iktidardaki partilerin Anayasa karşı tutumları ile yılmadan mücadele eden Parti T.I.P. idi. T.I.P.'nin Anayasa Mahkemesinde açtığı ve Anayasaya aykırılıkları nedeniyle iptal ettirdiği Kanunların sayısı bir rekor durumundadır.

12 Mart Muhtırasından sonra, 27 Mayıs Anayasasına ve sola karşı başlıyan suçlamalarla birlikte, o terör havası içinde, T.I.P.'si Anayasa Mahkemesine sevk edilmiştir.

Bu tarihe kadar, programı ve faaliyetleri ile, Anayasanın tam ve eksiksiz uygulanmasını isteyen ve bu yolda mücadele eden T.I.P.'nin kapatılması için, iktidarlar tarafından müteaddit kereler yapılan müracaatların hemen hepsi Cumhuriyet Başsavcılığınca ciddi sayılmayıp işleme konmamışken, 12 Mart Muhtırasından sonra, alıncaya, çoğu Parti ile alakalı olmayan belge ve iddialarla, Anayasanın 57. ve Siyasi Partiler Kanununun 87 ve 89. maddelerine dayanılarak, «bölücülük yapmak ve azınlık yaratmak için faaliyette bulunduğu» iddiası ile, Partinin kapatılması için dava yoluna gidilmiştir.

Yine bu sırada, T.I.P.'nin yöneticileri ile bazı üyeleri, Sıkıyönetimce gözaltına alınıp tutuklanmışlardır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, T.I.P.'nin kapatılması için Anayasa Mahkemesine müracaat ederken, Partinin 10 yıllık programına, tüzüğüne, 4. Olağan Kongre kararlarına ve Partiyi bağlamayan, parti ile alakası bulunmayan başka delillere dayanmak istemiştir.

Siyasi Partileri Anayasanın vazgeçilmez unsuru sayan Anayasamız, 57. maddesi ile de Siyasi Partilerin hangi hallerde kapatılabileceğini tek tek saymış ve bu işi Kanun Koyucuya bırakmamıştır. Anayasada Siyasi Partiler Kanununun 89. maddesine tekabül eden bir hüküm yokken, Anayasa Mahkemesi, bu maddenin ihlal edildiği hükmüne vararak T.I.P.'nin temelli kapatılmasına karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi bu kararında Siyasi Partiler Kanununun 87. maddesinin, yani «bölücülük» iddiasının subut bulmadığı neticesine varmıştır.

Anayasa Mahkemesinin, T.I.P.'nin, Siyasi Partiler Kanununun 89. maddesine aykırı hareket ettiği nedeniyle kapatma kararının eleştirisi ayrı bir yazı mevzuudur. Fakat bu kararın bizzat Anayasaya aykırılığı ve haksızlığı, gerek Türkiye'de gerek Dünyada büyük yankı ve protestolara yol açmıştır.

Aynı büyük yankıyı, Sıkıyönetim tarafından T.I.P.'li yöneticilerin ve 4. Olağan Kongrede konuşma yapan bazı delegelerin gözaltına alınmaları, sonradan Sıkıyönetim Askeri Mahkemesince tutuklanmaları, aynı Mahkemece T.C.K.'nun 141/1. maddesince mahkum edilmeleri ve bu kararın Askeri Yargıtayca onanması da yaratmıştır.

T.I.P.'liler hakkında mahkumiyet kararının, tabii hakim ilkesine aykırı bir organca verilmesi; Sıkıyönetim Hakimlerinin, o devrin T.I.P. hakkında tutum ve düşmanlığı belli Başbakanı, Savunma Bakanı ve Reisicumhuru tarafından bir kararname ile atanmaları; duruşma sırasında bazı kararlara ve bilhassa tutuklamaya karşı çıkan hakimlerin arka arkaya görevlerinden alınmaları ve yerlerine başkalarının tayin edilmeleri; son tayin edilenle birlikte, dosyada bir değişiklik olmamasına rağmen tutuklama kararının derhal çıkması ve bu hakimın artık değiştirilmeyerek dava sonuna kadar davayı yürütmesi; hakimlere ve subay üyeye karşı red hakkının kullanılamaması gibi uzayıp giden misaller Mahkemenin kuruluş ve işleyişi bakımından duruma bir açıklık getirmektedir.

Bu şekilde kurulan Askeri Mahkeme, Anayasa Mahkemesiymiş gibi, T.I.P.'sinin tüzel kişiliğini mahkûm etmeye çalışmış ve bunu yaparken de Anayasa Mahkemesi kararı ile devamlı ters düşme pahasına, Partinin program ve tüzüğünün tamamen demokratik ve Anayasaya uygun hükümlerini ve partinin 10 yıllık mücadelesini aldatmaca olarak nitelendirmiştir.

T.I.P.'lilerin Askeri Mahkemeye sevk edilmişlerindeki, delillerin toplanış ve bunların münakaşa şeklindeki usulsüzlükler; T.I.P.'nin yasal yoldan saptırıldığı iddiası ve tüm karardaki birbirine uymaz çelişkiler; tahmine dayanan ve karara mesnet yapılan mütalâalar; «bilimsel sosyalizm» sözünü «ihtilâlcî sosyalizm» ile bir tutmak gayreti; partiye alâkası olmayan ve olmadıkları sabit olmuş yazıların ve başka örgütlerin kararlarının, aksi delillere rağmen partiye bağlanması; örgüt kurma anlayışına ve T.C.K.'nin 141/1. maddesine, Kanun yapıcının iradesine ve Anayasa Mahkemesinin bu madde hakkındaki kararlarına aykırı bir şekilde yorum getirilmesi gibi devam eden misallerin ve baştan aşağı çelişkilerle ve yanlışlıklarla dolu kararın yorumunun kısa bir yazı içinde yapılmasını maddeten imkân bulunmamaktadır. Aslında T.I.P.'nin değil 27 Mayıs Anayasasının mahkûm edilmeye çalışıldığını, gerek iddianameden gerekse kararlar arasında bir kaç misal vererek açıklayacağız.

Iddianame, «Nasyonal Sosyalizm» manasına gelen «MILLİYETÇİ - TOPLUMCU» görüşü benimsemiş ve bu görüşü gerekçede açıkça belirtmiştir. Iddianamede bu görüşün benimsendiği hem de Türk Milletinin tek ve değişmez görüşü olarak kabul edildiği aynen şöyle açıklanmaktadır.

«Engin tarihi kültürü ile hürriyet, insan hakları ve Demokrasiye aşık Büyük Türk Milleti doğuşundan bugüne kadar kendi milli şuur ve idrakine aykırı düşen her türlü yıkıcı akım ve cereyanları boğmasını bilmiş binlerce yıldan beri bağımsız devlet kurmak ve yaşatmak dehasını ispat etmiş bir millet olarak yabancı ve batı düşmanlığı kompleksine sürüklenmemiş ve bundan böyle de bu maceraya sürüklemek isteyecek her türlü karanlık güçleri yine büyük millet olmanın şuru içerisinde ezmesini ve yok etmesini bilecektir. Türkün değişmez Milliyetçi ve Vatanperver karakter ve şuuruna aykırı düşen, kökü milli olmayan Liberal - Kapitalist ve Marksist - Sosyalist devrimler Türk Milleti için hiçbir zaman devrim olamaz. Yabancı bir dünya görüşünü ülkede Millete (Marksist - Leninist - Maoist) metodlarla enjekte ederek KENDİ FELSEFESİ DÜNYA GÖRÜŞÜ KENDİ BİLİNÇ VE KAREKTERİ OLAN MILLİYETÇİ - TOPLUMCU GÖRÜŞÜNDEN KOPMASINI SAĞLAMAK GAYESİNE MATUF OLARAK...»

Görüldüğü üzere, T.I.P.'liler «milliyetçi - toplumcu» yani NASYONAL SOSYALIST görüşe göre yargılanmışlar ve mahkûm edilmişlerdir.

Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde ve Askeri Yargıtayda T.I.P.'nin 10 yıllık faaliyeti yargılanmıştır.

Gerek Mahkeme gerekse Askeri Yargıtay bu hususu kararlarında açıkça belirtmişlerdir, Askeri Yargıtayın bu durumu ve Kanunları tatbik ölçüsünü gösteren bir cümlesi duruma açıklık getirmektedir.

Yargıtay, «Yürütülen dava, sadece sanıkları kapsamamaktadır. Tüzel kişiliği haiz parti faaliyetlerini de içermektedir» dedikten sonra «hesap verme zamanı Kanun himayesine sığınılması, hesap verme durumunda olunmadığı zaman Kanuna saygı gösterilmemesinin usul ittihazi haklı bir dayanak olarak ileri sürülemez.» demek suretiyle T.I.P.'lileri Kanun himayesinden yararlanırdırmayacağını açıkca belirtmiştir.

Mahkeme ise, T.I.P.'ni suçlarken, kesinliği saptanmamış ve hukuken delil olma niteliği bulunmayan ve bir Mahkeme kararında geçmesi düşünemeyen bir kıstasa dayanmak yolunu seçmiştir.

Kararında aynen, («10 yıldır yasalar içinde kalarak parti faaliyeti yaptık, şimdi söylediklerimizi 10 yıldır söylüyoruz. Bunlar suç olsaydı hakkımızda tatbikat yapılırdı.» şeklindeki beyanlarına itibar edilmemiştir.) dedikten sonra, «şüphesiz, sanıkların komünist bir cemiyet olarak suçlarını ilk defa Mahkememiz tesbit etmiş değildir. Bu iddia sanıkları haklı görmek olurdu. Teşkilâtlanma, eğitim ve bilinçlenme, propaganda faaliyetlerinde, parti tüzük ve propagramlarına, 648 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu ile T.C.K.'nun 141 ve 142 nci maddelerine hatta Anayasamıza zaman zaman aykırı düştükleri ve fillerinin suç teşkil ettiğini SO-KAKTAKI ADAMDAN, ÜNİVERSİTELERDEKİ ÖĞRENCİ VE ÖĞRETİM ÜYELERİNE, DÜKKÂNDAKİ ESNAFTAN, TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDEKİ MİLLETVEKİLLERİNE KADAR TÜRK MİLLETİ GAYET İYİ BİLİYORDU. BİLMİYEN, BİLMEMEZLİKTEN GELEREK BU HAREKETE HIZ VEREN 12 Mart ortamına gelinmesine yardımcı olan, GEÇMİŞ YARGI TATBİKATININ İLGİSİZLİĞİ OLMUŞTUR. Heyetimizin bu kanaatini yukarıda belirttiğimiz meslek gurupları ve halkımızın düşüncesini ve ifadesini teyit etmektedir.» demek suretiyle, kendisi dışındaki tüm yargı organlarını suçlamakta ve bu suçlamayı yaparken de dayandığı kıstasın ne kadar hukuk dışı olduğu görülmektedir. Bu düşünce ve delillendirme tarzı hakkında daha fazla bir şey söylemeye lüzum görmüyoruz.

Askeri Yargıtay T.I.P. yöneticilerini suçlarken Tüzük ve Programından da bazı parçalar alarak neticeye varmaya çalışmıştır. Bunlardan rastgele aldığımız iki misalle Askeri Yargıtayın kararındaki iktisadî görüş ve dünya görüşü kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Meselâ, T.I.P. kurulduğundan beri çalışanları daha yoksulluğa ve işsizliğe itecek olan lokavta karşı çıkmıştır. Askeri Yargıtay T.I.P.'nin lokavta karşı çıkmasını da suçlama konusu yapmıştır.

Askeri Yargıtay kararının gerekçesinde bu konuda aynen, (Bu konu üzerine eğilinmesi gereken bir husus da, PARTI PROGRAMININ 131. SAHİFESİNDE YER ALDIĞI ÜZERE, PARTI İKTİDARA GELDİĞİ TAKDİRDE LOKAVTI KALDIRACAĞINA DAİR PRENSİBİ KABUL ETMESİDİR. Demokratik bir devlette İşçi hak ve hukuku korunduğu nisbette, bu arada İŞVERENLERİN HAK VE HUKUKUNU GÖZETMEK ÖDEVDİR. Tek yönlü politika güdülmesi eşitlik ilkesine aykırılık teşkil eder. Halbuki Parti Lokavtı KALDIRACAĞINI BENİMSEMELERLE TEK TARAFLI OLARAK ÖZLEMİ DUYULAN BİR DÜZENİ KURABİLMEK İÇİN, BİR BAŞKA İFADEYLE FERDİ HÜRRIYET VE HAKLARI, TOPLUM İÇİN FEDA ETMEKTEN ÇEKİNMEMEKTEDİR. Bu tutum ve davranış demokratik devletin eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.) demektedir. Yargıtayın Lokavt hakkındaki görüşünü ve T.I.P.'lileri suçlayabilmek için vardığı neticeyi de yalnız belirtmekle yetiniyoruz.

Askeri Yargıtayın mülkiyet hakkındaki görüşünü, ve Askeri Mahkemenin kararını tasdik zımında Partiyi suçlarken, Anayasa ile nasıl geliştiğini gerekçeli karardan cümleler olarak görelim. Anayasa'da Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamayacağı belirtildiğinden, T.I.P.'de programına aynı manaya gelen (toplum yararına da olmak) şeklinde almıştır. Ne kadar uğraşılırsa uğraşılırsın temelde bir farkları olmayan bu cümleler T.I.P.'nin Askeri Mah-

kemece ve Askeri Yargıtayca suçlanmasına yetmiştir. Aşağıda bu suçlamaları, onların gerekçeli kararlarından cümleler alarak görelim.

ASKERİ MAHKEMENİN gerekçesinde aynen, «T.I.P.'nin mülkiyet ve miras hakkını tanıdığı ve bu hakkın kamu yararı amacı ile sınırlanabileceğini belirterek Anayasamızın 36. maddesindeki, «Herkes mülkiyet ve miras hakkına sahiptir. Bu haklar ancak kamu yararı amacı ile kanunla sınırlanabilir. MÜLKİYET HAKKININ KULLANILMASI TOPLUM YARARINA AYKIRI OLAMAZ» hükmü T.I.P. programında son pragraf olarak, —Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına da olmak gerekir— şekline sokularak, **mülkiyet hakkının kullanılmasının mutlak toplum yararına olması gerektiği anlamını ön plâna getirmişlerdir.** Böylece her iki tarafa çekilebilecek bir ibarenin ilerideki yorum tarzının ideolojilerine uygun biçime gireceği mantık gereğidir. Bu konudaki ifade biçiminin bu şekilde kaypak, mecazi ve telmih esaslarına uygun tarzda, tanzim edilmesinin gayesi, herhangi bir soruşturmaya tevessel bulunduğu takdirde, maksatlarını saklayabilmek için baş vurulacak bir emniyet supabını peşin hazırlamak» dir ve cümle burada biter.

Askeri Mahkemenin bu cümlelerini herhangi bir yorumla açıklamak lüzumsuz. Ne kadar-keyfi bir gerekçe olduğu kimsenin gözünden kaçmıyacak kadar açık.

Askeri Yargıtay ise maalesef bu görüşe katılarak, o da bu cümleye bir takım ek gerekçeler getirmiştir. Askeri Yargıtay şöyle demektedir: (Anayasadaki mülkiyet hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olamaz prensibinin nisbi olmasına mukabil, T.I.P.'si programında «...toplum yararına da olmak gerekir» diye mutlaklaştırdığı, 36. maddedeki, «hakları» deyimi genişlik ve çoğunluk ifade ederken, parti programındaki «hakkı» kelimesi kullanılarak mülkiyet ve mirasla ilgili tüm hakların kabul edilmeyerek bunu tek bir hak şeklinde görüp şumulünün daraltıldığı...)

Yukarıda belirttiğimiz gibi, izaha lüzum olmayacak kadar açık bir dünya görüşü ve mülkiyet anlayışı ile 12 Marttan sonra T.I.P.'lilerin hangi gerekçelerle mahkûm edildikleri görülmektedir.

Askeri Yargıtay, T.I.P.'nin iktidar ve hükümeti tenkit etmesine de bozulmakta ve gerekçeli kararında bunu aynen şöyle belirtmektedir.

«...Partide hükümet ve iktidarın icraatının devamlı olarak tek yönlü, objektiflikten uzak, gerekçelere aykırı, tenkit hududunu aşan ölçsüzlük içinde tenkit edildiği göze çarpmaktadır.»

Siyasi bir organ olmayan Askeri Yargıtayın bir partinin diğer bir partiyi tenkit etme şekline karışamıyacağı bir yana, T.I.P. tarafından tenkit edilen hükümet o dönemde A.P. hükümetidir. Bu hükümetin Anayasaya aykırı tutumları dolayısıyla 12 Mart muhtırası daha sert olarak bu hükümet ve meclise karşı verilmişti. Aradan çok kısa bir zaman geçince durumun nasıl tersine dönüştüğü, Askeri Yargıtayın hangi zihniyetle hareket ettiği kararın bu gerekçesinden de anlaşılmaktadır.

Bu yazıda kararın hukuki eleştirisini yapmadık. Böyle bir eleştirinin yapılabilmesi, karardaki, maddi ve hukuki hataların, ve yapılan haksızlığın ortaya serilebilmesi, davanın şumulü bakımından —yine belirtelim— kısa bir yazı konusu olmaktan çok uzaktır. Bu yazıda yalnızca 12 Mart Muhtırasından sonra meydana gelen ortamda T.I.P. hakkında karar verilirken, Sıkıyönetim Askeri Savcı ve Askeri Hakimlerinin karara mesnet yaptıkları dünya ve iktisadî görüşlerini, kararlardan bir iki misal alarak belirttik. Netice olarak söyleyebiliriz ki, bu kararlar T.I.P.'si değil 27 Mayıs Anayasası Mahkûm edilmiştir.

26 EKİM 1972

● Üçüncü 5 Yıllık Plan Meclis'de kabul edildi. Plana AP ve MGP kabul, CHP ve DP red oyu verdi.

Üçüncü 5 Yıllık Plan Meclis'e ilk defa 15 Eylül'de gelmişti. Eylül ayı, planın komisyonda kabulü ile geçti. Planın Millet Meclisinde görüşülmesine 18 Ekim'de başlandı. Başbakan Melen, plan hedeflerini savunarak, «Bundan sonraki çabaların sanayileşme yönünde olacağını» bildirdi ve kalkınma hızı hedefinin yüzde 8 olacağını açıkladı. CHP, AP ve DP Planı farklı yönlerden oldukça sert bir biçimde eleştirdiler. AP, iktidara gelince planı değiştireceğini, ancak hükümet bunalımı yaratmama bakımından şimdilik olumlu oy vereceğini açıkladı. Planı sağdan ve soldan eleştiren CHP ve DP, olumsuz oy vermekte kararlıydılar.

Plan tartışmaları sırasındaki karşılıklı ithamlar özellikle Başbakan Melen'in «Ecevit'in dediklerini yaparsam kendimi vatana ihanet etmiş sayarım» şeklinde yansıyan ve sonradan düzeltilen sözleri, bir süredir CHP ile hükümet arasındaki çatışmada son damla oldu ve bir hükümet bunalımına yol açtı.

4 KASIM 1972

Hükümet buhranına doğru

● Ecevit'in başkanlığındaki CHP, hükümetten çekilme kararı aldı.

CHP'nin Ecevitçi kanadının ve parlamento üyelerinin Melen hükümetine karşı duyduğu güvensizlik, ve huzursuzluk bir süreden be-

ri çeşitli vesilelerle ortaya çıkıyordu. 10 Ekim'de CHP, Melen hükümetinin Ticaret Bakanı Naim Talu hakkında, taban fiyatlarla ilgili olarak gensoru önergesi verilmesini istemişti. CHP'nin Naim Talu'yu hedef alışı boşuna değildi. Talu, büyük sermaye kesiminin çıkarlarının, mali oligarşinin, tefeci kesimin savunucusu olarak görünmekteydi ve CHP, hükümetin taban fiyat politikasını, «nüfusun büyük çoğunluğunu meydana getiren köylüyü büyük sermaye çıkarları için ezme» politikası olarak niteliyordu.

Öte yandan CHP, Melen hükümetinin icraatından doğacak sonuçlara ortak olmak istemiyordu. Plan tartışmaları sırasında Melen'in Ecevit için sarfettiği bazı sözler bardağı taşıran son damla oldu. 4 Kasım'da CHP Parti Meclisi Bakanlarını hükümetten çekme kararı aldı. Karar, günün koşullarında son derece büyük bir önem taşıyordu. Bu karar sonucunda sadece bir hükümet bunalımı değil de bir rejim bunalımı doğabileceğini ileri sürenlere karşı, Ecevit soğukkanlılıkla, böyle bir şeyin söz konusu olmayacağı cevabını veriyor ve partiler üstü hükümet formülüne de karşı çıkarak «normal koalisyon gerek» diyordu.

İnönü CHP'den istifa ediyor

CHP'nin Bakanlarını hükümetten çekme kararına ilk sert tepki İnönü'den geldi. İnönü, aynı gün partiye gönderdiği istifa gerekçesinde «12 Mart şartla-

rının nazik mahiyetini ciddiyle muhafaza ettiği bir zamanda, parti politikasının, memleket için salıncaklı şekil ve istikamette değiştirilmesi sebebiyle CHP'den ayrılmış olduğumu bildiğilerinize saygılarımla sunarım» diyordu. İnönü ile birlikte hükümetteki 5 CHP li Bakan: İsmail Arar, Mu'kadder Öztekin, Kemal Demir, Ali Rıza Uzuner, Nuri Kodamonoğlu da partilerinden istifa ederek hükümette kaldılar. Hükümet buhranı böylece atlatılırken, CHP içindeki bölünme artık kopma halini alıyordu.

24 KASIM 1972

● Sıkıyönetim iki ay daha uzatıldı.

● Diyarbakır Sıkıyönetim mahkemelerinde Erzurum-Kars Dev-Genç örgütü men subu oldukları iddiasıyla yargılana sanıklardan 28'i 10 yıla kadar ağır hapis cezalarına mahkûm oldu.

29 KASIM 1972

● Can Yücel 7,5 yıla mahkûm oldu.

16 ARALIK 1972

● Hakkında istenen hapis cezaları 30 yılı aşan yayıncı-yazar Muzaffer Erdost'un 7,5 yıllık bir mahkûmiyet kararını daha Yargıtay onayladı.

26 ARALIK 1972

● Bir yıldan fazla bir zamandan beri sürmekte olan 183 sanıklı Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) davası sonuçlandı. Askeri mahkeme 52 sanığa 10 aydan 15 yıla kadar ağır hapis cezaları verdi.

27 ARALIK 1972

● 1972 sonunda fiyatların 1968'e göre yüzde 168 yükseldiği açıklandı.

1973 yılı

2 OCAK 1973

Sermaye'nin işçiler üzerindeki tahakkümü arttı

● Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy, 1972 yılını değerlendirirken, «1972 yılında işveren çevrelerinin işçiler üzerindeki tahakkümü arttı» dedi. 1972 yılında işçi haklarının ciddi tehlikeler atlattığını bildiren Türk-İş Genel Başkanı, «lo-kavtların yoğun bir biçimde arttığını, grev hakkının izne bağlandığını, hükümetin baskılarıyla karşılaşıldığını» söyledi.

● Bazı sendikalar işçilerin Sendikalaşma haklarını ve sendikaların mücadele özgürlüklerinin kısıtlayan yeni Dernek Kanunu'nun Anayasa'ya aykırı olduğunu bildirdiler.

● 1972'nin 1964'den bu yana en az grev yapılan, lo-kavtlarına en büyük boyutlara ulaştığı yıl olduğu açıklandı. 1972 yılında çeşitli işyerlerinde, sadece, 9 bin 542 işçinin katıldığı 36 grev oldu.

10 OCAK 1973

● 267 sanıklı işçi - Köylü davasına başlandı.

11 OCAK 1973

● Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü kanun tasarısı CHP

hilerin oylarıyla reddedildi. Uzun Meclis engellemesi taktiklerinden sonra, AP'li lerin Meclis'de çoğunlukta bulunmadıkları bir sırada yapılan oylamaya, sonradan gelen itirazlar geçerli sayılmadı.

24 OCAK 1973

Vietnam savaşı sona erdi

● Paris'te uzun bir süreden beri devam etmekte olan barış görüşmeleri anlaşmayla sonuçlandı. Uzun çabalardan sonra, Kuzey Vietnam hükümeti adına Yüksek Prezidyum üyesi Başkan Le Duc Tho ile ABD Başkanı Nixon'un Güvenlik İşleri Başkanışmanı Henry Kissinger barış anlaşmasını imzaladılar. Anlaşma Vietnam demokratik Halk Cumhuriyetinin (Kuzey Vietnam) büyük bir diplomatik başarısı olarak değerlendirildi.

● Avrupa Konseyinde Türkiye'deki siyasal durum ve Sıkıyönetim uygulamaları eleştirildi. Avrupalı milletler, özgürlükler konusunda Türk Hükümeti'nden garanti istediler.

1 ŞUBAT 1973

● İkinci THKO davasında, 28 sanığa 15 yıla kadar mahkûmiyet, Fevzi Bal ve Asım Yıldız'a ise ölüm cezası verildi.

7 ŞUBAT 1973

● Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi görüşülürken, AP ve MGP'liler üniversitelerde geniş çapta tasfiye istediler.

13 ŞUBAT 1973

● Amerikan doları yüzde 10 oranında devalüe edildi. Dünya para bunalımı yoğunlaştı. Diğer paralarda da revalüasyon veya devalüasyon bekleniyor.

21 ŞUBAT 1973

Demirel - Komutanlar çatışması yoğunlaşıyor

● Genelkurmay Genel Sekreterliği, 21 Şubat'da bir bildiri yayınlarak yüksek komuta heyetinin görüşlerini açıkladı. Bildiri ve komutanların uyarısı bir süreden beri 12 Mart Muhtırası ve ordunun müdahaleci eğilimlerini üstü kapalı biçimde hedef alan Demirel'e yönelmişti. Özellikle, Cumhurbaşkanı seçiminin yaklaştığı ve Sunay'ın süresinin dolmakta olduğu günlerde, komutanların parti ve Meclis grubu liderlerini davet ederek yaptıkları konuşmalara Demirel'in katılmaması, komuta Konseyindeki Demirel'e karşı radikal eğilimli kişilerin, bu arada Gürler'in tepkisini çekmişti.

Genel Kurmay'dan gelen bildiri Meclis'de heyecan yaratırken, Demirel, «*He- sep vereceğim yegâne mer ci millettir*» dedi.

3 MART 1973

● Satır'ın Başkanlığındaki Cumhuriyetçi Parti ve C. H.P.'den ayrılan Bağımsız Halkçılar grubu, Millî Güven Partisi'nin üçüncü büyük kongresinde MGP ile birleştiler. Partinin adı da Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak değişti.

5 MART 1973

● Fransa'da yapılan genel seçimlerde, seçime tek cep he olarak katılan sol partiler, ilk turda oyların yüzde 45'ini topladılar.

● Şilli seçimlerini marksist Allende kazandı.

● 22 sanıklı sabotajlar da vası İstanbul'da başladı. Savcı 17 sanık hakkında idam cezası istedi. Aynı savcı 1973 yılı kasım ayında sanıkların beraatini isteyecektir.

Cumhurbaşkanı seçimi: Zor geçit

● Gürler Cumhurbaşkanlığı için aday gösterildi. Cumhurbaşkanlığı seçimine 7 gün kala, Orgeneral Faruk Gürler'in kontenjan se natörlüğüne atanması için işlemlere başlandı. Gürler'den boşalan yere Orgeneral Semih Sancar'ın getirileceği söyleniyor.

6 MART 1973

● Ecevit, Gürler'in Cumhurbaşkanlığı konusunu da «kritik» olarak niteledi.

7 MART 1973

● Demirel Gürler'in adaylığı için «sonucu önceden

belli bir seçim hür iradeyi yok eder» dedi.

● Ecevit'in 6 Mart günkü demeci CHP'yi karıştırdı. Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu, Ecevit'in demecine karşı çıktı ve demecin kişisel olduğunu bildirdi.

10 MART 1973

● Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı, Gürler'in adaylığı tartışmalarının yoğunlaşması ve Silâhlı Kuvvetlerin adayına karşı tepkilerin gelişmesi üzerine bir bildiri yayımlayarak «Cumhurbaşkanlığı seçimini etkileyecek her türlü beyanat, davranış, yazı, haber ve emsali hareketleri» yasakladı.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı da Ankara'dan sonra, yayımladığı bildiri- de basından «Büyük Millet Meclisi'nin hür iradesini etkileyecek yayınlardan kaçınmalarını» rica etti. İki bildiri arasındaki üslup farkı hemen dikkati çekiyordu.

12 MART 1973

● 12 Mart 1971 Muhtırasının ikinci yıldönümünde henüz hiçbir reformun gerçekleşmediği açıklandı.

13 MART 1973

Seçim günü ve büyük sürpriz

● Cumhurbaşkanlığı seçimleri Meclis içinde ve dışında büyük emniyet tedbirleri alınmasıyla başladı. Günlerdir süren tartışma, ağırlık koyma ve baskılardan sonra, AP Gürler'e karşı Tekin Arıburun'u aday gösterdi. DP'nin Bozbeylî'yi aday göstermesi günün ilk beklenmeyen olayıydı. Seçimi çok sayıda

yüksek rütbeli subay izledi. Cumhuriyet Halk Partisi Ortak Grubu, Kırıkoğlu kadınının muhalefetine rağmen Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılmama kararı aldı. Karar 45'e karşı 48 oyla alınmıştı.

Yapılan 4 tur oylamaya rağmen, hiçbir aday gerekli çoğunluğu sağlayamadı. Son turda Arıburun 276, Gürler 200, Bozbeylî 48 oy aldılar.

14 MART 1973

● Cumhurbaşkanlığı seçimi 48 saat ertelendi.

16 MART 1973

● Seçimlerden yine sonuç alınamadı. Bunalım büyüdü.

● CHP Parti Meclisi Cumhurbaşkanı seçimi konusunda Ecevit'e tam yetki verdi. Bunalıma çözüm yolu olarak Sunay'ın görev süresinin uzatılması teklif edildi.

17 MART 1973

● Sunay'ın görev süresinin uzatılması için Anayasa uygun formül bulundu: Geçici madde... Sunay formülü konusu CHP içinde tartışmalara yol açtı.

18 MART 1973

Normal rejime dönüş için zoraki nikâh

● AP ve CHP Sunay'ın süresinin uzatılması konusunda anlaşılabilir. Partilerin bir AP-CHP ortak hükümeti konusunda da anlaşmaya çalıştıkları açıklandı.

● Sancar «Ordu müdahalesi şartlı olarak önlendi» dedi.

19 MART 1973

● Sunay'ın süresinin uza-

tilmasıyla ilgili Anayasa de-
ğişikliği teklifi Meclis Baş-
kanlığına sunuldu.

20 MART 1973

● Gürler ve Arıburun a-
daylıktan çekildiler.

21 MART 1973

● Başbakan Melen, kabi-
nesinin Cumhurbaşkanı se-
çiminden sonra istifa ede-
ceğini açıkladı.

22 MART 1973

● Sunay'ın görev süresi-
nin uzatılması teklifi Mec-
lis'de reddedildi. Anayasa-
nın emrettiği üçte iki ço-
ğunluk oranının karşılığı
olan 300 oy sağlanamadı.

23 MART 1973

● Sıkıyönetim İzmir ve
Eskişehir'den kaldırıldı. Di-
ğer 9 ilde iki ay süre ile
uzatıldı.

25 MART 1973

● Sunay formülü Senatoda
da reddedildi.

● Teklifin reddedilmesin-
den sonra AP ve CHP li-
derleri Anayasa Mahkeme-
si Başkanı Muhiittin Tay-
lan'ın adaylığı üzerinde an-
laştılar.

26 MART 1973

● Sunay partilerin önerdi-
ği başkan adayını reddetti.
Silâhlı Kuvvetlerin Gürler
üzerinde ısrar ettikleri söy-
lendi.

27 MART 1973

● Sunay, görevini Senato
Başkanı'na devretti.

4 NISAN 1973

● Kırıkoğlu ve 13 Merkez
Yönetim Kurulu üyesi gö-
revlerinden istifa ettiler.
Orhan Eyüboğlu CHP Ge-
nel Sekreteri oldu.

6 NISAN 1973

● AP, CHP ve CGP'nin or-
tak adayları Kontenjan Se-
natörü Fahri Korutürk 557
parlamenterin 365'inin oy-
larını alarak Cumhurbaşba-
kanı seçildi.

10 NISAN 1973

● Yeni hükümetin kuru-
luşu için, AP-CHP arasın-
da süren görüşmeler Ece-
vit'in Demirel'le görüşme-
sinden sonra kesinleşti. Talu'nun Başbakan adaylığı
ve AP-CGP koalisyonu ke-
sinleşti.

● Melen kabinesinin isti-
fası Cumhurbaşkanı Kору-
türk tarafından kabul edil-
di.

12 NISAN 1973

● Melen Kabinesinin Tıca-
ret Bakanı Naim Talu Baş-
bakan oldu.

● CHP Parti Meclisi, yeni
hükümete karşı sert bir po-
litika izlenmesini kararlaştı-
rdı. Ecevit, AP-CGP koa-
lisyonunu «koyu bir sağ
koalisyon» olarak niteledi.

● Naim Talu'nun hüküme-
ti kurması, özel sektör a-
rasında büyük bir sevinç
ve ferahlık yarattı. Çeşitli
özel sektör kuruluşları, sa-
nayi ve ticaret odaları da
memnuniyetlerini bildirdi-
ler.

15 NISAN 1973

Naim Talu hükümeti sermayeye yeni bir güven verdi

● Cumhurbaşkanı Kору-
türk Naim Talu'nun Ba-
kanlar listesini onayladı ve
AP-CGP koalisyon hükü-
meti açıkladı:

Naim Talu Kabinesi şu
bakanlardan kurulmuştu:

Başbakan: Naim Talu,

Başbakan yardımcısı: Ni-
zamettin *Erkmen*, Devlet
Bakanı ve Başbakan Yar-
dımcısı: Kemal *Satır* (C.
G.P.), Devlet Bakanı: İsmail Hakkı *Tekinel* (AP),
Devlet Bakanı: İlhan *Öz-
trak* (Bağımsız-Dışardan),
Adalet Bakanı: Hayri *Mum-
cuoğlu* (Bağımsız), Millî
Savunma Bakanı: İhhami
Sancar (CGP), İçişleri Ba-
kanı: Mukadder *Öztekin*
(Bağımsız), Dışişleri Ba-
kanı: Haluk *Bayülken* (Dı-
şardan-Bağımsız), Maliye
Bakanı: Sadık *Tekin Müf-
tiioğlu* (AP), Millî Eğitim
Bakanı: Orhan *Dengiz*
(AP), Bayındırlık Bakanı:
Nurettin Ok (AP), Ticaret
Bakanı: Ahmet *Türkel*
(AP), Sağlık ve Sosyal Yar-
dım Bakanı: Vefa *Tanır*
(CGP), Gümrük ve Tekel
Bakanı: Fethi *Çelikbaş*
(Kontenjan Senatörü, Ba-
ğımsız), Tarım Bakanı:
Ahmet Nüsret *Tuna* (AP),
Ulaştırma Bakanı: Saba-
hattin *Özbek* (Bağımsız,
kontenjan senatörü), Çalı-
şma Bakanı Ali Naili *Er-
dem* (AP), Sanayi ve Tek-
noloji Bakanı: Nuri *Bayar*
(AP), Enerji ve Tabii Kay-
naklar Bakanı: Kemal *De-
mir* (Bağımsız), Turizm
ve Tanıtma Bakanı: Ahmet
İhsan *Kırımh* (AP), İmar
ve İskân Bakanı: M. Nebil
Oktay (CGP), Köyİşleri
Bakanı: Orhan *Kurumoğlu*
(AP), Orman Bakanı: İsa
Bingöl (AP), Gençlik ve
Spor Bakanı: Celâlettin
Coşkun (AP).

16 NISAN 1973

● Hükümet, «sermayenin
beyin takımı» olarak nite-
lendi.

● 256 sanıklı Türkiye Halk

Kurtuluş Partisi - Cephesi davasına başlandı.

26 NISAN 1973

● TİP yöneticilerinin cezaları askerî yargıtayca da onaylanarak kesinleşti.

● Millet Meclisi hükümete 261 kabul 94 red oyuyla, güven oyu verdi.

24 MAYIS 1973

● Sıkıyönetim Adana, Hatay ve Kocaeli'nde kaldırıldı. İstanbul, Ankara, Diyarbakır ve Siirt'te ise iki ay daha devam etmesi kabul edildi.

28 MAYIS 1973

● Türk-İş Genel Kurulu Ankara'da toplandı.

30 MAYIS 1973

● Odalar Birliği Genel Kurul toplantısı başladı. Birlik Genel Başkanı Sezai Dıblan «Hükümet bizim için bir garantidir» dedi.

1 HAZİRAN 1973

● Cunta, Yunanistan'da Cumhuriyet ilân etti. Papadopoulos Devlet Başkanı oldu.

5 HAZİRAN 1973

● Türk-İş 9. Genel Kurulu sona erdi. Yönetim kadrosu değişmedi. Halil Tunç yine Genel Sekreter, Demirsoy Genel Başkan seçildi. Sosyal demokrat kanat kongreyi kaybetti.

9 HAZİRAN 1973

Artık Sermaye muhtıra veriyor.

Ege Bölgesi Sanayi Odası Başkanı, Talu'ya bir muhtıra vererek işçi-işveren ilişkilerinin yeniden düzenlenmesini istedi. İşçilerin meydana getirdiği fiil-

leri önlemede yeterli müeyyidelerin olmadığını ileri süren Ege'li sanayiciler, «Bu gibi olayların önlenmesinde hukukî ve cezai müeyyidelerin getirilmesi asgari bir ihtiyaç olarak görülmektedir» dediler.

10 HAZİRAN 1973

● Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun özvarlığının 1 milyar 300 milyon liraya ulaştığı açıklandı. OYAK'ın Türkiye'de üçüncü bir sektör haline geldiği iddia edildi.

21 HAZİRAN 1973

● Yeni Üniversiteler Tasarısı Senatoda kabul edildi. CHP yeni kanunu, «faşist» eğilimli olarak nitelendi.

26 HAZİRAN 1973

● Sıkıyönetim mahkemelerinin yerini alacak Devlet Güvenlik Mahkemeleri Tasarısı Senato'dan da geçti.

28 HAZİRAN 1973

● Demirel, «4 yılda Anayasa'nın 60 maddesini değiştirdik» dedi.

11 TEMMUZ 1973

● Devlet Güvenlik Mahkemesi Kanunu yürürlüğe girdi.

15 TEMMUZ 1973

● Yayıncı Muzaffer Erdost'un 22,5 yıllık hapis cezasını Yargıtay onayladı.

24 TEMMUZ 1973

● Sıkıyönetim Ankara ve İstanbul'da iki ay, Diyarbakır'da 1 ay uzatıldı. Meclisi terkedilen CHP Grubu oy kullanmadı.

30 TEMMUZ 1973

● 6 Temmuzda yapılan üniversiteye giriş sınavları, ihbarların değerlendirilmesi sonucunda sınav sorularının çalınıp satıldığı anlaşıldığından, iptal edildi.

29 TEMMUZ 1973

● Bursa'da TOFAŞ otomobil fabrikasında başlatılan greve karşılık, işveren sen dikası, Bursa'daki 7 otomobil işyerinde lokavt kararı aldı.

6 AĞUSTOS 1973

● Onbinlerce otomobil işçisi Bursa'da düzenlenen mitingte lokavtları protesto etti.

11 AĞUSTOS 1973

● Orgeneral Muhsin Batur ile Faik Türün emekli oldular.

26 AĞUSTOS 1973

● TOFAŞ'da anlaşma oldu. Grev ve lokavt kararları kaldırıldı.

30 AĞUSTOS 1973

● Ereğli Demir Çelik Fabrikaları DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikasının yaptığı grev oylamasında 3615 işçiden 3595'i ggreve «evet» dedi.

1 EYLÜL 1973

● Ereğli Demir-Çelik'de grev başladı.

5 EYLÜL 1973

● Mehmet Ali Aybar ve 8 arkadaşı, Türkiye Birlik Partisi'nden bağımsız olarak seçimlere katılacaklarını açıkladılar.

11 EYLÜL 1973

Şili'de faşizm

● Şili'de ordu, faşist bir

darbe ile Allende'yi devirdi. Allende öldürüldü. Şili' de insan avı başladı. Fabrikalardaki direniş tanklarla ezildi. Darbeyi Amerika'nın desteklediği bildirildi.

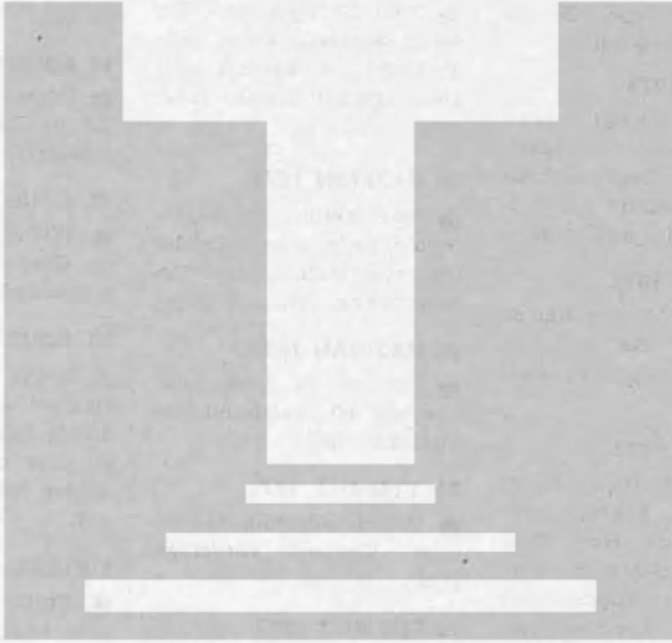
26 EYLÜL 1973

● 29 ay süren Sıkıyönetim son iki ilden (İstanbul ve Ankara) da kaldırılarak bütün Türkiye'de sona erdi.

6 EKİM 1973

Orta Doğu'da yeni patlama

● İsrail Birlikleri ile Mısır ve Suriye Birlikleri arasında şiddetli çarpışmalar başladı.

TÜSTAV

14 Ekim 1973'den 20 aralık 1973' e

14 EKİM 1973

Nihayet seçimler

● Milletvekili Genel ve Senato kısmi seçimleri yapıldı. Seçimler olaysız geçti. Katılma oranı yüzde 66.8'le umulundan düşük oldu. Seçimlere katılan partilerden hiç biri tek başına hükümet kurabilecek çoğunluğu elde edemedi.

Milletvekili genel seçimlerinde CHP, geçerli oyların yüzde 33.3 ünü alarak 185 milletvekili çıkardı ve en fazla milletvekili çıkaran çoğunluk partisi hal-

ne geldi. AP oyların yüzde 29.8'ini alarak 149 milletvekili çıkardı. Geçerli oyların yüzde 11.8'ini alan MSP: 48; geçerli oyların yüzde 11.9 unu alan DP: 45; oyların yüzde 5.3'ünü alan CGP: 13, oyların yüzde 3.4'ünü alan MHP: 3, oyların yüzde 1.1'ini alan TBP ise 1 milletvekili çıkardılar. MP oyların ancak yüzde 0.6'sını aldı ve hiç milletvekili çıkaramadı. Bağımsızlar ise oyların yüzde 2.8'ini aldılar ve 6 bağımsız milletvekili Meclise girdi.

Cumhuriyet Senatosu seçimlerinin yapıldığı 27 ilde, 51 senatörlüğün 25'ini CHP, 22'sini AP, 3'ünü MSP, birini de CGP kazandı. Böylece Senatodaki sandalye dağılımı değişti ve AP: 80, CHP: 41, CGP: 10, DP: 6, MSP: 3, Millî Birlik Grubu: 18, Kontenjan Grubu: 15 ve Tabii Senatörler de 2 sandalye işgal eder duruma geldiler.

(Seçimler ve partilerle ilgili geniş incelemeler, İLKE'nin diğer sayfalarında yer almaktadır.)

Sermaye neden seçim istedi?

TÜSTAV

Yerli büyük sermaye «olağanüstü» dönemden olağanüstü yararlanmış 1971 öncesi emellerinin pek çoğunu bu dönemde gerçekleştirme olanağını bulmuştur. Grevler yasaklanarak veya başka yollardan önlenerek işverenin aldığı artı değer yükseltilmiş, köylünün taban fiyatları dondurulmuş, memurların ekonomik mücadelesi önlenmiş, esnaf ve zanaatkar kesiminin durumu sarsılmış, ayrıca tekellerin kendi müttefikleri üzerindeki gücü artmış, özellikle tekel dışı kalan kapitalist sermayenin durumu zorlaşmıştır. Hattâ büyük sermayenin

başlıca iç ortağı durumundaki aracı - tefeciliğin bile, tekelci burjuva karşısında güçsüzleştiği görülmüştür.

Bunun dışında sosyal bakımdan, emekçi tabakaların siyasal ve ekonomik mücadeleleri önlenmiş; ilerici işçi ve küçük burjuva örgütleri ya kapatılmış, ya da faaliyet gösteremez hale getirilmiş, Anayasanın altmış kadar maddesi değiştirilerek demokratik hak ve özgürlükler yok denecek dereceye indirilmiş; fikir ve söz özgürlüğü, emekçilerin örgütlenme özgürlüğü boğulmuş; basın baskı altına alınmıştır.

Bu durum büyük sermayenin arayıp da bulamayacağı, bulunduğu zaman ise asla vazgeçemeyeceği bir durumdu. Ne var ki, evdeki hesap çarşıya uymadı, başlıca iki nedenle tekelci burjuvazi seçimlere gitmeğe mecbur kaldı. Bu nedenlerden birisi, her şeye rağmen gelişen ve kendine çeşitli kanallar bulan emekçi muhalefeti, diğeri ise dış ve iç egemen güçlerin kendi içlerindeki çatışma idi.

Demokratik Güçler Etkeni

Emekçi kesimde; bütün baskılara rağmen işçilerin ekonomik ve demokratik mücadeleleri durdurulamadı. İlerici sendikaların yanısıra, Türk - İş içinde hızla güçlenen sosyal demokrat sendikacılık, demokratik kanada ağırlığını koydu ve hem ekonomik, hem de siyasal özgürlükler için çaba gösterdi. Keza, Barolar Birliği, Mühendis Odaları, TÖB - DER vs. gibi temel küçük burjuva meslek kurumlarını burjuvazi tam anlamıyla ele geçiremedi.

Öte yandan tüm anayasa ve yasa değişikliklerine rağmen bağımsızlığını kısmen devam ettiren sivil yargı erki, demokratik niteliğini tümüyle kaybetmedi.

Bütün bunların dışında, tekelci burjuvazinin kontrol ettiği siyasi arenada sosyal ve ekonomik temelli çeşitli gelişmeler oldu. Büyük sermaye kontrolündeki CHP içinde, tabandan gelen güçlü bir demokratik akım, İsmet Paşa dahil olmak üzere parti bünyesindeki en tutucu kişiliği tasfiye etti. Böylece kendi bünyesinde daha ilerici ve demokratik bir kanadı yönetime getiren CHP örgütü, tekelci burjuvaziye ve onun faşizan gidişine karşı kararlı bir demokratik mücadele vermeğe başladı. Bu şekilde emekçilerin ve aydınların demokratik mücadelesi, anti - demokrasiye karşı, ne kadar güçsüz de olsa, bir «sosyal muhalefet cephesi» halinde birleşme olanağı buldu.

Dış Güçler Etkeni

Yerli büyük sermayeyi seçimlere zorlayan diğer etken, dış ve iç egemen güçlerin kendi aralarındaki çıkar farklılıklarıdır. Bu bakımdan ABD ve AET emperyalist burjuvazisi arasındaki tavır farklılığı gözden kaçmamıştır.

Türkiye büyük sermayesi, Ortak Pazar burjuvazisi ile daha çok bütünleşmekte çeşitli çıkarlar görmekte ve Ortak Pazar'a girerek Batı için artık önemsizleşmiş bazı üretim dallarının kendisine verilmesini beklemektedir. (İlk bakışta, şimdilik, tekstil dalında ve bazı ara malları imalat sanayiinde Türkiye sermayesine imkân tanınacağı göze çarpıyor.)

Başka bir yorumun konusu olabilecek çeşitli ekonomik nedenler yüzünden yerli büyük sermaye iktisadi çıkarlarını daha çok Avrupa finans kapitali ile bütünleşmekte görmektedir.

Türkiye'deki «olağanüstü» rejimin «olağan» a dönüşmesi konusunda, ABD ve AET emperyalizmi arasında bir tavır farkı olmuştur. ABD emperyalizmi, dünyanın pek çok yerinde sürdürdüğü askeri saldırganlığıyla tanınır. ABD, kendi askerleriyle bizzat gelip yerleşmediği yerlerde bile, gerek gördüğü zaman CIA aracılığıyla gizli - açık faşist rejimler kurdurur. Latin Amerika ülkelerinin hemen hepsi bu durumdadır. Yunanistan örneği ise yakın bir örnektir.

ABD ve AET arasındaki bu tavır farkı, Türkiye tekelci sermayesini genel seçimlere gidip gitmemek konusunda etkilemiştir. Avrupa burjuvası hiç olmaz-

sa seçimlerin yapılmasını ve parlamentonun yürürlükte olmasını istemiştir. Bu parlamento ve onun getireceği demokrasi, işçi sınıfı mücadelesine kapalı kaldığı sürece Avrupa için bir tehlike yoktur.

İç sömürücü güçler etkeni :

Dış etkenlerin yanısıra, yerli egemen sınıfların arasındaki ilişki ve çelişkiler bütünlüğü de, politik sistem olarak parlamenter rejimi gerektiriyordu. Çünkü 1950'den beri egemen olan iktidar bileşimi büyük burjuvazi ile aracı - tefeci - tüccar ittifakı biçiminde belirlenmişti ve her iki kesimin ortak ekonomik çıkarları, bir parlamenter iktidarda somutlanıyordu. Özellikle 1960 sonrasında hızlanan tekelleşme, aracı - tefeci - tüccar kesimi ve diğer kırsal sömürü dilimlerinin çıkarlarını etkilemeye başlamıştı. Ayrıca tekel dışı kalmış küçük kapitalist sermaye de bu gelişimden zarar görmekteydi.

Eski ittifaklar büyük sermaye lehine bozulmuş, «olağanüstü dönem» de büyük sermaye müttefiklerinin aleyhine işlemişti. Hatta o kadar ki, tekelci burjuvazinin sözcüleri bile aracılık ve tefeciliğe karşı mücadele etmek gerektiğini söylüyorlar, Türkiye'nin pek çok köşesine süpermarketler açmaktan üretim ve tüketim kooperatifleri kurmaktan söz ediyorlardı. Erim, Melen ve hattâ Talu kabinelerine DP'nin muhalif kalması basit bir seçim yatırımından ibaret değildi. Başta aracı - tefeci - tüccar zümresi ile, tekel dışı kalmış orta tarım burjuvazisinin, toprak ve emlak rantiyelerinin, diğer çeşitli feodal kalıntıların sözcülüğünü DP yüklenmişti. Bu kesimler yine de tamamen DP içinde saf tutmamışlar, önemli bir bölümü de AP içinde kalmıştı. Nitekim yedeğe çıkarılan Demirel, büyük burjuvaziye karşı bu kesimlere dayanarak muhalefet yaptı. Demirel, emekçi özgürlükleri kısıtlanmış bir egemen sınıflar demokrasisini istiyordu. Türkiye'de sömürünün uzun vadeli çıkarlarını hakim sınıfların dengeli ve uyumlu ortaklığında buluyor, bunun da teminatının anti - demokratik anayasalı bir parlamenter rejimle sağlanacağını söylüyordu. Gerek 1971 Ekiminde Nihat Erim'le takışması, gerekse ertesi yıl Anadolu'yu dolaşarak yaptığı konuşmalar bu eğilimin somut göstergeleriydi. Hatırlanacağı üzere, bu konuşmalarda Demirel «bazı iş adamlarının Yunanistan modeline heveslenmesini» eleştiriyor, onları uyarıyordu. Gerçekten de parlamentonun etkisinin azaldığı «olağanüstü» dönemde kırsal kesimlerin çıkarları bozulmuştu, onların sınıf çıkarları ancak parlamenter iktidarın varlığından güç alıyordu. Parlamenter formülü terketmek eğilimleri büyük burjuvazide somutlanınca, 25 yıldır sürdürülen DP - AP geleneği, tabii ki kısmen özerkleşecek ve kendisini yedeğe çıkaran büyük burjuvaziyi uyararak klasik formüle dönülmesini isteyecekti.

Parlamenter sistem, ayrıca, her iki yılda bir, şu veya bu seçimle emekçiden oy istemeği gerektireceği için, emekçilere de belirli imkân tanımak gerekiyordu. Demirel'e göre, emekçilerin ekonomik taleplerini tamamen reddetmek, daha tehlikeli patlamalara yol açabilirdi. AP'nin anlayışınca, talepler kısmen karşılanmalıydı. Zaten 60 maddesi değiştirilen Anayasayla, emekçilerin siyasal, demokratik ve ekonomik örgütlenmeleri ve bilinçlenmeleri önlenebilirdi. AP «iktidar partisi namzedi» olarak bu konuda teminat veriyor ve halk uyanışını bastırabileceğini umuyordu.

Egemen sınıfların diğer bir kesimi işe, imalâtçı, müteahhit, küçük sanayici vb. gibi, tekelci sermaye dışı kapitalist sermaye kesimiydi. Bu kesim tekelci kapitalizmin gelişmesinden aracı - tefeci - tüccarlıktan daha çok zarar görmüştü. Tekel dışı kapitalistlerin, tekelcilığe karşı çıkarak kısmen CHP'de kısmen de MSP'de toplandığı göze çarpmaktaydı.

Bütün bu çıkar grupları seçimlerden ve parlamenter rejimden yanaydılar.

Diğer Etkenler :

Dış ve iç etkenlerin yanısıra bazı özel veya psikolojik faktörler de seçim kararında rol oynamıştı. Avrupa devletlerinin faşist Yunanistan rejimini Avrupa Konseyinden ihraç etmiş bulunması, ve Türkiye'nin de aynı tehlikeyle karşı karşıya olması; birkaç demokratik Avrupa ülkesinin Türkiye meselesini sık sık Avrupa Konseyine getirerek, özel bir tahkikat komisyonu kurduracak kadar ciddi tavır takınması bu özel ya da psikolojik etkilerden bir kısmını meydana getirmekteydi.

Bütün bunlardan başka, Türkiye'de ordu, hakim eğilim olarak parlamenter rejime geçilmesi isteğinde bulunmuş, politika sahnesinde bir Yunanistan Ordusu olmadığını göstermiştir. Esasen silâhli kuvvetlerin politikanın içine doğrudan girmesi pek çok sakıncayı, hiyerarşi aksamalarını ve hattâ tehlikeyi getirmektedir. 27 Mayıs ve hattâ 12 Mart girişimleri bunu göstermiştir. Böylelikle silâhli kuvvetler de sivil parlamenter rejimi arzulamışlardır. Bu konudaki farklı eğilimler gitgide azalmış ve neticede Cumhurbaşkanlığı seçiminin bir sonuca bağlanmasıyla Talu'nun kurduğu birinci seçimi kabinesine gelinmiştir.

İşte yukarıda saymağa çalıştığımız çeşitli dış ve iç faktörlerin etkisiyle, ve-ya dış ve iç emekçi veya sömürücü kesimlerin genel eğilimleri sonucunda, yerli tekeli burjuvazi seçimlere gitmeğe rıza gösterdi.

Eğer büyük sermaye 14 Ekim'e razı olmasaydı, karşısında yeni velinimetli Alman ve AET burjuvazisinden, yerli tefeci tüccarlığa, oradan da şehir ve kır küçük burjuvasına ve **işçi sınıfına** kadar çok geniş bir karşıt cephe bulacaktı. Ne Amerika, ne de yerli tekeli kesim bugünkü koşullarda böyle bir riski göze alabilirlerdi.

Kaldı ki olağanüstü dönemde, gerekli bütün hukuki ve siyasi şartlar emekçi gelişimini önlemek üzere hazırlanmış, Anayasanın değişen maddeleriyle, fikir ve örgütlenme özgürlüğü kısıtlanmış; sendikalar (Türk - İş'in bile karşı çıkacağı ölçüde sınırlandırılmış) onların ve meslek örgütlerinin politikaya karışma hakkı tamamen kaldırılmış; yargı organı, yürütme ve yasamanın denetimine alınmış; Danıştayın bile yetkileri kısılmış; yargı organı statüsündeki çeşitli değişikliklerle, yargıç bağımsızlığı önlenmeğe çalışılmış, ceza ve yargılama usul kanunları anti - demokratik yönde değiştirilmiş, mahkeme kararı olmadan yayın toplattırma, dernek kapatma gibi çok önemli olanaklar sağlanmış; sıkı yönetim mahkemelerinin devamı temin edilmiş ve olağanüstü yetkilerle donatılarak icra organının denetimine alınmış, içinde askeri yargıç ve savcıları da barındıran Devlet güvenlik mahkemeleri kurulmuştu; Üniversite ve TRT özerkliği kaldırılmıştı.

Bütün bunlardan başka, seçimler sonucunda AP'nin büyük ihtimalle tek başına, bilemediniz CGP desteğiyle iktidara geleceğine muhakkak gözülle bakılmaktaydı ve bu kanı seçimlerden birkaç hafta öncesine, Demirel ve Ecevit gezilerine kadar değişmedi.

Böylelikle, tekeli sermaye AP aracılığıyla bir sivil faşist polis devleti kurmağı amaçlıyordu.

Ama hesaplar şimdilik yanlış çıktı. Seçimlerde kazanan, demokratik muhalefet cephesi oldu. İşçiler başta olmak üzere bütün demokratik güçler tekeli sermayenin planlarına karşı açık bir tavır koyarak, gizli faşizme karşı büyük bir başarı sağladılar. 9 Aralık seçimleriyle de bu başarılarını güçlendirdiler.

18 EKİM 1973

● Hükümeti kurmak için ilk temaslar başladı. Liderler demeçler verdiler ve koalisyon hükümeti konusundaki fikirlerini açıklamaya başladılar.

19 EKİM 1973

Bitmeyen umut: AF

● «CHP, affı 29 Ekimden önce çıkarmaya çalışacak.» CHP Genel Sekreteri Orhan Eyyüboğlu Meclis'in çalışmalarına başlamasından sonra yapılacak ilk işler arasında «geniş kapsamlı bir Genel af» fin da bulunduğunu açıkladı. Birkaç gün sonra, basına verdiği bir demeçte CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit. «Hükümetin CHP tarafından kurulması halinde genel af fin mutlaka çıkarılacağını, bunun, CHP'nin halka verdiği sözler arasında ilk yerine getirilecek söz olduğunu söyledi. «Biz parti olarak düşünce suçu ve siyasal suç kavramlarını kabul etmiyoruz. Ancak, siyasal amaçlı şiddet eylemleri bu genel affın dışında kalmaktadır» dedi.

Siyasal af tartışması başladı ve yoğunlaştı. MSP geniş kapsamlı bir siyasal affın yanı sıra olduğunu açıklarken, AP'nin de basın suçlarını ve 142. maddeye dahil suçları kapsayacak bir af tasarısı hazırlamakta olduğu söylendi. Barolar ve meslek kuruluşları af konusunda fikirlerini açıklarken, CGP ve DP siyasal affa karşı çıktılar...

Hükümetin CHP tarafından kurulacağını veya bir CHP-MSP koalisyonunun ümit edildiği günlerde yo-

gunlaşan af umutları, daha sonraki hükümet bunalımı sırasında silindi. Barış Gazetesi'nin açtığı kampanyaya, Gazeteciler Sendikasının ve Baroların uyarılarına rağmen, «af» sorunu ve hapisanelerde bekleyen 60 binden fazla tutuklu siyasal bunalım arasında unutuldu.

Petrol ambargosu

● Petrol ihrac eden Arap Ülkeleri örgütüne bağlı 10 ülkenin Bakanları, Kuveyt'de, petrolün Orta Doğu savaşında silâh olarak kullanılması konusunda yaptıkları toplantı sonunda, İsrail 1967'de işgal ettiği Arap topraklarından çekilinceye kadar, her ay ham petrol üretimini yüzde 5 kısma kararı aldılar.

İlk ambargonun İsrail'i destekleyen ABD'ye karşı uygulanması kararlaştırıldı. Petrol üreten Arap ülkelerinin kararı Batı ülkelerini 17 ay içinde tümüyle petROLSÜZ bırakabilirdi.

Karardan bir gün sonra, Suudi Arabistan ve Basra Körfezi Emirliklerinden Ebu Dabi, Amerika'ya petrol ihracatını tümüyle durdurdu. Libya'da ABD'ye petrol ambargosu uygulamaya karar verdi. İran, petrolü siyasî bir silâh olarak kullanma konusunda Arap'lara katılmayacağını bildirirken, Irak Hollanda'nın İsrail taraftarı politikasını protesto için Basra Petrol kumpanyasındaki Hollanda hisselerini millileştirdi. Aynı 23'ünde Suudi Arabistan, Cezayir, Kuveyt, Libya ve Irak'dan sonra Basra Körfezi ülkelerinden Birleşik Arap E-

mirlikleri, Araplara karşı takındığı düşmanca tavır yüzünden Hollanda'ya da petrol ambargosu uygulamaya karar verdiler.

Arap İsrail savaşında petrolü bir ekonomik silâh olarak kullanma amacına dayanan petrol ambargosunun etkileri Batıda şiddetli bir şekilde duyulmaya başladı. ABD'de de petrol karneye bağlanırken, Avrupa da da sıkı tedbirler alındı.

Petrol ihrac eden Arap ülkeleri petrolün fiyatını arttırıp sevkiyatta kısıntı yaparlarken, büyük petrol şirketleri de fiyatları arttırdılar. Böylece petrol buhranı bütün dünyayı etkisi altına almaya başladı.

Kasım başında aldıkları bir kararla, Arap ülkeleri petrol üretimlerini Eylül ayına oranla yüzde 25 kısıtılar. Yüzde 25 oranındaki petrol, Arap ülkelerinin ABD ve Hollanda'ya ihrac ettikleri petrole eşitti.

Petrol bunalımı daha sonraki günlerde ve Aralık ayında daha da şiddetlendi. ABD'de birçok işyeri üretimi düşürüp işçilerinin işden çıkarmaya başladı. Avrupada enflasyonun artacağı ve üretimin düşeceği haber verilirken, Almanya enerji bunalımının sonuçları yüzünden yabancı işçilere kapılarını kapama kararı aldı.

Bir görüşe göre, bu arada kârı çıkanlar büyük petrol şirketleri oldu. Yine bir başka görüşe göre, petrol bunalımını körükleyen Amerika'nın kendisiydi ve bu yolla Avrupa ekonomisini çökertmeyi umuyordu.

Aralık ayı sonlarında enerjî bunalımı Batı dünyasında bütün şiddetiyle devam ederken, Arapların petrol silahını daha ne kadar kullanabilecekleri ve ambargonun nasıl sona ereceği endişe verici bir soru olarak kalıyordu.

(Orta-Doğu sorunu ve Arapların petrol ambargosu üzerine geniş bir inceleme. İLKE'nin ikinci sayısında yer alacaktır.)

23 EKİM 1973

● Talu Hükümeti istifa etti.

24 EKİM 1973

● Meclis ve Senata ayrı ayrı toplandı. Parlamentolar ant içerek göreve başladılar.

25 EKİM 1973

● Cumhurbaşkanı Kuru-türk yeni hükümetin kurulabilmesi için temaslarına başladı.

27 EKİM 1973

● Hükümeti kurmakla Ecevit görevlendirildi.

29 EKİM 1973

● Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunun 50. Yılı kutlandı.

5 KASIM 1973

● Uzun görüşme ve tartışmalardan sonra MSP, CHP ile koalisyona «evet» dedi.

6 KASIM 1973

● MSP, CHP ile koalisyona girmekten vazgeçtiğini bildirdi.

7 KASIM 1973

● Bülent Ecevit hükümeti kuramayacağını bildirdi ve Cumhurbaşkanı'na «görevi lade» etti.

9 KASIM 1973

● Sağ koalisyon fikri ve temasları gelişmeye başladı.

12 KASIM 1973

● Hükümeti kurma görevi Demirel'e verildi.

13 KASIM 1973

● Demirel'in kuracağı yeni hükümete MSP ve DP'nin katılmayacağı sanılıyor. DP, Demirel'siz sağ koalisyonu önerdi.

14 KASIM 1973

Erdemir Grevi

● Bakanlar Kurulu, iki-buçuk aydan beri sürdürülmekte olan Ereğli-DEMİR Çelik grevini erteledi.

75. Günün doldurduğu sırada Bakanlar Kurulu tarafından 30 gün süre ile ertelenen Ereğli DEMİR Çelik grevi, toplu sözleşme görüşmelerinde ücret zamları ve sözleşme dışı bırakılacak personelin sayı ve tanınının saptanması konusunda, tarafların anlaşamaması üzerine başladı.

Ancak Maden İş Sendikası ile İşverenler Sendikası'nın (MESS) görüşmeleri grev devam ederken de sürdü. Grev ikinci ayını doldurmak üzere iken tarafların ücret zamları konusunda anlaşmaya vardıkları, sözleşme kapsamı içine alınacak personelin sayı ve tanınının yapılması konusunda ise anlaşmaya varmak üzere oldukları haber alındı. Ne var ki bir iki görüşme sonra bu konuda da anlaşma sağlanmasına rağmen, bu defa da grevde geçen günlere ait ücretlerin işveren tarafından ödenmesi isteğinin de bulunan Maden İş'in

teklifi işveren tarafından kabul edilmeyince görüşmeler birden kesildi.

Sendikalarla, işverenler arasında oldum olası üzerinde çok zor anlaşmaya varılabilen «grevde geçen günlere ait ücretlerin işveren tarafından ödenmesi» isteği bu defa işveren kanadında alışılmışın da ötesinde bir tepkiye yol açtı. Basına pek yansıtılmakla birlikte MESS yöneticileri (Ki bir kamu kuruluşu adına toplu sözleşme görüşmelerini yürütmesine rağmen MESS, özel sektör temsilcilerinin yönetimi kesinlikle ellerinde tuttukları bir kuruluştur) bu konuda taviz vermeyeceklerini, bunun önümüzde ki aylarda başlayacak «büyük sözleşmeler dönemi» için göğüslenemeyecek bir «emsal» teşkil edeceğini söylediler.

Çıkmaza giren görüşmeleri yeniden başlatılması ve uyuşmazlığın bir çözüme bağlanması için iki ayı aşkın süre ile hiç bir ciddi girişimde bulunmayan hükümet, tam bu noktada işe karıştı ve Başbakan Yardımcısı Dr. Kemal Satır'ı «arabulucu» tayin etti. Satır oldukça iddialı sözlerle arabuluculuğa başladı ve «uyuşmazlığın kısa zamanda çözümleneceği inancında olduğunu» söyledi. Ancak Satır'ın arabulucu olarak oturduğu görüşme masasında da birkaç toplantıya rağmen sonuç alınmadı. Görüşmeler kesildi ve sendika greve devam edeceğini açıkladı. Kamuoyu Satır'dan görüşmelerin kesilmesi ile ilgili bir açıklama-

ma beklerken Bakanlar Kurulu grevin 75. günü «sürpriz» sayılabilecek kararını açıkladı. Grev 30 gün süre ile ertelenmişti. Bakanlar Kurulu'nun erteleme kararında şöyle deniyordu:

«Ereğli Demir Çelik Fabrikalarında devam etmekte olan grev, Sanayi ve Teknoloji Bakanı'nın teklifi ve Ortadoğu'daki son gelişmeler nedeniyle 26 Ekim 1973 günlü Bakanlar Kurulu toplantısında 30 gün süre ile ertelenmiştir.»

Hükümet 26 Ekim 1973 de aldığı erteleme kararını 15 Kasım 1973 günü açıklıyor ve erteleme kararının bu tarihten itibaren yürürlüğe girdiğini belirtiyordu.

Karar gerek sendika, gerekse siyasi çevrelerde tepki ile karşılandı. Erteleme gerekçesi olarak öne sürülen Ortadoğu savaşı, kararın alındığı tarihte sona ermiş ve ateş-kes imzalanmıştı. Üstelik, Erdemir grevi ile Ortadoğu savaşı arasında «ertelemeyi gerektirecek kadar» ciddi bir bağ kurmanın mümkün olmadığını öne sürülüyordu.

Ancak tepkilerin asıl kaynağı, erteleme gerekçesinden çok, kararın alınış ve açıklanış tarihleri arasındaki farkta yoğunlaşmıştı. Nitekim DİSK Genel Başkanı Türkler bu konuda yaptığı açıklamada, Kemal Satır'ı ve hükümeti açıkça taraf tutmakla suçluyor, hükümetin sermayeden yana tutumunu kınıyor ve hükümeti «grev kırcılıkla» itham ediyordu. Türkler açıklamasında, «Satır'ın görüşmelere «cebinde

erteleme kararı olduğu halde katıldığı» söyledi. İşverenin birdenbire büründüğü uzlaşmaz tutuma neden olarak da «hükümetin erteleme kararından önceden haberdar edilmiş olması» gösteriliyordu.

Sonuç olarak Erdemir grevinin erteleniş Talu Hükümetine yöneltilen «Büyük Sermayenin Hükümeti» nitelendirmelerine esaslı bir kanıt olarak gösterildi ve daha sonraki günlerde Satır'ın, Sendikaya «Bana güveniniz olup olmadığını bildirin» şeklindeki sorusu bu gerekçe ile «Arabulucu olarak size güvenimiz yoktur» anlamında bir telgraf la cevaplandı.

İşçilerin 18 Aralık'da yeniden greve başlama hazırlıkları sürerken, 16 Aralık günü, Bakanlar Kurulu Erdemir grevini, 2 ay daha erteleme kararı aldı.

15 KASIM 1973

● Fiyat artışlarının yıl sonunda yüzde 25'i bulacağı açıklandı.

17 KASIM 1973

● AP Genel Başkanı Süleyman Demirel de, hükümeti kurma olanağını bulamadığını Cumhurbaşkanı'na bildirdi.

● Atina'da öğrenciler asker ve polisle çatıştı. Çok sayıda ölü ve yaralı olduğu sanılıyor. Papadopoulos, Yunanistan'da Sıkıyönetim ilan etti.

21 KASIM 1973

● Seçimler öncesinde bir bildiri ile CHP'nin desteklenmesini isteyen DİSK yönetimi kurulu hakkında savcılık soruşturma açtı.

22 KASIM 1973

● Ecevit ve Demirel, hükümet konusundaki görüşlerini Korutürk'e bildirdiler. AP'nin tutumunu eleştiren Ecevit «büyük sermaye çevrelerinden bir bölümü hükümet kuruluşunu etkilemek üzere büyük çaba göstermektedir; bazı partiler de bu çevrelerin ağırlığını fazlasıyla duymaktadır» dedi. Ecevit, CHP'nin önerisini «azınlık hükümeti» ya da «erken seçim» olarak özetledi.

Demirel azınlık Hükümeti kurulmasını macera olarak niteledi.

İşkenceler konusu

● Tabii senatör Ahmet Yıldız, sanıklara işkence yapıldığı yolundaki iddiaların doğru olup olmadığını, bu konuda herhangi bir tahkiyat yapıp yapılmadığını bir önergeyle Başbakan Talu'dan sordu. Yıldız'dan sonra 10 CHP'li milletvekili de işkenceler konusunda araştırma açılması için grup yönetim kuruluna başvurular.

Sanıklara sorgu sırasında Millî Emniyet, MİT ve başka bilinmeyen yerlerde kimliği belli olmayan kişiler tarafından çeşitli işkenceler yapıldığı konusundaki iddialar, sanık ifadeleri ve bu ifadelerin mahkeme zabıtlarına geçmesi olayı yeni değildi. Sıkıyönetim döneminde de işkenceler konusuna, dönemin koşulların elverdiği ölçüler içinde, yer yer değinilmiş; ancak konunun kamuoyuna duyurulması Sıkıyönetim makamlarınca çeşitli yollarla yasaklanmıştı. Sıkıyöne-

tim sırasındaki bazı davalarda «İşkence» konusu ön plana çıkmaya başladı. Yurt dışında çıkan çeşitli gazetelerde ve yayınlarda İşkence iddiaları sık sık yer aldı. Sıkıyönetimin kalkmasından sonra, işken celer konusu basında daha sık ve daha etkili biçimlerde yansıtılmaya başlandı.

Nihayet, Ankara'da çıkan «Yeni Halkçı» gazetesinin konuyla ilgili olarak yaptığı sürekli yayın ve mahkeme zabıtlarından alarak yayınladığı ağır işkence iddiaları kamuoyunun dikkatini yeniden konuya çevirdi. Başbakan Naim Talu, Yıldız'ın önergesinden bir gün sonra, bazı Bakanlıklara ve iddialarda adı geçen MİT ve benzeri kuruluşlara bir yazı göndererek, iddiaların tahkikini ve konuyla ilgili bir raporun kendisine gönderilmesini istedi.

23 KASIM 1973

Almanya yolu kapanırken

● Almanya yabancı işçi alımını geçici olarak durdurdu.

Federal Almanya Çalışma Bakanı Bonn'da yaptığı açıklamada, petrol ambargosunun yarattığı enerji bunalımı yüzünden, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu, Ortak Pazar'a tam üye olmayan ülkelerden işçi alımının geçici olarak durdurulduğunu açıkladı. Karar açıkladığı sırada Türkiye'de hemen hepsi Almanya'ya gitmek üzere sıra bekleyen 856 bin 375 işçi vardı.

1967 yılında yurt dışına giden 8 bin 947 işçiye karşılık 1973 yılının ilk 10 ayında yurt dışına giden işçi sayısı her yıl artarak, yılda 124 bin 500'ü bulmuştu. Yurt dışında çalışan işçilerin yurda gönderdikleri döviz miktarı ise 1970'de 273 milyon dolardan 1972'de 740 milyon dolara ve 1973'de 1 milyar dolara çıkmıştı. 1973 yılında işçilerin gönderdiği dövizin Türkiye'nin tüm ihracatına oranı yüzde 85 civarındaydı. Yine 1973 yılında yurt dışına giden işçilerden yüzde 45 kadarı kalifiye işçi niteliğindedi.

Almanya'nın kararını açıkladığı ilk günlerde olayın önemi ve vehameti bütün boyutlarıyla anlaşılama di. Alman yetkililerinin, kararın geçici olduğunu bildirmeleri ve Orta-Doğu savaşı nedeniyle ortaya çıkan petrol bunalımını karara gerekçe olarak göstermeleri, çok kısa bir süre, konunun gereken yankıyı bulmamasına neden oldu. Ancak hemen arkasından 25 Kasım'ı izleyen günlerde olay ve yankıları büyüdü.

Alman yetkililerinin konuyla ilgili demeçleri birbirleriyle çatışıyordu. Çalışma Bakanı, petrol bunalımını karara gerekçe olarak gösterirken, Bavyera Eyaleti içişleri bakanı kararın «göçmen işçilerin Almanya'da göğüslenmesi güç sosyal problemlere yol açtıkları için alındığını» söylüyordu. Batı Almanya İçişleri Bakanı ise, aynı konuyu yorumlarken «Almanya gelişmiş ülkelerden gelen işçilerin göç sahası o-

lamaz. Tedbir almak zorun dayız ve tedbirimizde haklıyız» diyordu.

Böylece yabancı, işçilere kapıları kapama kararının geçici bir karar olmadığı ve petrol bunalımının da sadece bir bahane olduğu ortaya çıkıyordu.

Nitekim, Almanya'nın yabancı işçileri sınırlandırma kararını, daha geçtiğimiz Mayıs ayında almış olduğu, Federal Almanya Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından hazırlanan ve Willy Brandt'a sunulan bir rapora dayanılarak açıklandı.

Kararın geçici olmadığına anlaşılması Türkiye'yi bütün kesimleriyle karıştırdı. Bütün işçi ve işveren kuruluşları, Almanya'nın kararını protesto etmeye başladılar. İlk günlerdeki tepkiler, hele sağ basında ve sağ kanatta bir Almanya düşmanlığı biçiminde gelişmeye başladı. Buna karşılık çeşitli kuruluşlar ve kişiler, ortaya çıkan son derece tehlikeli durumun uzun sürelerden beri bütün uyarılara rağmen sürdürülen bağımlı politikanın sonucu olduğunu bir kere da ha tekrarladılar.

Karar en fazla sermaye çevrelerini kuşkulandırdı. Almanya'da çalışan 1 milyona yakın Türk işçisinin yurda dönmesi, yurt içindeki en aşağı iki milyon işsizin varlığı da hesaba katılacak olursa büyük bunalımlara yol açabilirdi.

Öte yandan, Alman sermayesi, işçi almama kararının Türkiye'nin ekonomik hayatında yaratacağı korkunç denilebilecek sonuçları bir şantaj vesilesi yap-

makta gecikmedi. Almanya ne zamandan beri Türkiye'de büyük fabrikalar kurmak istiyordu. Bu öneri, bunalıma çözüm yolu olarak yeniden ortaya sürüldü. Böylece Almanya, başındaki «yabancı işçiler ve yarattıkları sorunlar» dan

kurtulurken, hiç bir külfet yüklenmeden ucuz emek elde etmenin ve sömürü oranını yükseltmenin yeni bir yolunu da bulmuş oluyor.

Önümüzdeki günlerde Alman sermayesinin Türkiye'de büyük işyerleri kur-

ma teklifini sık sık yenileyeceği ve tekeli sermayenin, bir milyon işçinin yurda dönmesi şantajı karşısında bu formülü kabul edeceği; hatta bu formülden, kendine yeni sömürü alanları sağlamakta yararlanacağı beklenebilir.

Batı Almanya'dan Türkiye'ye iş gücü akını

Alpaslan ışıklı

Ünlü Fransız siyaset bilimcisi M. Duverger, ülkesinde yayınlanan haftalık **Express** dergisinin bu yılın Nisan ayı içinde çıkan bir nüshasında «Göçmen İşçiler Amerikan zencilerinin yerini alıyor bazı ülkelerde» diye yazmaktaydı. Bu kanı ve gözlem oldukça yaygındır. En önemlisi, Almanya'daki Türk işçilerinden de gerçek durumlarının ne olduğunun bilincine varanların sayısı artıyor olmalı. Köln'de çalışan bir Türk işçisinin **Time** dergisinin 3 Aralık 1973 tarihli nüshasında yer alan şu cümleleri bu açıdan anlamı görünüyor: «Biz normal insan gibi değil ikinci sınıf insan olarak muamele görmekteyiz. Bizim Avrupa'nın zencileri olduğumuzu söyleyebilirsiniz.»

A.B.D.'de genellikle çalışanların farklı etnik gruplara mensup olmaları dolayısıyla aralarında mevcut dil, din... farklılıklarından doğan duvarlar, bu ülkede sınıf bilinci üzerine kurulu bir siyasal ve sendikal işçi hareketinin gelişememiş olmasının sebeplerinden biri olarak görülür. Özellikle en düşük gelir kategorilerine itilmiş bulunan zencilerin beyazlar tarafından aşağılanmaları, işçiler arasında genel bir dayanışmayı olanaksızlaştırdığından, iktisadî ve sosyal durumları birçok bakımlardan oransal olarak kötüye giden zencilerin sorunları bir türlü çözüm bulamamıştır. Toplum içinde tecrid edilmiş bulunan zenci proletaryanın bu duruma karşı tepkisi hiçbir zaman bilinçsiz şiddet eylemleri düzeyinin üstüne çıkamamıştır.

Kapitalizmi uzun ömürlü kılmak için, işçilerden gelen sınıf mücadelesi yönündeki tepkileri işçiler arası bir mücadeleye dönüştürmenin —geçici de olsa— etkili bir yöntem olduğuna dair daha başka ve çeşitli ülkelerde çeşitli deneyler ortaya çıkmıştır. Böyle bir yöntem, yabancı işgücü ithalinin mümkün olduğu halde daha kolay uygulanabilirlik kazanmaktadır. Kapitalizmin aravatanı sayılan İngiltere bu konudaki ilk ve en belirgin örneklerden birine sahne olmuş, XIX. yüzyılda İrlandalı işçilerin yeni kurulan fabrikalarda istihdamı, bir yandan ücretlerin düşük bir düzeyde tutulabilmesini kolaylaştırırken bir yandan da İngiliz işçilerine düşük ücretlerinin baş sorumlusu olarak patronların dışında bir

sebepe gösterebilmesi olanağı doğmuştur. Bu durumdan İngiliz işçilerinin ağızları öylesine yanmıştır ki I. Enternasyonalin dahi Kıta Avrupasından işgücü it-halini perdelemek için patronlar tarafından tezgâhlanmış bir tertip olabileceğinden korkarak şüphe ile karşılaşmışlar; kuruluşuna katkıda bulunmuş oldukları halde bu örgütten sonraları uzak durmalarında bir ölçüde de bu neden rol oynamıştır.

Görülüyor ki «Alman mucizesi» nin başlıca dayanaklarından biri bu asrın öncesinde keşfedilmiş bir «büyü» üzerine kuruludur.

Batı Almanya'daki işçiler en geri istihdam kategorilerinde çalışırlar. Buna rağmen genellikle memnundurlar. Zira, kendi ülkelerinde bulamadıkları bir şey, herşeye rağmen bir iş veya daha iyi bir iş bulmuşlardır bu ülkede. Zaten memnun olmasalar bile ne yapabilirler ki? Değindiğimiz nedenlerle, dağınık ve geçici olmaları dolayısıyla sendikalaşma olanakları yok denecek kadar sınırlıdır. Üstelik çalıştıkları ülkenin iktisadi ve sosyal politikasını kendi lehlerine etkilemek bakımından hiçbir hak ve yetkileri, hattâ oy verme olanakları dahi yoktur.

Köklü bir sendikal tecrübe ve bilinç elde etmelerine imkân bulunmayan bir ortamdan gelen Türk işçileri, bu özellikleri dolayısıyla Avrupalı işverenler bakımından ayrıca tercihe değer bazı özellikler taşıyor görünmüşlerdir. Yakın bir tarihte **Le Nouvel Observateur**'de çıkan bir yazıda Fransa'daki Türk işçilerinin «sesini kes, çalış» ilkesine en çok uyan işçiler oldukları belirtilerek hicivli bir dille «Ah! bütün fabrikalar böyle işçilerle çalıştırılabilir. Ne harikulade olurdu.» denilmektedir. (BOSQUET, Michèle, «A quoi servent les immigrés?», **Le Nouvel Observateur**, 16-22 Nisan 1973)

Oysa şimdi B. Almanya'nın, AET dışından, bu arada bizden artık işçi istemediği ve halen bu ülkede AET dışından işçi istihdam eden işverenlerin AET içinden işçi istihdam etmeye zorlanacak yönde vergilendirilmeye başlandığı bilinmektedir. Bu nasıl açıklanabilir? Petrol bunalımının —tamamen yapay bir gerekçe olmasa bile— sebeplerden yalnızca biri olduğunu söylemek mümkün görünüyor. Zira, bu konudaki hazırlıklar petrol bunalımının başlamasından çok daha önce bizim basına da intikal etmiş bulunuyordu. (Bkz. **Yeni Ortam**, 11.8.1973)

Bize öyle geliyor ki bu konudaki nedenler, çok çeşitli olmakla beraber, he-men hepsi artık XIX. yüzyılda değil XX. yüzyılda yaşadığımız gerçeği etrafında düğümlemektedir. İnsanlık, herşeye rağmen geçen bir asırda sosyal düşünceler ve değer yargıları bakımından az şey biriktirmemiştir. Bu düşüncelerin ve değer yargılarının çoğuna beşiklik etmiş olan İhtiyar Avrupa'nın göbeğinde yabancı da olsa bir kısım işçileri XIX. yüzyıl koşulları içinde istihdam etmek olanağı sınırsız olamaz. Buna karşılık, yabancı işçilere tanınmak zorunda kalınan haklar ve bu işçilerin aileleriyle birlikte çeşitli ihtiyaçlarının gerektirdiği alt yapı yatırımları, yabancı işgücü kullanmanın doğurduğu sosyal huzursuzluklarla ve yerli işçilerden gelen baskılarla birleşince Alman sermayesine sağladıkları kazancın cazibesini yoka indirgeyecek yönde sonuçlar doğurmuştur. Bugünün uluslararası ticari rekabet dengesi içinde emek maliyetindeki artışları fiatlara intikal ettirmek de geçerli bir çözüm sayılamamaktadır. Almanya'da eskidikçe Alman işçileri ile aynı haklara kavuşmak eğilimine kapılan Türk işçileri, Alman sermayesi tarafından tercih edilişlerinin başlıca nedenini yitirmiş olmaktadırlar. Örneğin, Ford grevinde ön saflarda yer alan Türk işçilerinin «sesini kes, çalış» ilkesini çiğnemiş oldukları açıktır. Onların yerine makine kullanmak veya istihdamda kısıntıya razı olmak niçin mümkün olmasın?

Şimdi beliren gelişme, Batı Almanya'dan Türkiye'ye işgücü akımı anlamına gelecek niteliktedir. Bu durum bizim hükümetlerin önünde bekleyen sorunları daha da büyütecektir. Yabancı bir hükümet, ülkesinin kapılarını Türk işçilerine kapatmakla onları XIX. asır koşulları içinde çalıştırmama sorumluluğundan kurtulabilir. Oysa bizim hükümetler, işçilerin önemli bir kesimini yurt dışına göndermekle, onlara —değil XX. asra uygun— yeterli sayabilecekleri bir iş bulma sorumluluğundan zaten kurtulmuş değillerdi.

25 KASIM 1973

Yunanistan'da darbe

● Yunanistan'da yeni bir cunta Papadopoulos'u devirdi. Altı yıl önce bir askerî darbe ile işbaşına gelen Papadopoulos 1. Kolordu Komutanı Korgeneral Fedon Gizikis tarafından devrildi. Gizikis Cumhurbaşkanı olarak ant içti. İsveç'de sürgünde bulunan Papandreu, darbeyi CIA'nın düzenlediğini ileri sürdü.

Papadopoulos'un hazırlanıp, baskı altında referandumunda sunduğu Anayasa iptal edildi. Darbecilerin seçimlere gitmek niyetinde olmadığı bildirildi. İlk günler büründükleri yumuşak ve liberal tavırlara rağmen, yeni cunta tutuklamalara, tasfiyelere ve baskılara girişmekte gecikmedi.

26 KASIM 1973

● DİSK mahalli seçimlerde de CHP'ye oy verilmesini istedi.

● 85 milyar lira olarak bağlanan 1974 bütçesinin 11 milyar lira açık vereceği hesaplandı.

● Demir, akaryakıt, gübre ve Sümerbank mamullerine zam kesinleşti. 55 firmanın zam için Fiyat Kontrol Komisyonuna başvurmuş olduğu bildirildi.

4 ARALIK 1973

● Bir süreden beri süren te maslarını tamamlayan Cum

hurbaşkanı Korutürk, 4 Aralık akşamı radyo ve televizyonda yaptığı konuşma ile, sağ koalisyon, azınlık hükümeti ve erken seçim formüllerini sakıncalı bulduğunu açıkladı ve kendi önerisinin bir CHP-AP koalisyonu olduğunu bildirdi. Cumhurbaşkanı'na göre, son derece yararlı gördüğü böyle bir koalisyon gerçekleşmediği takdirde başvurulacak son çare bir «millî koalisyon» du. Cumhurbaşkanı, bir CHP-AP koalisyonu doğrultusunda kamuoyu oluşturmak üzere bütün kuruluşları ve vatandaşları bu konudaki fikirlerini kendisine bildirmeye çağırdı.

Korutürk'ün konuşması ve önerdiği CHP-AP koalisyonu formülü, çeşitli çevrelerde geniş yankılar yaptı. Aynı formülü bir süre önce Türk-İş'in, hemen arkasından da bazı sermaye kuruluşlarının önerdikleri bilinmekteydi. Öte yandan sermaye çevrelerinin razı oldukları formülün CHP-AP koalisyonu olduğu ve bu çevrelerin, yetkilileri bu doğrultuda etkilene çabası içinde buldukları da biliyordu.

Ecevit bir gün sonra yaptığı radyo konuşmasında, «Bazı çevrelerin bir AP-CHP koalisyonunu ısrarla istediklerini, böyle bir ola-

nağınsa ortada bulunmadığını» bildirdi.

Cumhurbaşkanı'nın öneri ve çağrısına cevap veren çeşitli kuruluşlardan özellikle Sanayi odaları, Ticaret odaları, Odalar Birliği, sermaye kuruluşları, Türk-İş, CHP-AP koalisyonu fikrini desteklediklerini bildirdiler. Buna karşılık bazı mühendis odaları böyle bir koalisyonun ancak şartlı kabul edilebileceğini ileri sürerken, TÖB-DER, DİSK, Tekstil Sendikası, Bağımsız Sendikalar Konseyi ve Barolar Birliği CHP-AP formülüne karşı çıktılar.

8 ARALIK 1973

Sermaye cephesi bölünüyor

● İstanbul Sanayi Odası Başkanı Ertuğrul Sosyal iş tifa etti. Sosyal'ın istifası basit bir görev değişikliği olayı değildi. 15 Kasım'da Divan otelinde yapılan bir özel toplantıda, büyük sermaye kesiminin sözcüleri ve temsilcileri arasında ortaya çıkan görüş ayrılıklarının bir sonucuydu. Görüş ayrılıklarının temeli ise 14 Ekim seçimlerine kadar gidiyordu.

14 Ekim seçimleri sonucunda, CHP'nin sermaye çevrelerinde ümit edilme- yen bir başarı kazanması üzerine, yeni kurulacak hükümet konusunda çeşitli görüşler ortaya çıkmıştı. Bü-

yük sermayenin temsilcilerinden bir kısmı AP'nin ağırlığında bir sağ koalisyon önerirlerken, bir kısmı ise-
rarla bir AP - CHP koalisyonu üzerinde duruyordu. Bu arada, seçimlerden sonra İstanbul Sanayi Odası Başkanı Ertuğrul Soysal'ın Ecevit'e çekmiş olduğu te-
rik telgrafı sermayenin bir kesiminde bazı kuşku-
lar yaratıyordu.

Divan otelindeki gizli toplantı, sermayenin siyasal tercihleri konusunda bir görüş birliğine varmak üzere düzenlenmişti. Toplantıda Koç Holding grubundan Rahmi Koç, Can Kırac, kardeşi ve Koç'un genel müdürleri; Nejat Eczacıbaşı, çeşitli holdinglerin temsilcileri, Ankara ve İstanbul Sanayi ve Ticaret odaları temsilcileri, büyük sermayenin diğer sözcüleri vardı.

Türk Sanayi ve İşadamları Derneği'nin yöneticisi Tek-Fen Holding ortaklarından Feyyaz Berker, toplantının amacının siyasal partilerin özel sektör hakkındaki görüşlerini değerlendirmek ve seçimlerin ortaya çıkardığı yeni durum karşısında hür teşebbüsün politikasını belirlemek olduğunu bildirdi.

Toplantının ana konusu CHP'nin Akgünler bildirisi ve bu bildiride ileri sürülen görüşlerdi. Bir kısım sermaye sözcüleri, Akgünlerdeki görüşleri şiddetle eleştirirken bir CHP iktidarının asla sözkonusu olmaması gerektiğini de belirtiyorlardı. Koç grubunun temsilcilerinin belli farklılıklarla bu görüşte oldukları hemen anlaşıldı. Nejat Ecza-

cıbaşı ve Ertuğrul Soysal ise farklı bir görüş savunuyorlardı. Eczacıbaşı, «Yeni ihtiyaçlar yeni durumlar, yeni durumlar da yeni hareket biçimleri yaratır» diyor, «Seçim sonuçları yeni ihtiyaçların yarattığı bir durumdur. Devleşen aile şirketlerine toplumun tahammülü azalmıştır. Tehlikeli yollara, ancak özel sektör kendisini yenileyemez, yeni şartlara adapte olmazsa girilir. Değişmeli ve ortaya çıkan yeni duruma göre hareket tarzımızı tesbit etmeliyiz» diye devam ediyordu.

Eczacıbaşı ile aynı fikirde olan İstanbul Sanayi Odası Başkanı Ertuğrul Soysal da, «Sosyal baskılar bütün dünyada dolayısıyla Türkiye'de de artmıştır. Geniş halk kitleleri de millî gelirden pay almak istemekte dirler. Seçim, ülkemizde ekonomik gelişmenin zorunlu bir sonucu olarak sosyal demokrasiyi iktidara getirmiştir. Politikamızı yenilememiz ve yeni yöntemler getirmemiz zamanıdır.

Komünizm gelir bölünümünde uçurumlar ortaya çıktığı zaman meydana çıkar» diyordu. Soysal şu açıklamayı da yapıyordu. «Bundan 20 yıl önce bir sermayedarla bir işçi arasında gelir bölünümü oranı yüzde 20 idi. Bugün ise bu oran yüzde 1'e çıkmıştır. İşçi bir alıyorsa sermayedar yüz alıyor. Bu da özel sektörün varlığını tehlikeye sokabilir.»

Divan oteli toplantısı, farklı görüşte olan büyük sermaye sözcülerinin Akgünler bildirisini ve CHP-

ye müsamahalı davranma siyasetini eleştirmeleriyle devam etti... Toplantıda kesin bir karar alınmadı. Ancak büyük sermayenin için de siyasal tercihler konusunda bir bölünmenin gitgide güçlendiği anlaşıldı.

Divan Otel toplantısı 15 Kasım'da yapılmıştı. Daha sonraki günlerde, hele CHP - AP koalisyonu önerisinden sonra ve hükümet bunalımı devam ettiği sürece, sermaye kesimi içindeki bu görüş farklılığı sürdü. İstanbul Sanayi Odası Başkanı Ertuğrul Soysal'ın istifası bu görüş ve tercih farklılığının sonucu oldu.

9 ARALIK 1973

Mahalli seçimler yapıldı

● 14 Ekim Genel seçimlerinden 57 gün sonra, seçimler, il, ilçe ve bucaklardaki 1623 Belediye Başkanlığı, 22 bin 132 Belediye Meclisi üyeliği ve 43 bin 289 muhtarlık için oy kullanıldı. 9 Aralık 1973 mahalli seçimleri, özel bir siyasal ortamda yer aldığı için, bir genel seçim niteliği kazandı ve partilerin 14 Ekim seçimlerinde almış oldukları oyların bir çeşit kontrolü ve seçmenlerin son hükümet bunalımından sonraki eğilimlerinin tesbiti şekline girdi. Son olarak 1968 yılında yapılmış olan mahalli seçimlerde AP 693, CHP 292 Belediye başkanlığı kazanmıştır. Seçimlere katılma oranı yüzde 5 - 8 olmuş, 67 il merkezindeki Belediye Başkanlıklarının 36'sını AP 20'sini CHP; 3'ünü GP; 8'ini bağımsızlar almıştı.

9 Aralık 1973 mahalli seçimlerinde, 14 Ekim genel seçimlerine göre oy oranını

arttıran CHP, seçimi yine başta götürdü. 67 il merkezinde Belediye başkanlık larının dağılımı şöyle oldu: CHP 32 ilde Belediye Başkanlığı seçimini kazanırken, AP ancak 22 il Belediyesini alabildi. İl merkezlerinde MSP 3, DP 2, bağımsızlarsa 8 Belediye Başkanlığı aldılar. CHP seçimleri, özellikle büyük şehirlerde oyların yüzde 60'ından fazlasını alarak kazandı. Bu iller arasında İstanbul, Ankara, İzmir Belediyeleri de vardı.

İl Genel Meclisi seçimlerinin resmî olmayan sonuçların göre ise 9 milyon 224 bin 606 geçerli oyun partiler arasındaki dağılımı şöyleydi: CHP geçerli oyların yüzde 38.16'sını, AP yüzde 33.18'ini, DP yüzde 10.32'sini, MSP yüzde 5.88'ini CGP yüzde 2.3'ünü, MHP yüzde 1.13'ünü, bağımsızlar sa yüzde 8.05'ini almışlardı.

İl genel meclisi seçimi seçmen psikolojisi ve seçim sistemi açısından Genel seçimlere daha fazla benzediği için, bu seçimlerin sonuçları 14 Ekim seçimlerinin sonuçlarıyla karşılaştırılabilir bir nitelik taşıyordu. Böyle bir karşılaştırma yapıldığında, CHP'nin, özellikle şehirlerde oylarını önemli ölçüde artırdığı, AP'nin oylarının da bir miktar arttığı ancak 1968'e göre büyük düşme gösterdiği görülmüyordu. 14 Ekimle 9 Aralık arasında en büyük oy kaybına uğrayan parti MSP olmuştu. MSP'nin Genel seçimlerdeki oy oranı yüzde 11.8 civarındayken, mahalli seçimlerde oy ora-

nı yüzde 5.8'e kadar düşürmüştü. DP'nin oy kaybı fazla önemli değildi. Ancak, seçim sonuçları, iki büyük partide oy birliğini oluşturan küçük partilerin oylarının genel olarak azaldığını; seçmenin oylarını toplama eğilimi gösterdiğini ortaya koydu. Öte yandan CHP'nin oylarında görülen önemli artış, 14 Ekim seçimleri sonuçlarının tesadüf olmadığını da gösterdi.

12 ARALIK 1973

Hükümet bunalımı sürüyor

● 9 Aralık mahalli seçimlerinin sonuçları kesinleşmeye yüz tuttuktan sonra, siyasal Partiler, Cumhurbaşkanı'nın CHP - AP koalisyon önerisine kesin cevaplarını vermeye başladılar. CGP Genel Başkanı Feyzi-oğlu «önerileri olumlu karşıladıklarını» bildirirken, MSP, eski görüşünde ısrar ettiğini ve hükümetin kurulmamasının «kusur»unun MSP'de olmadığını açıkladı.

13 ARALIK 1973

● AP'nin Cumhurbaşkanı'na cevabı belli oldu. AP, bütün partilerin katılımıyla bir millî koalisyon kurulabileceğini ve millî koalisyonun programına erken seçimin de alınabileceğini bildirdi. AP, Cumhurbaşkanı'nın önerdiği bir CHP - AP koalisyonunun mümkün olamayacağını, iki partinin programları, temel felsefeleri, sosyal ve bilhassa ekonomik görüşleri arasında önemli farklar olduğunu açıkladı.

14 ARALIK 1973

● CHP de cevabını bildirdi.

CHP - AP koalisyonu ve millî koalisyonun olanaksızlığının belirtildiği cevapta CHP'nin teklifleri şöyle özetlendi: «Önce bir sağ koalisyon denenmelidir. Bu olamadığı takdirde CHP azınlık hükümeti kurmalıdır. Bu da mümkün görülmezse erken seçime gidilmelidir.»

Böylece, 14 Aralık günü bütün partilerin Cumhurbaşkanı'nın önerisi ve hükümet bunalımı sorunu karşısındaki tavırları belli oldu. AP millî koalisyon ve erken seçim istiyordu. DP tarafsız bir Başbakan'la sağ koalisyon, olmazsa millî koalisyon öneriyordu. MSP, bir CHP - AP - MSP koalisyonundan yanaydı. CGP, Cumhurbaşkanı'nın önerisini benimsiyordu. MHP «millî koalisyon kurulmalı ve Meclis Kurucu Meclis gibi çalışmalı diyordu. TBP ise, CHP hükümet kurmalı bu olmazsa erken seçim yapılmalı fikrindeydi.

15 ARALIK 1973

● Korutürk, bütün parti ve kuruluşların görüşlerini aldıktan sonra kararını açıkladı: Başbakan Talu'yu erken seçim için bir millî koalisyon kurmakta görevlendirdi.

İlk tepki, erken seçime ve bu amaçla bir millî koalisyona karşı olan MSP'den geldi. Ecevit «seçim hükümetine katılabileceklerini» bildirdi. Küçük partilerde huzursuzluk başladı.

16 ARALIK 1973

Görev yine Talu'ya veriliyor

● Talu, MSP, DP ve CGP ile görüştü. Erbakan, yeni formülü Anayasa'ya aykırı

bulduklarını söyledi.

18 ARALIK 1973

● CHP'nin cevabı belli oldu. CHP, «erken seçim» hükmüne «evet» dedi. Ancak, erken seçim kararı Meclis'den çıktıktan sonra hükümete girebileceklerini ve seçimin Nisan sonundan önce yapılmasını şart koştuklarını bildirdi. CHP, kurulacak hükümeti bir «millî koalisyon» değil de bir «seçim hükümeti» olarak kabul ettiklerini de açıkladı.

19 ARALIK 1973

● DP, millî koalisyon ihtimalinin ortadan kalktığı ileri sürerek koalisyona katılmayacağını bildirdi. CHP «güven oyu alabilecek hükümet kurulabiliyorsa,

CHP sorumluluğunu yüklenmelidir» dedi. MSP, bir AP - MSP - CGP koalisyonu önerisini tekrarladı.

AP kararını bildirdi: Önce hükümet, sonra seçim... AP'nin kararı, koalisyona katılacak partilerin mutabık kalacakları bir tarihte erken seçim yapılması kaydıyla millî koalisyona katılmaktı. Demirel, erken seçimde ısrar eden CHP'yi uzlaşmazlıkla itham etti. Seçimden daha önemli olan konunun, ülkenin acil sorunlarına çözüm bulmak olduğunu söyledi.

20 ARALIK 1973

Görevi iade edeceği yolunda söylentiler çıkan Talû, bu söylentileri yalanladı ve «ülkemizin ve dünyanın i-

çinde bulunduğu şartlarda, hükümetin bir an önce kurulması için her türlü imkânı zorlayacağını ve kısa bir süre içinde görevi iade etmesinin söz konusu olmayacağını» bildirdi. Talû, esas anlaşmazlığın erken seçimin tarihi üzerinde olduğunu açıklayarak, parti liderleriyle ikinci tur temalarına başladı.

(İLKE dergisi baskıya verildiği sırada, hükümet bunalımı henüz bir çözüme ulaşmamıştı. Olayların gelişimi ve gerçekte egemen sınıfların bunalımın dan başka bir şey olmayan hükümet bunalımı konusunda etraflı haber, belge ve yorumlar İLKE'nin ikinci sayısında yer alacaktır.)

TÜSTAV